55

MÜCAP OFLUOĞLU

AYNADA

ANILAR-2

MÜCAP OFLUOĞLU AYNADA ANILAR-2

MÜCAP OFLUOĞLU

AYNADA

(BİR AVUÇ ALKIŞ-II)

Anılar

ÇAĞDAŞ YAYINLARI
ÇAĞDAŞ GAZETE, DERGİ, KİTAP BASIM ve YAYIN
ANONİM ŞİRKETİ
Türkocağı Caddesi No: 39 - 41 Cağaloğlu - İstanbul

Dizgi – Baskı: CumhuriyetMatbaacılıkveGazetecilikT.A.Ş
Eylül 1991

BAŞLARKEN

Sevgili okurlar, sevgili dostlar,

1985'te ÇAĞDAŞ YAYINLARI'nda çıkan ***BİR AVUÇ ALKIŞ*** *adlı anı kitabıma gösterdiğiniz sıcak ilgiden cesaret alarak ikinci bir anı kitabıyla çıkıyorum karşınıza.*

Bu küçük kitabımda da ***BİR AVUÇ ALKIŞ****'ta olduğu gibi, doğruluğa, açıklığa özen gösterdim; günlüklerime bakarak yazdım.*

Kuşkusuz unuttuklarım ve yazamadıklarım da olacaktır. Onları da ileride yazmayı düşünüyorum. Şimdilik bu kadar.

Sevgilerimle

Mücap Ofluoğlu
5 Eylül 1990

Neler dediler

Mücap Ofluoğlu'nun bu kitabın ilk cildi diyebileceğimiz BİR AVUÇ ALKIŞ adlı ilk anı kitabı için neler dediler:

BURHAN ARPAD: Mücap Ofluoğlu'nun tiyatrocu - yazar olarak çok ilginç bir yanı var. Aktör olarak sadece kendini değil, tanıştığı, yakınlıklar kurduğu birlikte topluluklar kurup karşılıklı oynadığı öteki oyuncuları da dostça yaklaşımla ele alıyor. Mücap kendinden başka sahne sanatçılarını da seviyor ve sevdiriyor.

MELİH CEVDET ANDAY: Tanıyanların bildiği o tatlı dili ile yazmış, Mücap Ofluoğlu "Bir Avuç Alkış" adlı anı kitabını; severek, duygulanarak düşünerek, öğrenerek okudum.

OKTAY AKBAL: Ben "Bir Avuç Alkış"ın kimi parçalarını dergilerde okuduğum zaman Ofluoğlu'na anılarının tümünü yazıp yayımlamasını söylemiştim. İyi etmişim. Bu, 452 sayfalık kitap, tiyatro tarihimizin açısından olduğu kadar, yazın tarihimiz için de değerli bir belge.

SAMİ KARAÖREN: Mücap, koskoca bir sanat yaşamını usta bir yazar olarak dile getirmiş. Bir Avuç Alkış'ı okumaya başladınız mı elinizden bırakamıyorsunuz. Bu kitap merakla okuyanların dışında ayrıca uzun yıllar kültür ve tiyatro araştırıcılarının başvuru kitabı da olacaktır kanısındayım...

FAİK BAYSAL: Anılarını yazacak olanlar, Bir Avuç Alkış'ı okuyamadan sakın kaleme sarılmasınlar. Çünkü bu kitaptan öğrenecekleri çok şey var. Dileğim bunu ikinci bir yapıtın izlemesi. Mücap'tan bunu beklemek hakkımız...

REFİK ERDURAN: Mücap Ofluoğlu'nun "Bir Avuç Alkış" adıyla yayınladığı anılarını okursanız, candan bir dostla sohbet eder gibi olacaksınız. Sanatçı ve aydın kesiminin yaşantısını merak edenler için, çok şeyi öğrenme fırsatı.

DOĞAN HIZLAN: Mücap Ofluoğlu'nun anıları, gerek içerik, gerek yazılışlarındaki içtenlik dolayısıyla okunması gereken bir kitap.

AYNADA

Aynada bakıyordu kendine
Deneysiz bir oyuncu ürkekliğinde
Kırk yılın oyunları çizgilerinde.

Perdeler açılıyor
Perdeler kapanıyor
Salonlar doluyor
Salonlar boşalıyor gölgelerde.

Salt aynada yansımak
Sahnelerin dışında oyunlardan uzak
Silinmiş alkışlar içinde.

Aynada bakıyordu gerçek yüzüne
Ne Polonius ne Harpagon ne Cyrano
Artık yalnızdı çizgilerinde.

11.3.1980
Varlık

ÜZÜLMEZ

Üzerimde lâcivert yeni tulum, ayağımda gıcgır gıcır siyah lastik çizmeler, başımda kasket; boynuma da kırmızılı lacivertli bir mendil bağlamıştım. Önce lamba almaya yöneldim lambahaneye; saat 09.00, sabah vardiyası başlayalı bir saat olmuş; ilk kez ocağa gireceğim. Adımı yazdırıp lambamı alıyorum; o lamba artık hep benim olacak, numarasının yanına yazdılar adımı. Lambam elimde; omuzumda, içine öğleyin yiyeceğim zeytin, peynir, haşlanmış yumurta ve ekmekten oluşan nevalemi koyduğum gene lacivert bir torba, ne yapacağını kestiremeyen deneysiz bir işçi gibi direktiflerini almak üzere şef Poryo'nun yanına gidiyorum.

Şef uzun boylu, güler yüzlü, ama sesi ve tavırları ile insanı etkileyen, orta yaşlı bir adamdı. Neler yapmamı, en çok nelere önem vermemi, korkmamamı anlatıp beni ocağa hazırlarken kapıdan ok gibi bir adam giriyor içeri, benzi uçmuş bir adam. Şef sakin görünmeye çalışarak doğruluyor yerinde. Adam köpürmüş ağzını, terli yüzünü iki avucuyla siliyor.

"İki kaybımız var şef; bir de ağır yaralı."

Şef önde, adam arkada fırlıyorlar dışarı, ben öyle kaskatı kalıyorum.

Ne olmuştu, birden anlayamamıştım. Bir süre durdum olduğum yerde, sonra odadan çıktım. Ocak tünelinin ağzı işçilerle dolmuştu, bir şeyler görünmüyordu; yalnız uzun boylu şefin başını görebiliyordum, sağa sola emirler veriyordu. Kalabalığa sokuldum, gördüğüm manzaranın karşısında titrediğimi anımsıyorum. Sabaha karşı bir göçük olmuş, iki işçi göçük altında ezilmiş, birinin de kaburga kemikleri, bacakları kırılmıştı.

Sedyeler geldi, can vermiş işçilerle ağır yaralı olanı arkadaşları dekovil vagonlarından alıp sedyelerle götürdüler.

Ocak stajına başlayacağım gün karşılaştığım bu olay beni iyiden iyiye sarsmıştı. Hani neredeyse pek gönüllü olmadığım bu işten vazgeçip kaçacaktım. Çevreme şaşkın şaşkın bakınırken şefin sesini duydum, beni çağırıyordu. Yanma gittim, elini omuzuma koydu, şöyle bir kaç adım yürüdük.

"Bak, Ofluoğlu, işimiz tehlikeli güç bir iş, ama severek yaparsan, daha doğrusu madenciliği seversen tehlikesini unutur, üretime

katkını düşündükçe keyiflenirsin. Çoktandır göçük filan olmuyordu, ne yazık ki ilk kez ocağa gireceğin gün bu olayla karşılaştın. Şimdi her şeyi unut, seni Ali götürsün Osman ustanın yanına, vardiyadan sonra bana gel, daha etraflıca konuşalım."

Ali biraz önce şefe olayı haber veren işçiydi, otuz yaşlarında ya var ya yok, bakışları insana güven veriyordu; boynu bükük, üzgün, düştü önüme. Şefin elini sıkıp Ali'nin peşine takıldım. Ali yazgısının yolunda, ben karmaşık düşünceler içindeyim... Haziran güneşinin sıcağından, tünelin rütubetli soğuğuna girerken durdum, Ali de durdu, korkularımı gözlerimden okumuş olacak ki, "Korkma hemşerim, Allah büyüktür, korur bizleri, ölümse alın yazısı, saati gelince..." dedi ve yürüdü.

Şimdilerde lâmbalar, başları koruyan kaskların önünde, o yıllarda henüz kask yoktu, kasket vardı, lâmbalar da elde taşınırdı.

Ellerimizdeki lâmbalarla ancak önümüzü görebiliyorduk. Dekovil hattının yanından akıp giden ince bir suyun içinden yürüyoruz. Ali yola alışık, uzun adımlarla yürüyor, bense yeni çizmelerimle tökezlenmemeye dikkat ederek, gözüm yolda, Ali'nin ardından adeta koşuyorum. Tünel yürüdükçe karanlıklaşıyor, lâmbaların ışığı daha da cılızlaşıyordu. Hiç konuşmadan on beş dakika kadar yürüdük. Daha ne kadar yürüyecektik, bilmiyordum, Ali'ye sorayım dedim.

"Ali kardeş, daha ne kadar gideceğiz?" Ali ne durdu, ne de başını çevirdi.

"Yoruldun mu bey? Daha kırk beş dakikamız var aşağı yukarı." Vay canına diyecektim, Ali'den utandım, sustum. Yalnızca, "Demek yolumuz bu kadar uzunmuş", demekle yetindim. Ali:

"Osman Usta'nın Kemerbaca'sı , bir saat ileride. Kozlu'da asansörle inilir bacalara, burada da yürü babam yürü. Bu Üzülmez ocağı en eski ocakmış. Seksen yıllık var diyorlar", dedi.

Üzülmez, bir kömür ocağı için ne anlamlı bir ad.. Bu Üzülmez adı nereden konmuş, neden konmuş, kim koymuş? Mutlak bir öyküsü, bir anısı vardır bu Üzülmez adının.. Oldukça yorulmuştum; rütubet, karanlık, havasızlık gücümü yeniyordu. Biraz duralım diyeceğim, ama Ali'nin, bu şehir çocuğu de pek cansızmış demesinden çekiniyorum. Tünel giderek daralıyor, tavan alçalıyordu. Bir ara, kömür yüklü vagonlar geçti yanımızdan. Kalın kütüklerle örülmüş tünel tavanından yer yer sular damlıyor, ıslak dekovil rayları lâmbalarımızın ışığında parıldıyordu.. Ali hafiften bir türkü tutturmuş, arkadaşlarının acısını unutmaya çalışıyordu sanki. Cenazelerin ardından gidiyor gibiydik. Ali'nin türküsü, maden işçilerinin üzüntülü, dayanılmaz yaşamını anlatan hazin bir

türküydü, adımlarına uydurarak söylüyordu türküsünü. Yürüyüşümü ağırlaştırmıştım, Ali'nin çevresinde ölüm varmış gibi, ondan uzak kalmaya çalışarak yavaş yürüyordum. Acaba ölümcül bir yolculuğa mı çıkmıştım?

Birden, üç yıl önce, 1938'de İstanbul'a Galatasaray Lisesi'nde yapılan Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü sınavı geldi aklıma. Başarılı bir sınav verdiğim halde okula alınan o bir kişi ben olamamıştım. Peki, bu yıl bir kez daha şansımı deneyemez miydim? Maden teknisyenliği, sonra mühendisliği de önemli, ilginç bir uğraştı, ama bana göre değildi galiba. Belki çok para kazandırır, insanın yaşamını güvenceye aldırır, çevresinde saygın bir kişi olmasını sağlardı fakat insanı vaktinden önce yaşlandırıp sağlıksız da yapabilirdi.

Ali'yle aramız oldukça açılmıştı, hazin türküsünü duyamaz olmuştum. Ben, kendi düşlerimin içinde sahnedeydim artık. Alkış sesleri duyuyordum. Hamlet'tim, Harpagon'dum, Cyrano'ydum. Korkunç karanlığın içinde, lâmbamın ince ışığında, sular sızan duvardaki gölgeme bakıp durdum. Dönmeliydim, hem de koşarak, düşe kalka koşarak kaçmalıydım bu yolculuktan.

Dalıp gitmiştim ayaküstü, Ali'nin sesiyle kendime geldim:

"Mektepli bey, nerede kaldın, azcık bir yol var, geldik sayılır."

"İyi, iyi, geliyorum Ali kardeş,"

Biraz ileride yolumuz sağa sapıyordu. Ali de beni beklemişti.

"Merak ettim, çok mu yoruldun bey?" dedi.

"Eh, şöyle böyle, karanlıkta yürümek zor oluyor da", dedim.

Ali; "Dinle bak, vargelin sesi geliyor" deyince, dinledim, motor sesine benzer bir ses geldi kulağıma.

"Vargel sesi mi bu?" diye sordum.

"He ya, Osman ustanın bacasından kömür çeken vargel." Az daha yürüdük, yüz metre kadar ileride bir kaç lâmbanın aydınlattığı vargeli ve başında çalışanları gördük; doğrusu sevinmiştim, yolculuk bitmişti..

Vargelin başında dört kişiydiler, yüzleri kömür karasından görünmüyordu. Derinlikten dolu gelen dekovil vagonlarını daha önce çektikleri dolu vagonların arkasına diziyorlar, boş vagonları aşağıya yolluyorlardı. Bir süre durduk, Ali lâmbasını yere bırakıp, cebinden kirli bir mendil çıkardı, terini sildi.

"Kolay gelsin. Size bir mektepli getirdim", dedi. Hiç birinden ses çıkmadı, işlerini sürdürdüler, konuşmadan çalışıyorlardı. Bir ara aşağıdan gelen vagon gecikince durdular, ben de çekinerek yanlarına sokuldum:

"Merhaba dostlar, kolay gelsin."

İçlerinden biri, "Eyvallah, hoş geldin" dedi. Gene sıkılarak, "Başınız sağolsun" dedim. Tek sözcük çıkmadı ağızlarından.

Ali, "Gel bacaya inelim, Osman usta bacadadır" dedi ve lâmbasını yerden alıp, kömürlerin çekildiği üç dört metre genişlikteki, dibi az buçuk seçilen kuyuya yürüdü, kütüklerle örülmüş duvara dayanarak inmeye başladı. Bir kaç adım attıktan sonra, dönüp bana baktı hadi yürüsene gibilerden, ben de çaresiz yürüdüm yokuşa, ama Ali gibi inemeyecektim, omuzumdaki torbamı düşürmemeye çalışarak kıçın kıçın inmeye başladım, nefesim kesilir gibi oluyordu.

Yeldeğirmeni, Karakol sokaktaki evimiz aklıma geldi. Dört, beş yaşlarındaydım, üst katların dik merdivenlerinden düşmemek için böyle inerdim; tüm dikkatime rağmen kaç kez düşmüştüm o dik merdivenlerden. Küçük amcam, alaycı bir adamdı. "Bu oğlanın başı büyük, tabii ağır da, onun için düşüyor merdivenlerden" diye alay ederdi, çok iyi anımsarım..

Aşağıda kömür vagonlarını dolduran dört kişi vardı. İçlerinden biri elimden düşürdüğüm lâmbamı yerden alıp bana uzatırken, "Hoş geldin" dedi. Utandım. Bu genç adamların kömürden kararmış yüzlerinden, donuk bakışlarından utanmıştım. Sessiz bir dayanışmanın içinde, buğday tarlalarında bıraktıkları güneşli mavi gök yüzünü, köylerini düşünerek, yükümlülüklerinin bilincinde çalışıyorlardı.. Tiyatro sanatını tüm işlerin üstünde görmeye başlamış bir şehir çocuğunun duygusallığıyla bakıyordum onlara. Bir yandan da, ne diye madenci olmaya kalktım diye kızıyorum kendi kendime.

Lâmbamı elime tutuşturana teşekkür edip, ortaya da "Başınız sağolsun" diyebildim belli belirsiz. Kendimi, düşünemeyeceğim bir facia atlatmış bir eve geçmiş olsuna gelmiş, ne yapacağını, ne söyleyeceğini kestiremeyen biri gibi görüyordum. Hani neredeyse işçilerin boynuna sarılıp hüngür hüngür ağlayacağım.

Hava daha da ağırlaşmış, nefes almak ana yoldakinden biraz daha güçleşmişti. Ali:

"Osman Usta" diye seslenince, işçilerden biri:

"Derebaca'ya gitti" dedi. Derebaca neresi der gibilerden baktım Ali'nin yüzüne.

"Göçük Derebaca'da olmuştu, herhal oraya gitti, sen hele biraz otur dinlen" deyip, sonradan aynı köyden olduklarını öğreneceğim işçilerle lâfa koyuldu. Konuştukları hep göçüktü.

On onbeş dakika geçti geçmedi, elimde lâmbası uzunca boylu, irice, orta yaşlı bir adam çıktı karanlıktan; kasketli, karalar içinde

bir adam. İşçiler laflamayı kestiler. Ali adamın yanma seğirtti.

"Osman usta, başın sağolsun. Sana bir mektepli getirdim."

Ayağa kalktım, Osman ustaya doğru yürüdüm, "o benim" diyerek, önünde durdum. Şöyle yukarıdan aşağı beni bir süzdü. "Tam gününü seçmişsin delikanlı. Gıcır gıcır da giyinmişsin. İyi de, ölülerimiz çıkarken nasıl girdin bu yeraltına?" Sonra sustu, gerektiğinden fazla konuşmuştu, kendi de anlamış olacak ki, boş ver, der gibi bir el hareketi yaparak, "Gel bakalım" dedi.

Torbamı, sapını başımın üzerinden geçirip boynuma astım, elimde lâmbam, Osman ustanın arkasından yürüdüm. Nereye gideceğimizi bilmiyorum ki.. Osman usta kömürlerin yığıldığı yerden lâmbanın aydınlattığı daracıkbir galeriye doğru uzandı, kendini yukarıya çekti; bu iri gövdeli adamın çevikliğine şaştım. Lâmbamı kaldırdım, dört beş metre kadar derinliğine bir galeriydi gördüğüm. Beni de,

"Hadi sen de gel bakalım yanıma delikanlı" diye çağırdı. Osman ustanın yanına çıkmam pek kolay olmadı, ama uflaya puflaya, lâmbayı da elimden düşürmemeye çalışarak, çektim kendimi yukarı.

Osman usta yüzü koyun, kömür çıkarmaya başlarken, bana da,

"Sen lâmba tutacaksın" komutunu verdi. Onun sol tarafında, sol omuzumun üstüne yatarak, sağ elimle yukarıdan, sol elimle de aşağıdan lâmbayı tutmaya başladım. Anlatması çok güç bir durumdaydım. Altmış, yetmiş santim yüksekliğinde, bir metre genişlikte bir borunun içindeyiz sanki, Osman usta bir an yüzüme baktı:

"Yahu arkadaş, güç iş bu, başka iş seçseydin."

Soluk yüzüme, ince vücuduma bakıp, iriyarı gövdesinin yanında çelimsiz kalışımı beğenmemişti anlaşılan. Ya kafamın içindeki tiyatro düşlerini, onları bir bilseydi Osman usta, o gün kovalardı beni yanından...

İlk gün geçmek bilmedi. Osman ustaya lâmba tuttum, vagonlara kömür doldurdum, vargelde çalıştım. Öğleyin yemek paydosunda, kömürlerin üzerine oturup, iki haşlanmış yumurta, biraz beyaz peynir, zeytin ve ekmekle karnımı doyurdum, bir matara da su içtim...

Saat 16.00'da, vardiyanın bitiminde bu kez Osman ustanın peşine takılarak çıktım ocaktan. Başarılması güç bir işi başarmışların duygusu içindeydim. İki ölüyle bir ağır yaralının çıktığı ocağa girip vardiyayı çalışarak tamamlamıştım.

Lâmbamı teslim ettikten sonra, şef poryonun odasına çıktım; şefin odası demir merdivenle çıkılan bir yerdeydi. Güler yüzle

karşıladı beni.

"Galiba sen bu işi başaracaksın, ne dersin?" diye sorunca,

"Hele bir kaç gün geçsin o zaman belli olur" dedim, tiyatroyu düşünerek; fakat Osman ustanın gözümün içine bakarak söylediklerini anlatmadım şefe..

Düşümde tiyatro, Osman ustanın yanında stajyerliğimi sürdürürken bir gün gazetede İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun turneye çıkıp, ilk il olarak Zonguldak'a geleceğini okudum. Ne yalan söyleyeyim bu habere çok sevinmiştim.

Stajyerler hep sabah vardiyasına verilirdik, akşamlarımız boştu. Bu boşluktan yararlanarak İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun oyunlarını görmeliydim. Osman ustaya açtım bu isteğimi, çünkü onu da oyunlara götürmek istiyordum. Osman usta önce: "Ben ne anlarım tiyatrodan?" dediyse de, ben:

"Çok şey anlarsın Osman usta, beni kırma gidelim" dedim.

İstanbul Şehir Tiyatrosu üç oyunla çıkmıştı turneye.

O kadın, Kiralık Odalar ve **Paşa Hazretleri.** Neyire Neyir başta tüm dram kadrosu, Hüseyin Kemal, İ. Galip Arcan, Talât Artemel, Avni Dilligil, Suavi Tedü, Neclâ Sertel, Şaziye Moral, aklımda kalanlar, turne kadrosundaydılar. Ben oyunlar başlamadan bir gün önce gidip biletlerimizi aldım. Osman ustayla üç gece üst üste tiyatroya gidip, üç oyunu da izledik. Bu üç geceden sonra, Osman usta bir başka insan olmuştu adeta. Kömür dünyası içinde kararan gözleri aydınlanmış, bana şunları söylüyordu:

"Sen bu tiyatro işini çok seviyorsun anlaşılan; haklısın da, insanın zihnini açan, düşündüren, dinlendiren bir iş." Biraz düşünüp, şu tümceyi ekliyor sözüne: "Eh, parası da fena değilse, vazgeç madencilikten,

tiyatrocu ol, sana daha yakışır."

1941 yılının eylül ayında korka korka ikinci kez Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü sınavına giriyordum.

Korkuyordum çünkü 1938 yılında katıldığım sınavda, konservatuvarın kurucusu ve Devlet Tiyatrosu Tatbikat Sahnesi'nin (tatbikat sahnesi 1949'da, Devlet Tiyatrosu adını aldı) baş yönetmeni, Alman tiyatro adamı Carl Ebert'in başında bulunduğu jürinin karşısında çok başarılı bir sınav vererek, üç elemeden sonra sayısı yüzü geçen adaylar arasında son beş kişi arasına girmiştim. Ne var ki, İstanbul'dan yalnız bir kişi alınıyordu konservatuvara, işte o bir kişi ben olamamıştım..

O şanslı kişi, bugün Devlet Tiyatrosu'nun emekli sanatçılarından Nihat Aybars'tı..

Kimdi şimdi anımsayamıyorum, konservatuvarda okuyan bir

arkadaş, klâsik bir oyun seçip, o oyundan bir sahne hazırlamamı salık vermişti. Oysa ben, daha önce Yüce Ülke lisesinde sahneye koyduğumuz amatörler için yazılmış bir manzum oyunda üstlendiğim yaşlı bir adam rolüyle katılmıştım sınava, pek de beğenilmişti. Klâsik oyun seçiminde kimsenin aklına gelmeyecek bir seçim yapıp, işi başında kaybettim.. Fransız yazarı Corneille'in, (1606-1684) 1651'de yazdığı **Nicomède** adlı, belki de Fransızların bile adından pek haberi olmadığı trajedisindenbir sahneyi hazırladım. Hazırladım diyorsam, uzunca bir iki tirat ezberledim o kadar.

Bu ne idiği belli olmayan tiratlar sadece, jürinin yüzünü ekşitti, (bu kez Carl Ebert yoktu) biraz da güldürdü sanıyorum. Başım önümde çıktım sınav salonundan.. Biri seslendi arkamdan:

"Sizi bir de Opera'dan deneyelim." Şaşırdım, nedendi, bende Opera'ya yatkın ne görmüşlerdi?

Piyano tuşlarından çıkan seslerin, hangi notaların sesleri olduğunu bulmaya çalıştım zorlanarak, sonra da bir şarkı söylemem istendi; ben de belleğimde kalan okul marşlarından birini terennüm etmeye başladım.

"AnkaraAnkaragüzelAnkara,
Seni görmek ister her bahtı kara,
Senden yardım umar her düşen dara,
Yetersin onlara güzel Ankara..."

Bahtı iyice kararmış beni Ankara da kurtaramayacaktı. Tiyatroya giden yolu gene ben tek başıma uğraşa uğraşa arayıp bulacak, mutlu sona ulaşacaktım...

1943'te sinemaya, 1946'da da tiyatroya figüran olarak başladım...

TAKLİTLE BAŞLAYAN OYUNCULUK

Yıl 1930. Kadıköy Yeldeğirmeni, Tepe Sokak. Daha çok dinlence günlerinde çocukluğumun keyfini çıkarmak için babaannemle dedeme konuk oluyorum. İlkokulun üçüncü sınıfındayım. Tepe sokakta altı arkadaşız. Rafet, Nimet, Halil, Necmi, Vasken bir de ben. Bizim evin karşısındaki arsada sabahtan başlayıp akşama dek lastiği belki yirmi yerinden yamalı futbol topunun peşinde, koşup duruyoruz. Kimi gün de, Uzunhafız sokağından gelen cepleri bilye dolu Yahudi çocuklarıyla bilye oyununa dalıyoruz.

En büyük eğlencemiz seyrek de olsa gittiğimiz sinemaydı.

Kadıköy'e henüz tramvay döşenmemişti. Tiyatrodan sinemaya dönüşen Hâle, o yıl, yeni ve çok şık haliyle kapısını sinemaseverlere açan Süreyya, salonlarına girip koltuklarına oturduğumuz zaman renkli imgelere daldığımız sinemalarımızdı. Ne var ki biz çocuklar hâlâ sessiz, eski Cowboy filmleri geçen Kuşdili sinemasına gidip kendimizce daha bir eğleniyorduk.

Cowboy filmleri en sevdiğimiz ve de etkilendiğimiz filmlerdi. İsimlerini bugün hâlâ anımsadığım, Jack Hoxi, Hoot Gibson, Tom Mix, Buck Jones, Tim Mckoy, Ken Maynard gibi belki de Amerikalı izleyicinin bile pek tanımadığı Cowboy'larm etkisinde kalıyor, Cowboy kılıklarına girmeye çalışarak, aramızda Cowboyculuk oynamayı çok seviyorduk. Hele, o yıl Darülşafaka'ya giren Rafet kardeşimiz, Cowboy'luğu öylesine ciddiye almıştı ki anlatamam. (Rafet Darülşafaka'da okuyordu, sonra aktör oldu, SES OPERETİ'nde ve filmlerde çalıştı, Türk musikisi sanatçısı Sabite Tur'la evlendi, Gülerman soyadını Sabite'ye verdi, şimdilerde nerededir bilmiyorum). Rafet dinlence günlerinde, herkesi şaşırtan Cowboy giysilerine bürünür, belinde paslı, toplu tabancalar, Yeldeğirmeni çarşısında, Tepe sokakta dolaşır, ona buna yardım etmeye çalışarak Cowboy'lar gibi olmaya özenirdi. İşte, Rafet kardeşimiz bizi de kendisine benzetmekte gecikmedi. Büyüklerden edindiğimiz uzun pantolonların (çünkü, bizler henüz kısa pantolonluyduk) kenarlarına Rafet'in bulduğu tüyler dikildi, kareli gömleklerin üstüne, eski deri, ya da kadife yelekler uyduruldu, kalın

kemerlerimize Rafet'in bulduğu çakaralmazlar yerleştirildi, başlarımızda kenarları geniş fötrlerden bozma şapkalar, birer komik çocuk Cowboy olup çıktık ortaya; konukomşunun bahçesinde, ağaçların tepesinde cirit atmaya, azgın köpekleri mahalleden kovmaya, temizlik işlerinde çöpçülere yardım etmeye başladık; mahalle bizi hem seviyor hem de bizimle, bacaksız Cowboylar diye eğleniyordu...

COWBOY'luk gösterilerimizin en hoşu bir Şeker Bayramı günü Bayram yerinden kiraladığımız atlara binip (o yıllarda Bayramyerlerinde binek atları vardı, daha çok gençler bu kiralık atlara binip çevrede dolaşırlardı; atlar da sütçü beygiri dedikleri cinstendi) Talimhane'den (Bayram yeri Talimhane'deydi) Kuşdili çayırına doğru, peşimizde çingene at sahipleri, atları koşturmamızdı. İlkokulun dördüncü sınıfıyla beşinci sınıflarında okuyan altı yaramaz çocuk Kuşdili çayırında sütçü beygirlerini kamçılayıp yarışa kalkıyoruz, kimimiz Tom Mix, kimimiz Ken Maynard; çok geçmeden de bacaksız COWBOY'ların üçü yerde, başta ben atın üstünden uçuyorum adeta, başımın üstüne; neyse ki alnımda yumurta büyüklüğünde bir şişle atlatıyorum kazayı; sonra da evdeki papara da cabası. Dedem, sivri sakalını titreterek bağırıyor: "Artık o Rafet'e uymak yok, Cowboyluk, movboyluk istemem." Kabama hafifçe iki de baston patlatarak, noktalıyor uyarısını..

Taklit bir bakıma eski insanda da eğlence amacına hizmet eder. Oyun isteği iki gereksemeden doğuyor. Boş zamanları değerlendirmek ve korkuların, zorunlulukların baskısından kurtulup özgür kalmak. Oyunculuk ögesi, kişinin kendini ya da kendi türünü taklit etmesiyle yerleşmiştir.

İlkel insan ilk kez taklit sembollerine ve törenlerine başladığında bunu bir eğlence, bir oyun olarak değil, haberleşme, eğitim ya da dinsel amaçlarla yapıyormuş. Ancak taklit eyleminin boşa gittiğini görünce, yalnızca eğlenmek, hoş vakit geçirmek için de yapmaya başlamış. Taklit ögesi çeşitli eğlence türlerine yol açmış. Ancak günümüze kadar iki önemli öğe görülür: Birincisi boşalmadır. İzleyici günlük yaşantının baskılarından, sıkıntılarından kurtulup boşalmak, arınmak, kaçmak için tiyatroya gider. İkinci öğeye gelince, insan imge gücüne ve meraka sahiptir. Başkalarının nasıl duyduğunu, nasıl düşündüğünü, kendi yaşantısına girmemiş konuları tanımak, kendisinin yapmayı göze alamadığı eylemleri imge yoluyla ya da başkalarını izleyerek tanımak, öğrenmek ister. Tiyatro sanatı bunu en yoğun, en yaşanır biçimde verebilen sanattır...

Annem anlatırdı, dört beş yaşlarımdayken eve gelen konukların arkalarından, oturup kalkmalarını, konuşmalarını, gülmelerini taklit edermişim. Bir de çok sevilen, o yılların bir - iki şarkısını, hadi söyle bakalım, dedikleri zaman, ya bir masanın altına girer, ya da bir köşeye saklanıp görünmeden söylemeye çalışırmışım; ne de olsa çocuk sıkılganlığını da üzerimden atamazmışım kimi zaman. Söylemeye çalıştığım şarkılar da annemin piyanoda çalıp söylediği, Türk musikisinin ağır şarkılarındanmış!. İşte Rafetle birlikte Cowboy olmaya özenmemiz de çocuksu oyunculuğumuzun belirgin bir göstergesi değil de nedir? Yalnız ne var ki, Cowboy kılığına girmeye çalışan altı çocuktan salt Rafet'le ben oyuncu olduk; öbür çocukların kimi doktor, kimi mimar, kimi de işadamı bugün...

Sinemanın Etkisi

İlkokul sıralarındayken gördüğümüz sessiz Cowboy filmlerinin etkisinde kalıp nasıl Cowboy kılıklarına girdiğimizi, nasıl boyumuza bosumuza bakmayıp, Bayramyerlerinde çingenelerin kiralık sütçü beygirlerine binip, Cowboy gösterileri yapmaya özendiğimizi anlattım. Lise sıralarına geldiğimizde bir de baktık ki çevremiz Hollywood yıldızlarıyla (!) dolmuş...

En çok da Robert Taylor (o yılların ünlü Hollywood yıldızı) vardı arkadaşlar arasında. Taylor Atıf, Taylor Haldun, Taylor Reşit gibi. Bir gün de baktık, Emin adında bir arkadaşımız da John Payne (Taylor kadar değilse de, yakışıklı ünlülerden biri) olmuş. Nasıl olmuş, kendisi mi karar vermiş, yoksabaşkaları mı benzetmiş de John Payne adını almış? Orası bilinmiyor. Sesi güzelce kızlar, aynı yılların müzikal filmlerinin ünlü yıldızı Jeanette McDonald; biraz sesi olan erkekler de, McDonald'la hep birlikte film çeviren bariton Nelson Eddy!..

Şöyle konuşmalara tanık olurdunuz çevrenizde:

"Ayol dikkat ettiniz mi? Bizim Rukiye'nin küçükkızı tıpkı Shırley Temple." (Hollywood'un ünlü çocuk yıldızı) Bu benzetme bu kadarla da kalsa gene iyi; Öğütler, yol göstermeler:

"Yani ben annesinin yerinde olsam, kızı kolundan tuttuğum gibi doğruAmerika'ya!.."

Tyrone Power'ler de oldukça çoktu. (Güzelliğiyle ünlü Hollywood yıldızı) Bunlardan birini iyi anımsıyorum. İsmail, kara gözlü kara saçlı, kara kaşlı, orta boylu yüz hatları düzgün, kendi halinde bir çocuktu; on sekiz, yirmi yaşlarında var yok. Tyron İsmail olunca, bir değişti, bir acaipleşti anlatamam. Çevresine afilli afilli bakmalar, tanıdığı tanımadığı kızlara, kadınlara takılmalar, gözüne kestirdiklerini çevirip, buluşmak için randevu istemeler; yani uzatmayayım İsmail'e yazık oldu. Yazık oldu diyorum, çünkü sonunda İsmail şöhretinin (!) altında ezilerek alkole vurdu kendini; tıpkı Hollywood'un ününü yitirmiş yıldızları gibi.. Ya Clark Geble'lere ne demeli? Esmer, bıyıklı afilliler hep Clark...

O yıllarda henüz Yeşilçam da yok. Sinemalarımız bolca Hollywood filmleri geçiyor... Gençler kendi kendilerine, sinema yıldızlarının etkisinde kalıp, yıldızlaşıyorlar. Shırley Temple ABD'nin dışişlerinde çalışıyormuş, büyük elçiliğe kadar yükselmiş; acaba ona benzetilen kızımız nerelerdedir? Yağlı saçlı Clark'lar,

Taylor'lar nerede?

Bir de gençleri yanlış anlamalara, yanlış etkilenmelere götüren Hollywood'un siyasal propaganda filmleri vardı; bugün de var ya!..

İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarıydı sanıyorum.

GUNGA DİN adında, RKO'nun 1938 yapımı bir filmi gelmişti İstanbul'a. Başrollerinde, Cary Grant, Victor Mclaglen, Douglas Fairbanks Jr. vardı. Filme ismini veren GUNGA DİN rolünü de gene Amerikalı bir aktör Sam Jaffre üstlenmişti. (Bu yazıyı yazarken, GUNGA DİN rolünü üstlenen oyuncunun adını anımsayamadım; hemen aklıma, Hollywood aktörlerinin adlarını çok iyi bilen ve belleğinde tutan bir dostum geldi, sinema yönetmenimiz Tunç Başaran; ona telefon edip sordum, Sam Jaffre olduğunu öğrendim.)

Filmin konusu, Victoria döneminde İngilizlerin Hindistan'ı zorla ele geçirmelerini sergiliyordu. Zavallı Hintliler ellerindeki ilkel silahlarla vatanlarını savunmaya çalışıyorlar, sömürgeci saldırganlara karşı, perişanlık içinde direnerek, bağımsızlık savaşı veriyorlardı. Bu yürekler acısı boğuşma sahneleri içinde, GUNGA DİN adında bir Hintli, İngilizlerin emrinde, onlara sakalık yapıyor, gözcülük ediyor, elinde borozanı sinyaller veriyor, her işlerine koşuyor; kısacası, sömürgecilerin insafsız saldırılarına yardımcı oluyordu.. Daha çok gençlerin doldurduğu sinemalarda, işbirlikçi, vatan haini GUNGA DİN çılgınca alkışlanıyor, sömürgeciler parsayı topluyordu...

Ya öldürüle öldürüle bitirilemeyen Kuzey Amerika'nın has sahipleri Kızılderililer, onların yok edilmelerine ne demeli?

Bugüne değin Afrikalı'ya özgürlüğü çok gören, onu yıllar yılı köle yapan ırkçı uygarlık, vahşetlerini sinema konusu yapıp, kahramanlıkmış gibi sergilemekten de utanmıyor. Irkçı uygarlık, ne kadar barbar olabiliyorsun!..

TULUAT'IN DOĞUŞU VE AHMET FEHİM EFENDİ...

İlkokul çağlarında tanıdığımı, oyunlarında çocuk kahkahalarını attığım ünlü halk sanatçılarını unutamam.. Bunlardan Dümbüllü İsmail Efendiyi seyredenlerimiz henüz pek yaşlanmadılar, ama Naşit Özcan'ı, adlarının başına, komik, sözcüğü konularak anılan çocukluğumun komik Cevdet'ini, komik Fahri'sini, komik Şevki'sini seyretmiş olanlarımız şimdi oldukça yaşlanmışlardır.

Hele bu saydıklarımın da ustaları, komik Hasan'la, komik Abdürrezak Efendileri görüp seyretmiş olanlarımız oldukça azalmıştır sanırım.

Tulûat sanatının yeri doldurulamaz bu ünlü sanatçılarını anarken, TULUAT'ın nasıl doğduğunu merak edenlerimiz olacaktır elbet. Üstat Fehim Efendi TULUAT'ın doğuşunu anılarında bakınız nasıl anlatıyor:

"Türkçe oyun oynama hakkı, Sadrazam Büyük Ali Paşa tarafından Güllü Agop'a verilmişti (1874), Güllü Agop da ilanlarındaki "İmtiyazı mahsus" özel belge cümlesi üzerine bir de yaldızlı TUĞRA oturtmuştu. Fakat bir gün kendisi kadar meşhur oyuncu arkadaşlarından Fasulyacıyan ile arası açıldı. Fasulyacıyan fena halde kızmıştı. Kumpanyadan ayrıldı. Tabii çalışmak, oyun oynamak mecburiyetindeydi. Ama o hak Güllü Agop efendiye verilmişti. Ne yapacaktı? Düşünmüş taşınmış ve meşhur Kavuklu Hamdi'yi bulmuş. Kulekapısı'nda Pirinççi'nin gazinosunu kiralamış, saz için yapılmış küçük sahnesinde Hamdi ile kitapsız, suflörsüz "Çıngırak" komedisini oynamışlar. Bu iş kazanç itibarıyla Hamdi'nin çok hoşuna gitmişti. Buna ilaveten Ortaoyuncusu Abdürrezak da Pandomimadaki "Kleon" gibi bir makiyaj ve kıyafet uydurarak adına "İBİŞ" demişti. Hokkabazın konuşmasıyla Karagöz ve Ortaoyunu konuşmalarını karıştırmış, Ortaoyunun "Meydan"ından ve "Yeni Dünyası"ndan kurtularak sahnede dekor içinde Ortaoyunu'nun pusatlarıyla (giysileriyle) oyun oynamaya başlayınca iş çığırından çıkarak TULUAT'a dökülmüş, bu sanat dalı da tam manasıyla vücut bulmuştu... Kavuklu Hamdi, Aksaray'da Yeşiltulumba'da, Abdürrezak da (devrin şöhretli komiklerinden) Letâfet

apartmanının setli arsasında kurduğu salaşta oynuyordu.

Abdürrezak'ın pusadcısının (gardropçu) çırağı olan, "Kel Hasan" kendi meşhur ünvanı ile Şehzadebaşı'nda tulûatçılığa başladı. Özellikle Abdürrezak efendi Saray'a alındıktan sonra büyük bir ün kazandı. Esasen benim aktörlük zamanımda başlayan tulâtçılık bu üç şahsiyetle tekemmül (gelişme) etmiştir.

Ahmet Fehim Efendi'yi Tanımak

Tulûatçılığı Kavuklu Hamdi bulmuş, Abdürrezak tamamlamış, Kel Hasan da taklit ederek bu iyi veya kötü çığrın kapısını açmışlardır. Yalnız şu muhakkak ki buna tiyatro denemez. Bu yaptıkları tulûatın alaturkası ve perdelisidir. O senelerde, Aksaray'da şimdiki gibi yoğun bir hayat yoktu. Ancak ramazandan ramazana Saray'ın Vezir ve Vükelâ'nın arabaları bir aşağı bir yukarı dolaşırdı. Çevrede tiyatro hayatı henüz uyanmamıştı...

Şehzadebaşı bugünkü kalabalığını, rağbetini tiyatroya borçludur..."

Bir çoğumuzun yalnız ismini duyduğu ilk tiyatrocumuz Ahmet Fehim efendiyi tiyatromuzun genç kuşağı bence mutlaka tanımalıdır.

Bu büyük tiyatro sanatçımızı az çok tanımak için bugün hiç değilse 80 yaşın üzerinde olmak lazım.. Adını duyup sanatı ve yaşamı hakkında bilgi edinmiş olanlarımız belki vardır; belki diyorum çünkü güzel sanatlara emeği geçmiş ünlülerimizi tanımak için, (araştırmacılarımızın çabaları dışında) pek merakımız yoktur. Bugünün genç tiyatro oyuncuları, aralarında 1857'de doğup 1875'te sahneye adımını atan ve tam elli yıl Türk tiyatrosuna emek veren, ilk tiyatro sanatçımız Ahmet Fehim Efendi'yi kaç kişi bilir? Sanatı ve yaşamı üzerine bilgi edinmişler midir?

Ahmet Fehim Efendi'yi ben de yakından tanımadım: 1930'da öldüğü zaman, ben henüz ilkokulun üçüncü sınıfındaymışım...

Refik Ahmet Sevengil'in (Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu) adlı, 1933'te kaleme aldığı, yapıtından alıntı yaparak, çağının ünlü tiyatro sanatçısını, günümüzün tiyatro oyuncularıyla, tiyatroseverlerine tanıtmak istiyorum..

"Sahnemizde yıllarca binbir güçlük arasında didinip çırpınan, Türk tiyatrosunu yükseltmeye çalışan ve sahnemizin kadınlı erkekli Türk sanatkârların elinde yükselme yoluna girdiğini görerek mesut ölen Ahmet Fehim!

Ahmet Fehim Efendi, 1857 senesinde Üsküdar'da doğdu, babası Kadri Efendi isminde bir zattır, oğlunun elinin emeğiyle geçinmesi lazımgeldiğini bildiği için, Fehim Efendiyi Topaneye verdi, burada yetişen Fehim, 'İdarei mahsusa' fabrikasında tornacı olarak çalıştı, bir müdtet sonra sanayi mektebinin atölyesine ustabaşı olarak alındı. Sanayi mektebi Sultanahmet'te idi, Fehim oraya civar olan Gedikpaşa'ya gidip tiyatro seyretmeye başladı, tiyatrodan zevk alıyordu. Gedikpaşa'da Mığırdıç Ağa'nın tiyatro oynanan dükkânında da Gedikpaşa tiyatrosunun aktörleriyle tanıştı.

"Rus muharebesinde (1876) Ruslar Edirne'ye gelmişler, Gedikpaşa tiyatrosunun Ermeni aktörlerinden bir kısmı Rus askerlerine temsil vermek üzere Edirne'ye kaçmışlardı. Bu sırada Gedikpaşa artistlerinden İstanbul'da kalanlar Mığırdıç Ağa'nın kahvesinde tanıdıkları tiyatro meraklısı Fehim Efendi'ye sahneye intisap etmesini teklif ettiler, kabul etti, ilk defa "İki sağırlar" komedisinde uşak "Bonifas" rolünü oynadı, o zaman yirmi yaşında idi. Gedikpaşa tiyatrosundan sonra Fasulyacıyan trupu ile Bursa'ya giden ve orada Ahmet Vefik Paşa'dan himaye gören Ahmet Fehim, bilhassa Molyer (Molière) oynamakta pek büyük muvaffakiyet göstermiş, bütün Molyer külliyatını oynamıştır... Bu suretle büyük bir muvaffakıyet gösteren, şöhret kazanan Fehim, nihayet işbaşına geçti ve bir kumpanya teşkil etti: 'Osmanlı komedi ve vodvil heyeti'.

"Fehim efendi Türk sahnesine yeni bir hava getiriyordu, o zamana kadar klâsik eserler, cinai piyesler, melodramlar, operetler oynanıyordu. Ahmet Fehim, muasır Fransız tiyatrosunun ince zevkini, bol kahkahalı, entriki kuvvetli yeni eserlerini sahnemize nakletmeye senelerce etrafına neşe dağıtmaya başladı...

Ahmet Fehim, 1908 meşrutiyetinden sonra da bir zaman sahne hayatına devam etmiş, umumi harbe kadar (I. Dünya Savaşı) çalışmıştır.

1914'te İstanbul Belediyesi tarafından Darülbedayii bir tiyatro konservatuvarı halinde kurmak için getirilen Fransız tiyatrocusu Antuvan, Ahmet Fehim Efendi'yi Darülbedayi'nin komedi kısmına hoca olarak ayırmıştı. Umumi harp çıkıp da Antuvan memleketine gitmek mecburiyetinde kalınca Darülbedayi de mektep mahiyetini kaybetti. Esasen Ahmet Fehim de ihtiyarlamıştı.

"1926 kânunusanisi'nde (ocak ayı) sahneye intisabının "Ellinci yıldönümü" Tepebaşı tiyatrosunda tes'it edildi.

"Aynı sene, küçük Kemal Beye yazdırdığı hatıratı VAKİT gazetesinde tefrika olundu... Ahmet Fehim Efendi, son senelerinde, jübilesinin hasılatı ile kendisine alınıp hediye olan, Aksaray'da

Langa'da tramvay caddesindeki küçük ve mütevazi evde sükûn ve istirahate çekilmişti... 2 Ağustos 1930 Cumartesi günü öğleden sonra saat 15.30'da gözlerini hayata kapadı.

Ahmet Fehim'in mezarı, Büyükada'da Tepeköy mezarlığında, 1927'de ölmüş olan Darülbedayi sanatkârlarından Muvahhit Beyin mezarının yanındadır..."

Not: Ahmet Fehim Efendi'nin yaşamını ayrıntılarıyla öğrenmek istiyenlere Hafi Kadri Alpman'ın derlediği, "Ahmet Fehim bey'in Hatıraları"nı salık veririm...

HALİT FAHRİ OZANSOY VE DARÜLBEDAYİ'DE BAYKUŞ...

1965-1966 tiyatro mevsimine girerken, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun repertuvarında şu oyunlar vardı:

1- Heinar Kiphardt'ın "OPPENHEİMER OLAYI"
2- Emid Bagnold'un "KİREÇLİ BAHÇE"
3- Jean Giraudoux'un "CHAİLLOT'DAKİ DELİ"
4-Adalet Ağaoğlu'nun "ÇATIDAKİÇATLAK"
5- Molière'in "CİMRİ"
6- Cevat Fehmi Başkut'un "HEPİMİZ BİR KİŞİ İÇİN"

Bana önce, Oppenheimer olayında, Oppenheimer rolü verilmek istendi; oysa ben "CİMRİ"yi oynamak istiyordum. Genel Sanat Yönetmenimiz, hocamız Muhsin Ertuğrul'a bu düşüncemi açarak bana CİMRİ'deki HARPAGON rolünün verilmesini rica ettim. Bir yıl önce, Friedrich Dürrenmatt'ın "FİZİKÇİLER" oyununda MOBİUS rolünü üstlenmiş, bütün bir mevsim bu rolü sürdürerek fizikçiliğimi (!) kanıtlamıştım adeta. Şimdi hem de dünyaca ünlü, politik bir kişiliği olan fizikçi Oppenheimer'e soyunmak biraz ağır geliyordu bana. Hocamız, Oppenheimer rolüne Cimri'yi yeğlememi pek hoş karşılamadı, ama istemeyerek: "Galip'e sor, o oynamak istemiyorsa, o zaman sen oynarsın" dedi.

İ. Galip Arcan, 1944'te Şehir Tiyatrosu'nun Tepebaşı Komedi Bölümü'nde CİMRİ'yi sahneye koyup, Harpagon rolünü oynamıştı. Üstadımızı telefonla arayıp, hocamızın direktifini ilettim.

Galip Bey artık evine çekilmiş, tiyatroya pek uğramıyor, oyunlarda rol almıyordu. Elli yılı geçmiş sanat yaşamının yorgunluğunu çıkarıyordu. Bana "Ben yaşlandım, sen oyna, gelip seni seyredeyim" dedi. Sevinçten uçarak, Muhsin hocamıza gidip, Galip üstadın dediklerini aktardım... Artık izin çıkmıştı, Eylülde provalara başladık. Oyunu, Paris'te yaşayan, arada Türkiye'ye gelip oyunlar sahneleyen, Coşkun Tunç'tan dostumuz yönetiyordu. Yirmi dokuz eylülde Tepebaşı Dram sahnesinde başladık. Başta, sayın hocamız olmak üzere tüm izleyenlerin övgüsünü aldığımızı söylemeliyim. Yetişmeyen başka bir oyunun yerine Dram'da başlamamıza karşın, CİMRİ'yi orada sürdürdük.

CİMRİ iki ay Dram sahnesinde kaldı ve alkış topladı.

Dram'dan sonra, Fatih ve Kadıköy sahnelerine de geçerek mart ayma dek oynadık. On yıl sonra 1975'te gene Şehir Tiyatrosu'nda, kendim sahneye koyarak, bir kez daha Harpagon rolünü oynayacaktım...

Cimri için yazılan övgüler içinde beni en çok duygulandıran, şair ve oyun yazarı, çevirmen, son yıllarında tiyatro eleştirmenliği yapan Halit Fahri Ozansoy'un övgüsü oldu. Halit Fahri ozansoy, eleştirisinin başında, şunları yazıyordu:

"Molière'in şaheseri yine sahnede. Darülbedayi devrinde, ahmet Vefik Paşa'nın "Azarya" uyarlamasında Behzat Baba'nın (Behzat Butak -o zaman gençti, henüz baba diye anılmıyordu) Azarya'sı yarattığı tiplerden bir unutulmazı olmuştu... Senelerden sonra, Şehir Tiyatrosu'nda İ. Galip Arcan'ın Harpagon'u ve nihayet bugün Mücap Ofluoğlu'nun Harpagon'u; meşhur eserin Harpagonu'nda Galip'i beğenmiştim. Fakat aradan çok zaman geçti, tam bir mukayese yapamıyorum. Yalnız şu kadar söyliyeyim ki, Mücap bu rolde hârika idi. Sanat hayatının hiç şüphesiz en büyük zaferini kazanmıştı..."

Bu arada, Frosine rolünde Nur Sabuncu'yu da çok beğendiğini belirtip, benim hakkımda söylenebilecek tüm övgü sözlerini sıralıyordu. Geothe, CİMRİ için, "Molière'in trajedisidir" der. Ben bu yoldan çıkarak, Harpagon'un cimriliğinin trajedisini vurgulamaya çalışmıştım. Yorumum, güldürmekten çok düşündürmeye yönelikti. Yıllardır üzerinde kafa yorduğum bir roldü Harpagon; bu nedenle oynamak istiyordum... Ben de bir mektupla H.F. Ozansoy'a teşekkür ettim. O da benim teşekkürüme bir mektupla cevap vermişti: "Büyük sanatçı, aziz evladım.. Darülbeyadi'den beş yıl evvel başlamak üzere tam 55 yıl içinde yaşadığım sanat ve sanatçılar hatırası benim için unutulmaz hatıralardır. Fakat sizin mektubunuz bana bunların hepsinden daha geniş anlamlı bir mutluluk getirdi..... Türk sahnesi sizinle ne kadar iftihar etse azdır.... gözlerinizden öperek sevgilerimi yolluyorum..."

Bu mektupla birlikte imzalayıp gönderdiği kitaplarının arasında, **"Darülbedayi Devrinin Eski Günlerinde"** adlı anı kitabı çok ilgimi çekmişti. Şehir Tiyatrosu'nun 50. kuruluş yılına rastlayan 1964 yılında AK KİTABEVİ'nin yayımladığı bu kitaptan, bugünün genç tiyatro sanatçılarının ilgisini çekecek bir iki olayı buraya almak istiyorum...

"DARÜLBEDAYİ'DE: Fehim efendinin sınıfı... ah, ne zevkli hatıra! Üstadın dudaklarından eksilmeyen tebessümü bizim hepimizi ona bağlamakta kâfi idi. O ne tatlı, ne cana yakın, aynı

zamanda ne gönül alıcı gülüştü! Sahneye daha ilk adımını atan bizim gibi heveskârlar bile bu gülüşten bir sanat istikbâli bekleyebilirdik.... en durgunumuz bile onun yüzüne baktıkça hayatın binbir manasından bir şeyler okuyor gibi idik. Bütün Molière bu yüzden toplanmıştı. (Fehim efendi, Molière'in bütün oyunlarını oynamış, bir Molière hayranıymış.) Molière işte bu sevimli Türk artistinin hava gibi benliğini sarmış, benliğinden taşmıştı... Bir rolü izah ederken, mimiklerle, jestlerle gösterirken, karşıdan ya küçük aynasına göz atan, ya saçını düzelten ya da tırnaklarının rengine bakan bir matmazele (Müslüman olmayan kız öğrenciler) gözleri ilişti ki, istihzası pek keskin hatlarla çehresinde belli olur ve kıza uzaktan öyle alaylı bir bakış fırlatırdı ki, bütün sınıf neşeden bir deniz gibi dalgalanırdı... Hele bir Beatris vardı, daima söylenenin aksini yapardı. Fehim efendi bilhassa ona ayaklarını idare etmesini öğretemiyordu. Ya bir ayağını sağa, ötekini sola çarpıtır, yahut bir koşuya hazırlanır gibi sağ dizini ileriye çıkarır, yahut ayaklarını yanyana yapıştırır, üst üstüne kenetler, çaprazlar, öyle sahnenin ortasında saplanır kalırdı... İşte bir gün Fehim efendi bir ara dersaneden çıkıp, az sonra elinde bir tebeşirle geldi ve sahnenin ortasına koca bir daire çizdi. Beatris şaşkın bacaklarını saklayacak yer bulamıyor. "Gel buraya" diye Beatris'i çağırdı, "Gir bakalım şu dairenin içine, rolünü bitirinceye kadar bunun içinden çıkmayacaksın..." Kızın ayakları ne zaman dairenin dışana çıksa, Fehim efendi ayaklarının ucuyla kızın topuklarına vurup, onu dairenin içine sokuyordu... Komedi derslerimiz daha çok Ahmet Vefik Paşa'nın Molière adaptasyonlarından, ya da tercümelerindendi. 1914'te açılan Darülbedayi 1916 da Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, okulun kurucusu Antoine Fransa'ya dönecek, Darülbedayi'de dersler de kesilecekti... Darülbedayi Tiyatrosu'nun ilk oyunu "Çürük Temel" büyük bir ihtimamla hazırlanmıştı. Herkes nasıl oynanacağını merak ediyordu. Temsil heyetinde, kadın erkek bütün tanınmış artistler var. Madam Kınar gibi, Nurettin Şefkati gibi... Bir de Madam Felekyan var ki, sahnede ilk defa göreceğim. Rivayete göre Rusya'da oynamış meşhur bir artist... Nihayet 20 Ocak 1916... İlk perde açılıyor. Halk nefesini tutmuş doğacak harikayı bekliyor... Ve işte ilk iyi tesir dekordan başlıyor. O zamana kadar sahnedeki salon dekoru gibi bir dekorla karşılaşmayanlar, temsilin ilk dakikalarında aktörlerin sözlerini dinleyecek yerde, tırık tırık menteşeleri içinde açılıp kapanan kapılara bakıyorlar. Hele bir aralık, Sara Mannik sahneye girerken, kapıyı o kadar hızla kapadı ki, adeta bir tüfek patlaması gibi bir ses çıkardı. Ne yenilik değil mi?!"

Halit Fahri Ozansoy, kendi yazdığı, Manzum Oyunu BAYKUŞ'un sahneye nasıl konup nasıl oynandığını da şöyle anlatıyor:

"**BAYKUŞ,** karanlıkta çiseleyen bir yağmur altında, bir baykuşun kanat sesi ve çığlığı ile doğmuştur. Fakat öyle sanıyorum ki, o acı günlerde ben bundan başka bir şey yazamazdım ve yazmamalıydım. O bedbaht devirde, o kan ve gözyaşı devrinde, bir genç şairin neşeli bir ilham aramasına ve bu ilhamı bulmasına imkân mı vardı? Muhsin ertuğrul **Baykuş**'da sanatın nâdir kaydedeceği bir şâhikadan gürlemişti... Şehzadebaşı'nda okuma şeklinde başlayan provalar, birkaç gün içinde Tepebaşı tiyatrosuna nakledildi. Provalar hızlanmış, dekorlar, Galatasaray lisesinin boş bir koğuşunda yere serilerek yapılmaya başlanmıştı. Ressamı İzola Bella isminde bir İtalyan'dı. İdare heyetinin kararı üstüne, 7 Mart 1332 (1916) tarihiyle masraf defterine düşülen kayıt:

"**BAYKUŞ** dekorunun maket imaliyesi: 432 kuruş.

"Gene idare heyetinin kararı üstüne, 30 teşrinievvel (ekim) 1332 tarihiyle masraf defterine düşülen kayıt: **BAYKUŞ** müellifi Halit Fahri Beye verilen ikramiye 1000 kuruş...

"28 Şubat 1917... Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda yalnız gazetecilerle edebiyatçılara verilen bir matine... BAYKUŞ'un umumi provası... Salonun yarısı dolu. Tanıdığım, tanımadığım meslektaşlar, benim ilk eserim için hüküm vermeye çağrılmışlar! Ne dehşetli imtihan!

Birinci perde sonunda tebriklerle karşılaşıyorum.

Baykuş sesi ikinci perdede daha ürpertici bir tesir yaratıyor. Ne kadar da tabii ötüş! Hem bu sesi taklit edenler kim, tahmin edemezsiniz! İki tıp talebesi... Edebiyat aşklarıyla, bir gün Darülbedayi'ye kendileri müracaat etmişler ve baykuş sesini fevkalâde taklit edeceklerini söyleyerek, bu gaipteki rolü almışlar... Eliza Binemeciyan, Raşit (Rıza), Muhsin (Ertuğrul), Muvahhit üçü de, o büyük sanatları ile zaferi gerçekleştirdiler... Son perde kapanmış, sanatçılar sahneye çağrılmışlardı. Alkışlar sürüyor, sanatçılar bir daha, bir daha sahneye çıkıyorlar. Derken salondan Yahya Kemal'in sesi duyuldu: "Berbat eser!" Başlar hep ona çevrildi. Yahya Kemal bir daha bağırdı, fakat bu defa Fransızca bir argo savurarak:

"Foutu! Foutu!" (önemsiz, berbat)

Bir de baktık ki, Muhsin'in çehresi müthiş bir hiddetle karıştı. Sonra, gürültülü adımlarla rampa kadar geldi ve yumruklarını sıkarak gürledi:

"Yahya Kemal Bey! Ne kadar haykırsanız nafile... Biz, artistler bu eseri sevdik ve bunu yaşatacağız..." Yahya Kemal o gün niçin öyle hareket etmişti, bilmiyorum. Fakat aradan seneler geçtikten sonra, Muhsin'in o günkü heyecanını ve o güzel jestini asla unutamam. Bazan böyle bir hatıra, en acı günlerde bile insana büyük bir dostluğu takdisle yâdettirir..."

MÜSAHİRZADE CELAL

Ben, Müsahipzâde'nin önce bir izleyicisi, sonra da bir oyuncusu olarak, (1974-1975 tiyatro mevsiminde İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, V.R.Zobu'nun yönetiminde sahnelener: **Pazartesi - Perşembe** oyununun başrolü, Kırtasiddün Efendi'yi üstlenmiştim) oyunlarında hep bir Molière tadı bulmuşumdur. Müsahipzâde Celâl de Molière gibi, kırk yaşından sonra oyun yazmaya başlamış; yalnız ne ki, yazarlığa Molière gibi tiyatro içinden değil, dışından biri olarak başlıyor.

İlk oyunu **Köprülüler**'i 1912'de yazmış. 1868'de dünyaya gözünü açtığına göre, bu ilk yapıtını yazarken kırk dört yaşındaymış. Kırkından sonra oyun yazarlığına başlamak gibi bir benzerliğin yanında bir başka benzerlik de, Molière gibi dünün toplumunu hemen her yanıyla taşlaması, eleştirmesidir. Yalnız şu var ki, Molière içinde bulunduğu toplumun yozlaşmışlığını sergilemiş ve bu sergisini 17. yy'dan beri günümüze dek dünya sahnelerine taşımıştır.

Oysa Müsahipzâde Celâl, yaşamadığı çağın özelliklerini, çarpıklıklarını, küçüklüğünde yaşlı akrabalarından, çevresindeki kocamışlardan dinlemiş öğrenmiş; oyunlarını da anlatılanlara dayanarak kaleme almış. 1868'de doğduğuna göre,kendi kişisel gözlemleri de dinlediklerine eklenirse, oldukça zengin oyun konusuna sahip olmuş diyebiliriz. Ayrıca gençliğinde kendi tutkuları ve olanakları ile ORTAOYUNU oynayan arkadaşları arasına girip, tiyatro sanatının oyunculuk yanlarını, özelliklerini incelemiş. Gene gençlik yıllarının okunması yasak olan, **Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk** gibi oyunlarını okuyup, Mınakyan tiyatrosunda oynanan yerli yabancı yapıtları hiç kaçırmadan ilgiyle, heyecanla izlemiş. Molière gibi oyuncu olmayan Müsahipzâde olanak bulduğu ölçüde tiyatroya yakın olmaya çalışmış, sonunda bir tiyatro tutkunu olarak oyun yazmaya başlamıştır.

1912'de başlayıp 1930'larda noktaladığı tiyatro yazarlığı ile, sahnelerimize kazandırdığı oyunları, bugün olduğu gibi, gelecek yıllarda da ilgiyle izlenebilir kanısındayım. Ne ki, klasiklerin sahnelenmesine karşı çıkıp, Shakespeare'e, Molière'e ne gerek var

diyenlerimiz de yok değil. Şunu da unutmayalım ki, tarihten öğrenilecek çok şey var. İşte bunun için, Müsahipzâde bize, oyunlarıyla geçmişin toplumsal çarpıklıklarını, gülünç yanlarını göstererek, nereden nereye geldiğimizi, nereye gitmemiz gerektiğini anımsatacaktır. Dünü, güleç bir yüzle, yer yer kahkahalar atarak izlerken, bugünün yaşantısında bile pek değişmeyen insan ilişkilerini, davranışlarını ve saplantılarını bulmuyor muyuz?

Bu tiyatro mevsiminde (1989-90) istanbul Devlet Operası'nın sahneye koyduğu E. Kalman'ın **Çardaş Fürstin** operetini ben ilk kez, ilkokul öğrencisi olduğum yıllarda, Kadıköy Hale Tiyatrosu'nda Süreyya Opereti'nden görmüştüm (1929); annemle birlikte hayranlıkla izlemiştik. Bu operetin 1920'li yıllardaki oynanışında, başarıları ile izleyenlerin alkışlarını toplamış büyük sanatçılarının bazılarını yakından tanıdım. Nuvart Suat, Cemal Sahir, (yaşamının son yıllarını Muammer Karaca'nın tiyatro müdürü olarak geçiren) Şeref Şenpınar gibi. Bir büyük operet yıldızı daha var, Gülriz Surûri'nin annesi Suzan Surûri. Ne yazık ki, çok genç yaşta yitirdiğimiz Suzan Surûri'yi, yakından tanıyamadım...

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun 1934-35 mevsiminde sahnelediği **Yarasa Opereti** de belleğimde yer eden operetlerdendir. **Yarasa** bizde birkaç kez sahnelendi. Önümde bir kitap duruyor, Selâmi İzzet Sedes'in **Tiyatro Sanatı** adlı, (Akşam matbaası 1935) "tiyatronun doğuşundan günümüze, tiyatro ahlâki midir, değil midir?" sorusundan başlayarak, sahne tekniğine, diline dek ayrıntıları özetleyerek anlatan ve ayrıca İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda 1934-35 yılında sahnelenen oyunların eleştirilerini içeren 117 sayfalık bir kitap; ederi 75 kuruş...

Selâmi İzzet Sedes'in eleştirileri içinde **Yarasa**'nın bugün için ilginç gördüğüm bir eleştirisi de var. Bu eleştiri yazısını hiç değiştirmeden buraya geçiriyorum.

"Yarasa Opereti, Meilhacet Halevy'nin "Le Reveillon" isimli 3 perdelik komedisidir. Müziğini Johann Strauss yapmış, güfteleri Haffner ile Richard Genee yazmıştır. **Yarasa** ilk defa 1874'te Viyana'da oynanmıştır. Dilimize çeviren Ekrem Reşit'tir.

Oynanış: **Yarasa**'dan bahsederken Strauss'un bütün cihanca beğenilen, binbir kere bıkıp usanılmadan dinlenen, her seferinde tekrar tekrar alkışlanan müziğinden bahsedecek değiliz. Yalnız diyeceğiz ki, kıymetli bestekârımız Cemal Reşit'in takdire değer gayreti ile bu güzel musiki sahnemize fevkalâde bir uslupla intibak ettirilmişti... Flerdermauss'u Viyana'da, Berlin'de seyretmiş olanlar **Yaras**'nın temsilinden sonra: "Rüya mı görüyoruz?" diye

birbirlerini gördüklerine inandırmak istiyorlardı. Hayır, rüya görmedik. İstanbul Şehir Tiyatrosu bir hulyamızı nihayet hakikat yaptı.

"Yarasa" bugüne kadar görmediğimiz dekorlar ve tuvaletlerle, bugüne kadar dinlemediğimiz kuvvetli bir orkestra ile, güzel çalındı, güzel söylendi, güzel oynandı.

Bedia (Muvahhit) yüksek kabiliyeti ve sesinin çok tatlı ahengile, Mahmut (Moralı) kendini sevdiren evza ve etvarile, Kemal Refik (Arduman) rejisörün tembihlerini iyi dinleyen, söylenenleri, gösterilenleri hakkile yapan ve bu sayede muvaffakıyyete namzetliğini koyan bir artist ruhile **"Yarasa"**nın yüzünü ağarttılar.

Vasfi, (Rıza Zobu) Hazım, (Körmükçü) Behzat Hâki birer âlemdi. Fakat âlem **"Yarasa"**dan ayrı bir âlem değildi. Behzat Hâki'nin **"Yarasa"**daki hapishane gardiyanı rolünde kendini değil bize, "Fledermauss"u monte ettiği zaman dünyanın dört bucağında yankılar uyandırmış olan rejisör Reynhard'a bile beğendireceğine kaniim. Behzat **"Yarasa"** da bir şaheserdi. Sanatkâr demek, girdiği kalıbı alan ve o kalıbı yadırgatmadan taşıyan şahsiyet demektir. Misal: Vasfi ve Hazım. Bol paçalı, boynu muskalı Hazım, cübbe ve kavuklu Vasfi güzeldir. Fakat, fraklı ve silindir şapkalı Vasfi ile Hazım harikulâdeydi. Frak taşımak ne kadar güçse, silindir şapkayı kullanmak çok daha güçtür. Ve siz bu ağır kisve altında tuhaflık yapmayı tasavvur ediniz. İşte sanatın bu ikiz evlatları bu işi büyük bir muvaffakıyetle başardılar. Vasfi ile Hazım'da muhakkak ki sanat entüisyonu (sezgisi) var ve bu entuisyon da muhakkak ki komik... İşi fazla lâubaliliğe dökmedikleri zaman insan onların komikliğine hayran oluyor. Bizim operetin ilk temel taşını Semiha (Berksoy) attı sayılır. Bugün o taş, Semiha'nın ayağı altında bir piyedestal ve Semiha o taşın üstünde ilk yükselen heykeldir. Çünkü batı müziği tekniğiyle ilk defa operet söyleyen artisttir. Semiha'nın bütün meziyeti güzel sesli olmasında değildir. Onda aynı zamanda temsil kudreti de var ve bu kudret -disiplinli çalışmaya başladığından beri- artıyor. **Per Günt**'te ve **Güneş Batarken**'de bize bunu ispat etti.. Semiha **"Yarasa"**nın subreti, primadonnası, vedeti idi. O iyi çalışır ve çalıştırılırsa yeni doğacak Türk Operesi kendisinden faydalanabilir. Semiha'yı Avrupa'nın bir iki büyük şehrine göndermek gerekir..."

Çardaş ve **Yarasa**'dan sonra, usumda yanlış kalmadıysa Şehzadebaşı'nda Turan Tiyatrosu'nda Naşit Özcan'ın oynadığı **Leblebici Horhor**'u görmüştüm. **Leblebici Horhor**'un yaratıcısı Sultan Mecit'in saatçıbaşısı'nın oğlu Dikran Çuhacıyan'dır.

Çuhacıyan, müzik eğitimini Milano konservatuvarında tamamladıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve oyunlarını sıralamıştır. Beyazıt ve Gedikpaşa tiyatrolarına verdiği, **Arif'in Hilesi, Köse Kâhya, Leblebici Horhor Ağa** operetleri konularını ve ezgilerini Osmanlı toplumundan alan yapıtlardır.

Bu arada, hiç kuşkusuz, 1918'de operetler ülkesi Viyana'da, **Şaban** adlı operetini oynatan, değerli sanat ve kültür adamımız Celâl Esat Arseven'i anmadan geçemeyiz. Viyanalı sanatçıların büyük bir başarı gösterdikleri bu operetin, üstat Celâl Esat Arseven'in mutlu eden en büyük anısı da, ilk gecenin sonunda perde kapandıktan sonra, büyük besteci Franz Lehar'ın, Celâl Esat Arseven'i kutlayıp imzalı bir fotoğrafını armağan etmesiymiş...

Operet ve operetçilerimiz denince, bu alanda küçümsenmeyecek özel bir yeri olan Muhlis Sabahattin'i de anımsayalım.

Muhlis Sabahattin'in bazı operetlerindeki şarkıları çocukluğumda ezberlemiştim. Çünkü o şarkılar, **Çaresaz, Ayşe, Aşk Mektebi** gibi operetlerinin dillerden düşmeyen şarkılarıydı. Bu şarkılar uzun yıllar, toplantılarda, eğlencelerde, müzikhollerde çalınıp söylenmiştir. Son yapıtı, **Çingene Aşkı** revüsüdür. İlk opereti **Çaresaz**'ı 1917'de yazmış. Elli yedi yıllık ömrünü (1890-1947) arkasında, otuz operet, yüzlerce şarkı bırakarak, Tepebaşı'nda bir otel odasında noktaladı; tıpkı Çuhacıyan'ın İzmir'de elli yedi yaşında, bir köşede unutulmuş olarak, küskün, yaşama gözlerini yumması gibi...

Şimdi gelelim operetimizin prenslerine.

Ekrem Reşit ve Cemal Reşit Rey kardeşlere.

Dört yıldan beri **Lüküs Hayat** İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanıyor; prenslerimiz güncelliklerini koruyorlar.

Hoş bir anımdan söz etmek istiyorum.

Yıl 1949, İstanbul Radyosu'nun o yıl yeni açılan, bugünkü binasında, bir tiyatro oyununu plaka almak için (o yıllarda oyunlar, skeçler plaka alınırdı; bu nedenle metinler üzerinde uzun uzun çalışılır, en ufak ayrıntıya kadar olgunlaştırılırdı) yönetmenimiz Ekrem Reşit Beyin odasında toplanmıştık. Ne oldu bilmiyorum bir ara, Ekrem Bey odasından çıkıp, kardeşine yüksek sesle, bağırırcasına: "Sen bana baksana, (Cemal beyle odaları karşı karşıyaydı; Cemal bey de odasından çıkmış, elleri belinde duruyor.) bir kere velihat benim, babam Allah göstermesin ölecek olsa, padişah ben olurdum, bunu bil ve benimle öyle konuş!." diye sonradan hepimizi güldürdüğü gibi, kendisini de güldüren bir diskur geçmişti.

Osmanlı ve Fransız kültürü ile yetişmiş bu kardeşler operet

dünyamıza yeni sesler, yeni renkler katmışlardır.

Üç Saat, Lüküs Hayat, Deli Dolu, Saz Caz, Hava Cıva operetleriyle **Alabanda** adlı revüsü müzikleri, esprileri, neşeleri ve canlılıklarıyla sahnelendikleri yıllarda alkışlarla izlenmişler, sevilmişlerdir. Bence Rey kardeşleri anarken, onların sıcak yapıtlarına daha da sıcaklık katan çağının büyük oyuncusu Hazım Körmükçü'yü de anmalıyız.

Hazım'ın oyun gücü, sahne sempatisi, izleyicileri ile olan iletişim yeteneği, oyunlarını görmüş olanların belleğinde bugün hâlâ tüm canlılığı ile yaşamaktadır.. Dram tiyatromuzun büyük oyuncusu rahmetli Talât Artemel'ten dinlemiştim.

"1941'de ikinci kez Hamlet oynuyordum; (birincisi 1935'te) bu arada da askerlik görevimi sürdürüyorum. Albay komutanımdan, sahneye çıkmam için, izin almak güçleşiyordu kimi zaman. Komutanımı bir suareye komedi tiyatrosuna davet ettik. Oynanan oyunda Hazım'ın da rolü var. İşte o akşam, Hazım üstat ne yaptı etti, metin içinde, konuyu bozmadan, bir iki anlamlı nükte ile komutanımdan bana izin kopardı." Şimdi bu olacak iş mi diyeceksiniz!. Hazım bu, onun için sahne avucunun içi gibidir; tulûatı oyunun düzenini bozmadan oturtmak Hazım'lara vergi bir ustalıktır.

Cemal Reşit prensimiz ağabeyi Ekrem Reşit prense saygı ve hayranlıkla bağlıydı. Bir söyleşide kendisinden duymuştum.

"Operetlerimiz benden çok onun eseridir. ah, nasıl da uğraşır ve uğraştırırdı bilemezsiniz. O eşsiz bir operetçi idi. Yalnız metinle, müzikle değil, eserin her şeyi ile ilgilenirdi. Benim bestelerimi de nasıl kritik eder, nasıl didik didik elerdi, anlatamam."

Ekrem Reşit Rey ile İstanbul Radyosu tiyatro oyunlarını yönettiği sürece hep beraber oldum mikrofona koyduğu bir çok oyunda rol aldım. (1949-1954). Bir de o yıllarda okuma tiyatrosu adını verdiği, kendi yapıtlarından oluşan gösterilerde de rol almıştım. Nevin Seval ile benim için bir oyun yazmış, bu oyunu Filarmoni Derneği'nde bize oynatmıştı. Ayrıca tiyatro eleştirmeni olarak da zehir gibiydi, oyunlarımızı kolay kolay beğenmezdi. Ekrem Reşit üstadımızı 1959 yılında altmış bir yaşında kaybettik. Onun ölümünden sonra Cemal Reşit çok yalnız kalmıştı. Beni her görüşünde, "Sen Ekrem'in yadigârısın" derdi. 40. sanat yılımın kutlandığı gece, Şan Tiyatrosu'nda piyanoya oturmuş ve sevgili Suna Korad'a eşlik etmişti. Bir yâdigâra bundan büyük bir armağan olabilir mi?

Sanırım, benim gecemde Cemal Bey son kez dinleyicisinin karşısına çıkıyordu...

Tiyatrosuna ne zaman gitsem, beni hep ön sıraya oturturdu. O gün salonda bulunan seyircilerin hepsinden daha çok gülerdim de ondan... Çocukluğumdan beri gülmeyi çok severim. Hoş, gülmeyi kim sevmez ki? Bir de hem gülmeyi, hem de güldürmeyi sevenler vardır. İşte, onlardan biri de, Muammer Karaca idi. Tiyatroya, işine, güldürmeye aşık biriydi. Giyimi kuşamı, yemeyi içmeyi de çok severdi. Nükte, taşlama yaşamının özü, kanıydı...

1963-64 tiyatro mevsimi, Kurban Bayramı'nın birinci günüydü. Eşimle birlikte, elimizde bir buket gülle, gündüz seansında, Muammer Karaca'nın oyununu izlemek için, Karaca Tiyatro'ya gittik. Makiyajını yapmış, hazırlığını tamamlamış, odasında perdenin açılmasını bekliyordu. Gül buketini verdim, bayramını kutladık; çiçeklere teşekkür etti, fakat biraz şaşırmış gibi, buketi evirdi çevirdi, sonra gülerek:

"Bana bak Mücap, doğru söyle, bu çiçekler kaç el değiştirdi?" diye sormaz mı!

Eşimle gülmeye başladık. Karaca haklıydı. Gül buketini daha önce bayramlaşmaya gittiğimiz ünlü iş adamımız Sayın Vehbi Koç'un evinden almıştık. Vehbi Beyin büyük kızı Samahat Arsel eşimin okuldan sınıf arkadaşıdır. Eşimde o yıllarda Koç Holding'de Personel Koordinatörlüğü yapıyordu; eşimle, Karaca'ya çiçek götürsek, nasıl olur, diye konuşurken, Samahat Arsel "Baksanıza ev çiçek dolu, alın şu buketlerden birini götürün" demişti... Karaca'ya:

"Olur iş değil, nereden anladın?" dedim. Karaca:

"Yahu, oyuncu oyuncuya, hele bir erkek oyuncuya masrafa girip çiçek getirir mi?" Sonra yerimizi sordu. Beşinci sırada yer bulabildiğimizi, biletimizi de aldığımızı, söyleyince çok kızdı. Biletleri elimden aldı, tiyatronun müdürü eski ünlü operet sanatçılarından Şeref Beyi çağırıp,

"Şeref Bey, şu biletleri geri ver, Mücap'la hanımını da ön sıraya, hem de orta koltuklara oturtun" dedi.

Şeref Bey biraz duraladı;

"Peki ama, ön sırada hiç yer yok."

"Dinlemem, kaldırın önden iki kişiyi, bizimkileri oturdun."

Karaca'nın isteği oldu, ön sırada orta yerdeki iki koltuğa yerleştik...

Perde açıldı, bir de ne görelim? Üç el dolaşmış, üç sahip değiştirmiş gül buketimiz sahnenin ortasındaki masanın üzerinde vazoya konmuş, Karaca da masanın yanında bir koltukta oturuyor... Uzun bir alkış koptu, Karaca seyircilerini gülerek selamladı, sonra bana doğru uzanıp, bir eli vazoda, gözlerimin içine bakarak:

"Söyle bakalım, bu çiçekler kaç el dolaştı?" diye sormaz mı?" Eşimle birlikte iki büklüm olduk, gülelim mi, ağlayalım mı? Oyun tek dekorluydu. Bizim güller oyun boyunca vazodaki yerini korudu. Rahmetli Karaca da, arada sırada bana dönüp,

"Söyle Mücap, bu çiçekler kaç el değiştirdi?" diye takıldı durdu...

1966 ve 1970 yıllarında Küçük Sahne tiyatrosunda kendi adıma kurduğum toplulukla çalışıyordum. 1969 tiyatro mevsimi sonunda bir aylık bir turneye çıkmış Mersin'e kadar uzanmıştık... Mersin'de kalacağımız otele bizden önce, Karaca tiyatro ile Devekuşu Kabare topluluğu yerleşmiş, Mersin'de tiyatroseverlere oyun sunuyorlar. Biz Mersin'e Konya'dan gelmiştik. Gece yarısı otele yerleşip yattık. Sabahleyin kapım çalındı, kalkıp açtım. Bir garson, "Fuzuli Bey siz misiniz?" diye gözümün içine bakıyor.

"Seni, Muammer Karaca mı gönderdi?" dedim. Garson:

"Evet beyim, sizi aşağıda, havuz başında bekliyor" dedi.

Sevimli Karaca şiir yazdığım için, bana Fuzulî diye takılırdı...

Karaca Tiyatro perdesini 15 Mart 1955 günü açmıştı. Açılış günü yayınına başlanan, **Tiyatromuz** adlı program dergisindeki yazısını, onu daha iyi tanımanız için buraya alıyorum...

PerdeAçılırken:
YeniTiyatronuzaHoşGeldiniz,AzizSeyircilerim!..

Tiyatronuz diyorum. Çünkü bu koltuklarına keyfinizce kurulup içinde iki üç saatinizi geçireceğiniz mütevazı çatı, değerini dünyanın hiçbir nimeti ile değişemeyeceğim büyük alâkanızla kuruldu. Onu Karaca Topluluğu'nun nevi şahsına münhasır çeşitli tuhaflıkları karşısında esirgememek lûtfunda bulunduğunuz sempatiniz, müsamahanız ve dudaklarınızdan bir an eksik olmadığını görmekle meslek hayatımın en büyük haz'ını duyduğum sevimli tebessümünüz yarattı.

Eser sizindir sevgili seyircilerim. Bizler onun sadece nâçiz birer amelesiyiz.

Siz şimdi, kendi ölçülerimize göre memleketin modern bir

tiyatrocuğu sayabileceğimiz bu şirince minyatüre bakarak belki bizden yeni bir şeyler bekleyeceksiniz. Hemen itiraf edeyim ki, bütün bu hengâmede değişen sadece çuldur. Biz dün ne isek bugün de yine oyuz.

Yıllardır bu vadide ala ala bir arpa boyu yol almışız. Şartlar o kadar çetin ki erbab-ı-insafın bu fıstıkî emeklemeyi bile yadırgadığını hisseder gibiyim, mamafih bu netameli değirmeni orsa - boca döndürmeğe savaşan bir fâni için bu küçük netice bile büyük bir teselli ve teşvik ifadesidir.

Huzurunuza yine yıllar yılı seyrine alışık olduğunuz mutâd çehreyle çıkıyoruz.

Oyun başlar başlamaz sonunun ne olacağını, kimin kiminle evleneceğini, kimin açıkta kalacağını önceden kestirecek, hiç üzülmeyeceksiniz.

Koltukların, Şehir Meclisi sıralarile kıyas kabul etmeyecek kadar rahat tutuluşunun bir hikmeti de, temsilin sıkıcı yerlerinde hafif tertip şekerlemelere imkân bırakmak içindir.

Bazı san'at muhafilinde topluluğumuz için "Tuluâtçi" iltifatı revâ görülüyor. Estağfurullâh... Biz haddimizi bilenlerdeniz.

Tuluât. Bizim anlayışımıza göre,beklenmeyen bir suâle, anında zemin ve zamana uygun derhal cevap verebilme hüneridir ki, içimizden hiç birinin bu büyük mertebeye erdiğini sanmıyoruz. Bizim yapmağa çalıştığımız, eserin bünyesine halel getirmemek şartile ötesine berisine motif kabilinden bazı günlük espriler serpiştirmektir. Tutarsa yerleşir kalır. Tutmazsa hudut harici edilir. Hikâye bu...

Buna rağmen bazı değerli aydınlarımızın, oyunlarımızı ara sıra lütfen komedi, vodvil gibi adlarla kıymetlendirerek şakacıktan da olsa kıritiklerini esirgememeleri -söz aramızda- hoşumuza gitmiyor da değil hani!.

Tiyatro binamız, muhtevasının zıddına tamamile garbın modern anlayışına göre planlaştırılmıştır. eser, yeğenim Yüksek Mimar Perran Doğancı'nındır. Bu başarısı için gerek kendisine ve gerek kalfası Kemal ile Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin ismindeki vefakâr işçilerine ve beni bu vadide teşci edenbüyüklerime ve dostlarıma candan teşekkürü borç bilirim.

Muammer Karaca

HAMLET

Hamlet klâsik tiyatronun en sevdiğim oyunudur.

Shakespeare'in dünyada en çok oynanan oyunlarının başındadır kuşkusuz. Memleketinde isim yapmış her genç aktör Hamlet'i oynamak ister. Yönetmenler de yeni, ilginç yorumlarını denerler **Hamlet**'te.. Ünlü İngiliz aktörlerinin hemen hepsi Hamlet'i yorumlamışlardır.. Klâsik tiyatronun sinemaya uyarlanmasında da **Hamlet** ilk sırayı alan oyunların arasındadır. Bizde **Hamlet**'i batılı ölçüler içinde yorumlayan ilk yönetmen ve oyuncu Muhsin Ertuğrul'dur. 1927 Tiyatro mevsiminde, İstanbul Belediyesi'nin koruması altına giren, "Dârülbedayi"ye yönetmen olarak atanan, o yıllardaki adıyla Ertuğrul Muhsin, **Hamlet**'i sahneye koyar ve Hamlet rolünü de üstlenir.. Bu **Hamlet** yorumu için, Refik Ahmet Sevengil, **Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu** adlı yapıtında, (1934) şunları yazıyor:

"Hamlet büyük hazırlıklar, yeni dekorlar, hususî surette dikilmiş elbiselerle ve güzel bir mizansenle oynandı. Prens Hamlet rolünü Ertuğrul Muhsin, Kral Klodiyus rolünü İsmail Galip (Arcan), Kraliçe Gertrut rolünü Şaziye Hanım (Moral), Hamlet'in sevgilisi Ofelya rolünü Bedia Hanım (Muvahhit), Ofelya'nın babası mabeyinci Polonyus rolünü M. Kemal Bey (Küçük Kemal), mezarcıları Vasfi Rıza (Zobu) ve M. Kemal Beyler yapmışlardı. Diğer bazı sanatkârlarla bir çok figüran gençler de eserde vazife almışlardı. **Hamlet** muvaffakıyetle temsil edildi ve bu temsil sanat hayatımız için mühim bir hâdise oldu. **Hamlet** üst üste iki hafta oynandı. O zamanlar Türk tiyatrosunda bir eserin böyle on beş gün üst üste oynanıp ta seyirci bulması görülmemiş şeylerdendi ve bu hal Türk seyircisinin temaşa zevkinin yüksek sanat eserlerini iyi oynanmak şartıyla pekâlâ seyredecek ve anlayacak derecede yükseldiğini gösteren zevk ve iftihar verici bir mana taşıyordu.." Yazıyı hiç değiştirmeden buraya geçirdim.. **Hamlet** Darülbedayi'deki bu ilk yorumundan sonra, çağdaş tiyatromuzun öncüsü, bizden önceki kuşakla, bizim kuşağımızın yönetmeni Muhsin Ertuğrul'un yorumuyla, İstanbul Şehir Tiyatrolarında, 1934 ve 1941'de Küçük Sahne'de 1954'te gene İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, 1960 ve 1961, 1962, 1963, 1965 yaz oyunlarında

Rumelihisar sahnesinde oynandı. Bu Hamlet'lerin ikisi kadındır. Biri 1954'te Küçük Sahne'deki Hamlet, Nur Sabuncu. İkincisi de 1962 yazında Rumelihisar'ında oynanan Hamlet'tir; Ayla Algan oynamıştı.

Erkek Hamlet'lere gelince, 1934 ve 1941'de Talât Artemel, 1960 ve 1961'de Engin Cezzar (Engin'in 1960 Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda oynadığı Hamlet altı ay gibi bir süre, sürekli afişte kalarak kendine özgü bir dünya rekoru kırmıştı bence). 1963, 1965'te Rumelihisar sahnesinde Hamlet rolünü Devlet Tiyatrosu oyuncusu Kerim Afşar üstlenmişti. Bu Hamlet'lerin sahnelenmesinde, dört kez Polonius, bir kez de Leartes rolünü oynadım. Benim Polonius olduğum Hamlet'ler; Nur Sabuncu, Aylâ Algan, Engin Cezzar, Kerim Afşar'dı. Kerim Afşar iki kez oynadı Hamlet'i Rumelihisar'ında. 1963'teki Hamlet'inde ben Leartes rolünü almıştım. Bu Leartes rolünü hiç sevmemişimdir...

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Tepebaşı Dram sahnesinde 1941'de **Hamlet**'i, bir pazar günü hem matine hem de suarede iki kez izlemiştim. Hamlet, Talât Artemel'di. Kral'ı Hadi Hün, Kraliçe'yi Neyire Neyir, Ofelya'yı Cahide Sonku, Polonius'u Mahmut Moralı, Leartes'i Avni Dilligil, Horatio'yu Sami Ayanoğlu oynuyordu. Etkileyici bir yorum ve sahne düzeni içinde sunulan oyun bugün hâlâ tüm tazeliğiyle belleğimdedir. Bizden önceki kuşağın çok beğenilen ve sevilen oyuncusu Talât Artemel'le, 1943'te Faruk Kenç'in çevirdiği **Dertli Pınar** filminde figüran olarak çalışırken tanışacaktım. Kendinden dinlediğim, **Hamlet**'le ilgili şu olayı yazmadan geçemeyeceğim. Büyük küçük, deneyimli, deneyimsiz, oyuncuların oyun içinde karşılaştıkları kimi terslikler, aksilikler vardır. Beklenmedik anlarda ortaya çıkan bu olayları deneyimli oyuncular elbette daha kolay savuştururlar, ama nasıl? Talât'ın başından geçen şu olaya bakın:

"Bir pazar gecesiydi, Laertes ile düello ettikten sonra, zehirli meçle yaralı, ölüm halindeyken, bana içirmek için hazırladıkları iki kadeh zehirli şarabın birini kraliçe bilmeden içecek, ben de öbürünü krala içireceğim. O şarap kadehlerini her oyunda Ferih Egemen (çocuk tiyatrosu yönetmeni ve oyuncusu) taşırdı. Sahnede Ferih'i arıyorum yok. Kraliçe içmesi gereken zehirli şarabı içemedi, öyle, çevresine bakınıp duruyor; Ferih yok, şaraplar yok. Kral da şaşkın, ne yapacağım, diye bana bakıyorlar. Bir sıçrayışta, önce kraliçeyi, sonra da kralı boğarak öldürdüm..."

Meğer o gece, Ferih izin alıp işini bir figürana devretmiş, figüran da işi iyice kavrayamadığı için zamanında sahneye girmemiş!. Tiyatroda buna benzer olaylar olur, beklenmeyen bu aksilikler

kimi zaman seyirciye yansır ve oyunun en duygusal sahnesi oynanırken salon kahkahalara boğulur...

Askerliğimin bir bölümünü Mardin'de geçirdim.

Garnizon komutanımız, Cumhuriyet bayramında, bir müsamere verelim, diyerek beni görevlendirdi.

Yedek subaylarla, askerlerin ortaokul bitirmişlerini toplayıp, bir program düzenledim. Önce okullarda, Halkevlerinde çok oynanan Kurtuluş Savaşımızla ilgili bir oyunu sunacak, sonra ikinci bölümde de **Hamlet**'ten bir iki sahne gösterecektik..

Mardin'in tek sinema ve tiyatrosunun sahnesinde marşlarla başlayan birinci bölüm, alkışlarla bitti. İkinci bölümün başında **Hamlet**'ten sahnelere geçmemizle, ciddî görünümlü bir komedi başladı.

Hamlet, amcasının öldürdüğü, babasının hayaletiyle konuşuyor, iyi mi? Ben sahnede Hamlet'im; babamın hayaleti de, kuliste, jandarma onbaşısı, liseden ayrılma, Adanalı Ayetullah, (İstanbul'da Cağaloğlu'nda, uzun yıllar tabelacılık yaptı). Hayalet: "Ben senin babanın ruhuyum. Sağlığımda işlediğim iğrenç günahlar ateşte yanarak temizleninceye kadar bir zaman geceleri dolaşmaya, gündüzleri de aç aç ateşler içinde yanmaya mahkûmum" diyor, ben Hamlet:

"Yarabbi!." diyorum. Hayalet'ten ses yok, birkaç saniye geçiyor, hayalet Ayet kekeliyor:

"Kurban gittiğim, o iğrenç, o tabiatta eşi olmayan cinayetin intikamını al" diyor, ben Hamlet: Cinayet mi? diyorum. Hayalet Ayet'te ses yok.. Bekliyorum, bir iki saniye, kulise doğru: "Konuşsana baba" diyorum. Ayatten ses yok. Ben gene, "Cinayet mi?" diyorum. Ayet'ten ses yok. Ben Hamlet oynamaya kalkmış olmanın pişmanlığı içinde, "Konuş baba, seni dinliyorum" diye, adeta inliyorum. Derinden bir ses geliyor, "Dur dur, acele etme, lüks lambası söndü." Bu hafif sesi sadece ben duyuyorum.. Ayet, kuliste Hayalet'in konuşmalarını elindeki kâğıtlardan okuyordu.. Şimdi ne olacak, diye bekliyorum. Oyun durdu, salonda kıpırdanmalar; diz çöktüğüm yerde, iki elimle kabzasından yakaladığım kılıcıma bakarak, şaşkınlık içinde hayaletin sözlerini beklerken, bir an önde tam sahnenin ortasına gelen koltukta oturan Garnizon Komutanıyla göz göze geliyorum, komutan ne oluyor gibilerden sağ gözünü kırpıp başını sallıyor hafifçe, bu arada kulisten Ayet'in sesi yükseliyor:

"Oğlum Hamlet çok uzaktasın, yakınıma gel, konuşamıyorum, ne kadar güç durumda olduğumu göreceksin!." Artık daha fazla sahnede kalamazdım, birden kulise fırlayıp perdeyi kapattım,

sonra da perde önüne çıkıp, teknik bir arıza nedeniyle oyuna ara vermek zorunda kaldık, özür dileriz dedim... **Hamlet**'te, öldürülen Kral'ın hayaleti genel olarak hep zırhlar içinde sahnede gösterilir; Muhsin Ertuğrul hocamız, hayaleti sahneye çıkarmayıp sadece sesini vererek kendince bir yorum getirmişti **Hamlet**'e; bu yorumu da beğenilmişti. Ne var ki, bizim ezberi olmayan hayaletimiz lüks lambasının azizliğine uğrayınca oyun komediye dönüştü...

Not: **Hamlet**'i 1946-47 tiyatro mevsiminde İzmir Şehir Tiyatrosu'nda Avni Dilligil sahneye koyup oynamıştı. 1962-63 mevsiminde de Devlet Tiyatrosu'nda Cüneyt Gökçer oynuyordu Hamlet'i.

BİR DRAM TİYATROSU VARDI...

Bugün yaşları otuz beşten küçük olanlar pek anımsayamazlar. Ortaokul sıralarında okurlarken büyükleriyle, ya da merak ederek bir oyun görmeye gitmişlerse, o başka.

İstanbul Belediyesi Tepebaşı Dram Tiyatrosu.

Yalnız İstanbul'umuzun değil, bütün Türkiye'mizin en gözde tiyatrolarından biriydi. Ben Kadıköy'deki Hâle Tiyatrosunu (şimdiki Reks Sineması), Beyoğlu'ndaki sonradan, Ses, daha sonra da Dormen Tiyatrosu olan, Fransız Tiyatrosu'nu bir de Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nu, biliyorum; fuayeleri, koridorları, sahneleri, locaları ve salonlarıyla batıdaki tiyatro binalarının birer küçük modelleriydiler..

1875 yılında Şehremini Rıdvan Bey tarafından yaptırılan prefabrike ahşap bina, Avrupa'dan gelen truplara yıllarca sahnesini açmış, 1916 yılında da Darülbedayi'ye devredilmişti. Bizim kuşak tiyatro sevgisini ve kültürünü bugün yerinde yeller esen bu Dram Tiyatrosu'nda almıştır. Dünya klâsiklerinden bizim yazarlarımızın oyunlarına ve operetlerine dek nice oyun bu sahnede oynanmış, alkışlanmıştır. 1916'dan 1970 yılına kadar 55 yıl tiyatroseverlere kucak açmış bu güzelim tiyatro, birçok sanatçının olduğu gibi benim de ilk sahne heyecanını yaşadığım tiyatrodur.

7 Ocak 1970'te müze yapılmak için kapatılmıştı.

Ancak o yıl belediye denetim görevlisi olan Sabih Önkal, kendine verilen görev gereğince bu binanın müze olarak kullanılmasının olanaksız olduğunu hazırladığı bir raporla belirtiyor. Ayrıca, Önkal'ın "tamamen yağlı boya ve ahşap olan binanın elektrik döşeminin her an yangın çıkabilecek durumda olduğunu bildirmesine karşın, ilgilenen çıkmıyor ve bina da bir yangınla tanınmayacak duruma girdikten sonra, ikinci bir yangınla da, raportörlerin isteğine uygun olarak (yangından önce verilen rapor) **"Arazisinden faydalanılır hale"** geliyor...

Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nu bilenler anımsayacaklardır. Kırmızı kadife koltuklu küçük sevimli salonu; iki kat, dörder kişilik, kadife kaplı locaları, daha çok öğrencilerin, öğretmenlerin, parası az aydınların doldurduğu balkoncuğu; avizeleri, ışıklandırılması ve koyu renk yol halılarıyla örtülü koridorları;

salonla fuayeyi ayıran duvarlarındaki eski, yeni sanatçıların fotoğrafları; küçük, gösterişsiz, ama temiz fuayesiyle tiyatro sanatına yakışan ciddiyetin ve saygınlığın tarihsel bir simgesiydi.

Üzerinde İÇERİYE GİRİLMEZ yazısı bulunan kapıdan girebilmek için, o gün sahnede görevli olmanız gerekirdi. Görevli olmayanlar içeri giremezlerdi. Girdikten sonra da hemen karşınıza çıkan duvara asılmış imza çizelgesinde bulunan isminizin karşısına imzanızı atardınız. Böylece zamanında, yani oyundan bir saat önce tiyatroya geldiğinizi kanıtlardınız. İmza çizelgeleri perde açılmadan bir saat önce kaldırılırdı. Vaktinde gelmeyenler para cezası ile cezalandırılırdı. Provalar için de aynı yöntem uygulanıyordu..

Zemin katında, Stelyo ve Gevreği'nin çalıştırdığı üç dört masalı bir kahvehanecik vardı. Yanında tuvalet ve duş. Gerektiğinde sahneye çıkacak oyuncular, bu kahvehanenin içinden geçip, orkestra yerindeki merdivenlerden sahneye çıkarlardı. Sahne altındaki makine, marangoz ve butafor atölyelerine bu kattaki başka bir kapıdan girilirdi.. Giriş kapısının sağında bulunan, muşamba ve yol halısı kaplı yatık merdivenlerden çıkınca, sahneyi çevreleyen dar koridorlarda yan yana sıralanmış üçer dörder kişilik soyunma ve makiyaj odalarına giderdiniz. Her odanın kapısında o odada soyunan sanatçıların adları bulunurdu. Salonun duvarında, Atatürk'ün tiyatro sanatçıları için söylediği, "Efendiler, mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız; kendilerini büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim" sözleri çerçevelenmiş olarak asılı dururdu.

Tiyatronun döner sahnesi büyük değildi, küçük de sayılmazdı. İç duvarları siyaha boyanmıştı. Sahnede ortadaki duvarın üzerine beyaz boyayla yazılmış, "Kendi işini bil, başka işe karışma" yazısı vardı. Tiyatronun genel sanat yönetmeni büyük tiyatro adamımız Muhsin Ertuğrul, prova başlayınca sahne kapılarını kilitletirdi. Sahnede ve kuliste, sigara, kahve, çay içmek, yüksek sesle konuşmak, onun bunun işine karışmak ayıptı, yasaktı. Tiyatroda disiplin her şeyin üstündeydi...

1970 yılında, içinde bıraktığımız anılarımızla, seslerimizle yanıp kül olan, 95 yıllık, görmüş geçirmiş Dram Tiyatrosu'nun acısını unutmak mümkün değil!..

İSTİSMARA MÜSAİT

1947 kışı. Üç işi birdenyürütmeye çalıştığım kış.

1946 eylül ayında, İstanbul Şehir Tiyatrolarında Jül Sezar tarajedisinde başladığım (figüran olarak, heykel rolünü gönüllü kabullenmiştim) tiyatro aktörlüğü, birinci işimdi benim için; daha doğrusu öyle olmasını istiyordum. Fakat henüz tiyatrodan para almadığım için, 1946 haziran ayından beri sürdürdüğüm, Hayvan Borsası muhasebe memurluğunu bırakamıyordum. Borsadan 150 TL. aylık alıyordum, karnımı doyuran ikinci işimdi. Üçüncü işime gelince. Beni birdenbire ünlendiren, Sabahattin Ali ile Aziz Nesin'in çıkardıkları MARKO PAŞA gülmece gazetesinin Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğü idi. Yaşamımda ilk ve en büyük ilgiyi bu işim nedeni ile topladım diyebilirim. Tek parti, tek şef, yönetimini gırgıra alan bir gazetenin sorumluluğunu almak, o günlerde her babayiğidin harcı değildi! Ya aklınızdan olmalıydınız, ya da hoşgörülü bir demokrasi ütopyacısı. Ben ikincisiydim her halde. Yalnız ne var ki, ütopyacılığımı değerlendirerek, bu meş'um (!) gazeteden biraz da para kazanmak hevesindeydim, ama ne gezer! Polis baskınları, matbaa kovalamacaları arasında gazete doğru dürüst yayımlanamıyordu ki, birazcık para yüzü görelim!.. Gazeteyi basacak matbaa bulunamaz hale geldiğinde, görkemli tarihsel bir matbaada basıma koyulduk; GÜTEMBERG MATBAASI, yani teksir makinesi. Şu işe bakın ki, büyük gazetelerin bile 20.000 kadar sattığı o günlerde, teksirde çoğaltılıp, kaçamak elden dağıtılan 57x82'nin ikiye katlanmış olan yarısı büyüklüğünde, ürkütücü(!) güldürü gazetesi daha da küçülmüş olarak 60.000 satıyordu ederi: 10 kuruş. Şimdi bugün, yükseklerde oturan yöneticileri çileden çıkaran Marko Paşa gazetesini bir yerlerden bulup okusanız, her bir satırını bir bir inceleseniz, "yapmayın yahu, bu yazılarda korkutucu ne var?" der güler geçersiniz!. Yalnız unutmayınız ki aradan 43 yıl geçti. Az buçuk da olsa, Demokrasi'de (o yıllarda henüz demokrasi demesini de beceremezdi çoğumuz Dimokrasi, derdi) gözümüz açıldı gibi, eksiğimiz çok da olsa.. Marko Paşa'nın elinden para pul almak bir yana, Hayvan Borsası'ndaki işim de tehlikeye girdi; çünkü bendeniz sakıncalı kişi görülmeye başlamıştım hayvan pazarında.

Sonunda ben de, bana ters ters bakanların şaşı bakışlarından kurtulmak için, istifa ettim Hayvan Borsası'ndan.

Böylece 150 papelden de olduk mu?

Şehir Tiyatrosu'nda gönüllü oynadığım heykel rolünden sonra, mevsimin Dram sahnesindeki ikinci oyunu Cahit Uçuk hanımın GÖK KORSAN adlı manzum oyunuydu. Bu oyunda sözlü rol verdiler, ama para yok, meccani aktörlük yapıyoruz. Bir mevsim böyle çalıştım..

Marko Paşa can çekişiyor, ne ilaç var, ne doktor, ne para, ne de pul!.. Marko Paşa serüvenimizin ayrıntılarını İlk anı kitabımda yazmıştım.

Ütopyacılığım beni kaldırım mühendisliğine tayin etti.

Yapacak tek iş, seslendirme işlerine girmek, ama nasıl?

Rahmetli Talât Artemel, Marmara film stüdyosunda, Sami Ayanoğlu, Şişli'deki Halil Kâmil'de film seslendirme işlerini yönetiyorlar, tiyatrodaki ağabeylerimiz. Arada sırada beni, üç beş lâflık rollere çağırmaya başladılar, ama yetmiyor; bir de İpek Filme, Rahmetli Ferdi Tayfur'un ekibine girebilsem iyi olacak, diye düşünüyorum. Bir gün bu düşüncemi, Ferdi Tayfur'u yakından tanıyan Sabahattin Ali'ye açtım. Sabahattin üstat, bir kart vizitinin arkasına eski harflerle bir iki satır yazdı, "Bunu Ferdi'ye ver, selamımı söyle, seni mutlaka dublaja çağırır" dedi. Ben de o kart elimde, gittim Ferdi Tayfur'a. Eski harfleri bilmiyorum; ha, kartı bir zarfa koymuştu üstat; açıkta da olsa okuyamayacaktım ki!.

Ferdi kartı okuduktan sonra, bana tatlı tatlı bakıp gülmüştü.

Küçük rollerden büyüklerine geçerek, İpek Film'de kısa sürede aranır dublajcı olmuştum. Ferdi ile de ağabey kardeş dostluğu içerisinde çalışıyoruz. Bir gün "Amca" dedim (dublaj yönetenlere nedense amcalık yakıştırılırdı! Talât'a, Sami'ye de amca denirdi) hani sana Sabahattin üstattan bir kart getirmiştim, sen o kartı okuyup gülmüştün, kuzum o kartta ne yazıyordu Sabahattin Ali, söyler misin? dedim. Rahmetli Ferdi şöyle bir an düşünüp gülmeye başladı, sonra da, "Sabahattin Ali yamandır, her ciddi işin bir eğlenceli yanını bulur, seni de bana 'Kabiliyetli ve istismara müsaittir' diye tanıtıyordu" dedi. Bugün bile hâlâ düşünürüm. Üstat acaba İpekçiler'in istismarcı olduklarını mı, yoksa benim karakter olarak istismara elverişli olduğumu mu, anlatmak istemişti. Bana kalırsa, ikincisi olsa gerek!..

Ferdi Tayfur (1906 - 1958)

Elimde Sabahattin Ali'nin kart viziti ile İpek Filme gittiğim gün yakından tanımıştım onu. Daha önce herkes gibi ben de sesine, esprilerine nüktelerine hayrandım. Yabancı filmlerin seslendirilmesindeki ustalığı güç erişilir bir ustalıktı.

Yakından tanıyıp, uzun yıllar birlikte çalıştığım Ferdi dosttu, arkadaştı, ağabeydi, iyi insandı. Onun kadar güzel, şık, beyefendi bir sanatçıyı bugün bile göremiyorum.

Önümde bir dergi duruyor. Nisan 1963 tarihli YELKEN dergisi. Ruknettin Resuloğlu'nun yönetiminde yayımlanan YELKEN, Nisan sayısını Ferdi Tayfur'a ayırmış. Rüknettin Resuloğlu, şöyle diyor: "Bedri Rahmi'nin atölyesinde bize, Yahya Kemal'in LEYLA şiirini, Arnavut bozacı Şaban şivesiyle okumuş, Arşat'ın okul öğrenciliğinin taklidini yapmıştı. Hatırladıkça üzülürüm, neden bu gösterilerini saptayamadık diye. Keşke biraz kendini beğenmiş olsaydı da, bu konuşmalarının, taklitlerinin kalmasını isteseydi.. Ne kaldı bize o koca sanatçıdan? İnsan utanıyor doğrusu. Yelken'in bu sayısını ona ayırışımız biraz da bu utanç duygusundan geldi. Yaşarken kadrini bilmiyoruz sanatçılarımızın..." Yelken'de daha kimlerin yazısı yok ki Ferdi için. Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, kardeşi Adalet Cimcoz, Fikret Adil, Aktör Hayri esen, H. Yücer hepsi de yakından tanıdıkları, bildikleri, sevdikleri Ferdi'yi özellikleriyle anlatmışlar, kişiliğini, yeteneklerini övmüşler. Şimdi hiç biri yok aramızda...

Kardeşi Adalet Cimcoz, (Dublaj sanatında ağabeyiyle birlikte üne kavuşmuş, Almanca'dan yaptığı çevirileriyle de haklı övgüler almıştı) şunları söylüyor Ferdi için: " ana dilimiz (anneleri Alman'dı) Almanca'yı büyük ağabeyim, ben evde öğrenmiştik; ama nedense Ferdi ben bu gâvur dilini öğrenmem, diye direnmişti. Almanya'ya öğrenime giderken tek kelime Almanca bilmiyordu. Almanya'da sekiz yıl kaldı... O zamanlar Gezginci Kuşlar adı altında bir gençlik topluluğu vardı Almanya'da. Ferdi hemen bu topluluğa girmiş, dağ tepe yürüyüşlere katılarak doğayı tanımaya koyulmuştu. Tatillerde torbasını sırtladığı gibi haftalarca ormanlarda yaşardı... Pırıl pırıl dönmüştü İstanbul'a. Bir Rus dansöz ona tütünü de, beyaz zehiri de tattırmıştı. Kadınlardan yana mutsuzdu Ferdi; tanıdığı kadınların hemen hepsi aldattı Ferdi'yi. Tütün ve zehir daha vefalı çıkmıştı; kurtaramadı kendini

bu iki kötü alışkanlıktan. Başta doğaya olan sevgisi yurda dönüşte insanlara yönelmişti. Öylesine severdi ki insanları, varını yoğunu verirdi onlar için. Alçak gönüllü, kendini beğenmişlikten uzak, iyi çok iyi bir insandı Ferdi. Dilin tadını konuşmada çıkarırdı; çevresine de duyurmasını bilirdi bu tadı. Lorel - Hardy, Arşak Palabıyıkyan, Yani Babanoğlu onun buluşlarıydı... Ne yazık ki iç çatışmaları bütün yaşamı boyunca huzursuz kıldı Ferdi'yi. Kurtuluşu hep beyaz zehirde buldu, bütün çabalarına rağmen kurtaramadı kendini. Seçtiği sanat kolunda daha çok şeyler verebilirdi olmadı, elli iki yaşına kadar dayanabildi, öldü gitti, unutuldu bile."

Sabahattin Eyüboğlu: "Nice sınıf arkadaşları kuş beyinleriyle han hamam, köşk apartman sahibi olurken o, Kumkapı, Samatya, Edirnekapı, Adana, Elâzığ, Diyarbakır, Trabzon, daha bilmem ne gibi Anadolu köşelerinde o güzelim varlığını, gittikçe kalınlaşan sesi ve gittikçe incelen gülümsemesiyle har vurup harman savurmuştu... Kendinden önce sesini tanımıştım Ferdi Tayfur'un. Hep kendi kalarak rahatça kılık değiştiren bir başka sesti onunki... Türkiye halkının komedya dilini, değişik yönleriyle, sinemaya sokuvermişti. Ferdi Tayfur, perdede ve sahnede kendine ve halka saygısını yitirmedi sonuna kadar. Halkı kazanmak için bayağılaşmak gerektiğine inananların kulakları zonklasın."

Bedri Rahmi Eyüboğlu: "Y. Kemal'in Leylâ manzumesini, Tirana radyosundan Tenor Şaban şöyle okurdu. Gece Leylayııııhh, ayın on dördü bre yau / Koyda tenha yıkanırken görmüş bre yau / Kız vucudun bre bre bre aman / Ne güzel böyle açık bre yau / Tövbe estağfurullah kiz yakinden göreyim, sahile çik bre yau / Aranırken efendim ayın ülguuuuun sesini efendim / Soğuk ay, ayıptır süylemesi, üpmüştür kizcağazin beyaz ensesini bre yau.... Tenor Şaban Leyla'yı şöyle bitirirdi: Gelmiş köy kizları el bağlamışlar bre / bre ağlamışlar / Bre ağlamışlar / Bre ağlamışlar. Dört beş defa tekrarlanan 'bre ağlamışlar' çok dokunaklı çok ağır bir sesle başlar, sonra yavaş yavaş sesin en son basamağına çıkar ve uzaklaşırdı. Leylâ manzumesini dinledikten sonra hiç birimizde söz söyleyecek tâkat kalmazdı..."

Fikret Adil (gazeteci - çevirmen) şöyle diyor Ferdi için: "Ferdi Tayfur kadar yakışıklı, güzel bir erkek görmedim. Dil bilgisi, sanat vergisi ile yabancı bir memlekette yaşasaydı, dünya ölçüsünde bir (Jön prömiye) olurdu... Burada daha çok teknik alanlarda sömürüldü ve en sonunda, kendini vermiş olduğu baş döndürücü hızı sürdürebilmek için, kadavrasını -bu söz onundur- çökertti. Ama onu yalnız kendisi, havası, dostluğu için sevenlere göre Ferdi

Tayfur hâlâ sağdır. Kadavrası ayakta olduğu zamanlar onu pek az görebilir "bir gün Ferdi ile beraber..." diye kendisini anardık. Şimdi de değişmiş bir şey yok.- Bir gün Ferdi ile Samatya'da tekkeye gitmiştik, diyebiliriz. Çünkü o bir dervişti."

Ben de yazmışım YELKEN'e Ferdi için; benimle ilgili bir anekdotla bitirmişim yazımı. Anekdot şöyle:

"Fernandel'in başrolünü oynadığı bir filmin dublajını yapıyorduk. Ferdi Tayfur dublajı yönetiyor, sözleri veriyor, ben de Kayserili taklidiyle Fernandel'i konuşuyorum. Dublajın son günüydü sanıyorum. Ses alan teknisyen arkadaş (Samim Ankara) odasından çıkıp, yanımıza geldi; Ferdi'ye, yarı ciddi, yarı şaka: "Amca, (Amca denirdi Ferdi'ye) filmin jeneriğine, Fernandel'i konuşan Mücap Ofluoğlu, diye yazalım, deyince (konuşanların isimleri yazılmıyordu) Ferdi, gözlüklerini alnına kaldırıp, gayet sakin: "Çok iyi olur, seyirciler yanlış adam dövmezler" demişti gülerek.

İşte böyle. Dün olduğu gibi bugün de onunla, onu seven dostlarıyla beraberim.

DÜNDAR, PASAPORT VE...

Lise yıllarımızdı, daha çok caz müziğiyle ilgilenen bir arkadaş topluluğu içinde tanımıştım Dündar'ı. O yılların ünlü Hollywood yıldızı Robert Taylor'un giyim biçiminden yaygınlaşan Bop stil modasına uygun giyinir, beli sıkılmış, apoletli tençkotunun içinde, geniş kenarlı fötr şapkasının altında adeta bir Amerikalı'ya benzerdi. Kısa boylu ufak tefek bir Amerikalı. Gitar çalardı. Koltuğunda kocaman gitarıyla, bugün hâlâ gözümün önündedir. Caz müziğine olan aşkı, güler yüzüyle cazsever arkadaşlarının sevgisini kazanmıştı. Dündar'ı ben de çok severdim. Kendi boyuna uygun küçük bir de şarpisi vardı. Bu şarpiyi, denize, deniciliğe meraklı babası ile birlikte yapmışlar. Kimi gün babasıyla, kimi gün de yalnız başına, yelkene elverişli havalarda, Kalamış koyunun tertemiz, masmavi denizinde yelken açıp dolaşırdı. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce İstanbul sahilleri, pırıl pırıldı. Bu temizlik, bugün aranan deniz maviliği son yirmi yılda kaybolup gitti... Dündar bazı günlerde arkadaşlarını da gezdirirdi; beni de bir iki kez şarpisine alıp denizciliğinin hünerlerini göstermişti. Şarpiye, çelimsiz, zayıf vücudunu korumak için eşofmanlarla biner, boynuna havlular dolar, başında denizci kepi, gözünde kocaman güneş gözlükleri, volta atarken tekne yana yattıkça keyiflenir, basardı kahkahayı...

Yıllar yılı görmedim Dündar'ı. 1962 yılının kasım ayıydı; bir gün eşim Filiz:

"Dündar ağabey telefon etti, hatırımı sordu; seninle evlendiğimi söyleyince ne kadar sevindi anlatamam. Gençlik arkadaşınmış, seni de çok severmiş. İstanbul'a gelince bize uğrayacağını söyledi.." dedi. Birden duraladım, yıllardır görmediğim Dündar gitarıyla geldi gözümün önüne, güldüm kendi kendime. Filiz'e,

"Yıllar var görmemiştim Dündar'ı, sevdiğim bir arkadaşımdı. Peki, şimdi ne iş yapıyor, Dündar?" dedim.

"Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyesi. Babası ile babam çok yakın arkadaştılar, çocukluğumdan beri tanırım, benden oldukça büyüktür, senin yaşında yani. Ona hep ağabey demişimdir."

Filiz'in babası Haydarpaşa Lisesi'nin Fransızca öğretmenlerinden öğrencilerinin sevgisini hayranlığını kazanmış

Emin Arifi bey; Dündar'ın babası da edebiyatçı Dayı Şefik adıyla anılan hoş bir insandı; uzun yıllar sıcak dostluklar içinde yaşamışlar.

Filiz'le evleneli altı ay kadar olmuştu. 1963 yılı şubat ayının 8'i cuma günü çatkapı Dündar'ımız çıkageldi.

Pek az değişmişti. Aynı güler yüz, aynı ince ses, aynı caz merakı, aynı kendine özgü giyim; biraz saçları aklaşmış, seyrekleşmiş o kadar. Yanında sevimli bir kız, yirmi beş yaşlarında var, yok; Finliymiş!.. Oysa, o ara Devlet Plânlamada görevli Leylâ Sayar ile evli olduğunu Filiz'den duymuştum. Bir süredir araları açıkmış. Karısını çok sevdiğini de, gene Filiz söylemişti bana.

Dündar karısından bir süre ayrı kalmanın acısını (Sonra gene birleşeceklerdi) Finli bir kız arkadaşla unutmaya çalışıp, kendini avutuyordu anlaşılan. Geldikleri gece bizde kalmışlardı.

Bildiğim caz sevgisinin, gitar ve kontrbas çalma yeteneğinin yanında, bilmediğim motosiklet, otomobil merakı, ağaç kütüklerinden yontu yapmak hobisi de varmış. Bu yanlarını, bizde kaldıkları günler içinde öğrendim. Side Car'lı bir motosikletle gelmişlerdi bize. Bir gün beni de motosikletine bindirip Bebek'e götürdü; orada satılık, hurda bir otomobil görmüş!

"Ben bu otomobili kullanılır hale sokarım" diyerek, satın aldı ve bir kamyona yükleyip, Ankara'ya adresine gönderdi. Sonra bu otomobille, Ankara'ya gittiğimizde, bizi gezdirdi. Bir oto ustası gibi otomobilden anlıyordu...

1963 yılı Muhsin Ertuğrul hocamızın çağrısı ile İstanbul Şehir Tiyatrosu'na dönüşümün üçüncü yılıydı. (ilk kez, İstanbul Şehir Tiyatrosu'na, 1946 yılında figüran olarak girmiş, dram, komedi ve çocuk tiyatrolarında değişik roller üstlendikten sonra, kurucusu Avni Dilligil'in çağrısıyla, 1948'de İzmir Şehir Tiyatrosu'na gitmiştim.) 1960 şubat ayında, önce konuk, (**Hamlet**'te Polonius oynamak için) olarak döndüğüm tiyatroda, **Kral Lear**'de Kent rolünü alarak birinci sınıf kadroya geçirilmiştim... 1963 yılının, Dram sahnesinde sergilenen son oyunu, Dürrenmatt'ın **Fizikçiler** adlı oyunuydu. Kırk günlük bir provadan sonra 15 Nisan 1963 günü izleyici önüne çıktık. Konunun bilimsel ve politik olması nedeniyle ilk seansımızı Teknik Üniversitelilerle, profesörlerine ayırmıştık. Önemli rolleri, Ayla Algan, Zihni Rona, Necdet Mahfi Ayral ve ben üstlenmiştik. Oyunumuz çok beğenildi, övücü eleştiriler aldı. Şimdi, on yıl geriye dönüyorum.

1953 yılından beri, daha Küçük Sahne'de Muhsin Ertuğrul hocamızla çalışırken, Avrupa'ya gitmeyi, Paris'i, Londra'yı görmeyi, oralarda tiyatro dünyasının ne düzeyde olduğunu yakından izleyip, öğrenmeyi kafama koymuştum. Biz tiyatroda

Batı taklitçiliği yapıyorduk, bunun özü, gerçeği nasıldı? Bu merakımı yenmeliydim. Ama bir türlü bu geziyi gerçekleştiremiyordum. Parasal engeller bir yana, az parayla da gitmeyi göze alabilirdim; ne var ki İstanbul Emniyeti'nden pasaport alamıyordum. 1953 ve 1959'da iki kez pasaport için başvurum geri çevrilmişti. Bazı yakın bildiğim dostlara açmıştım derdimi, ama pek ilgilenen olmamıştı, ya da: "Allah allah, neden acaba? ne yaptın ki? olur iş değil!." gibilerden, şaşkınlık mimikleri, yüz buruşturmalarıyla, anlamsız polisiye tavırlar takınıyorlardı... Ben de işi alaya vuruyor, kendi kendime sakıncalı kişi (!) oluşumu unutmaya çalışarak sahnedeki oyunlarımın başarısı ve heyecanı ile yaşıyordum!..

1962, Filiz'le tanıştığımızın ilk günleriydi; bir yerde başbaşa yemek yediğimiz bir gün, içkinin de etkisiyle olacak, kişiliğindeki sıcaklıktan cesaret alarak, bu pasaport sıkıntımı açtım ona. Şaşırmadı dersem, yalan söylemiş olurum. 1953'ten beri yurt dışına çıkmak istediğimi, ama bir türlü pasaport alamadığımı ayrıntılarıyla anlattım. Filiz benden on yaş küçüktür; ne ki yaşının üzerinde bir kişiliğin insanıydı ve genç denecek yaşta yöneticilik alanında başarılı olmuştu... Olayı kendisine anlatmamla birlikte, "Bu işi nasıl olsa hal yoluna koyarız" diyerek, beni yüreklendirdi. 1962'nin 31 temmuz günü evlendik.

1963 mayısının 15'inde tiyatromuz dinlenceye girdi. Önce tiyatro yönetiminden, sonra da belediye başkanlığından gezi için izin aldım. Pasaport isteğim İstanbul Emniyet'inden bir kez daha geri çevrilince, eşimle birlikte Ankara'ya yollandık. Dündar dostumuza konuk olup, Emniyet Genel Müdürlüğü kapısını çaldık. Ağır duyan, elindeki bir boruyu kulağına derdimizi dinleyen genel md. yardımcısından pasaportumun ancak İçişleri Bakanlığı'nın onayıyla verilebileceğini öğrendik. Durumumu bazı tanınmış nüfuzlu kişilere de açmış, yardımlarını istemiştik. İçişleri Bakanlığı'na giderken az da olsa umutluyduk. Nitekim, İçişleri Bakanı Sayın Hafzı Oğuz Bekata'nın gerekli soruşturmalarından sonra, sakıncalı olmadığım kanıtlanıyor ve yıllardır peşinden koştuğum pasaportu Sayın Bekata'nın onayıyla, ağır duyan genel müdür yardımcısının elinden alırken güler yüzle, tatlı sözlerle uğurlanıyorduk... Sayın Bekata, eşime "Kocanız iyi bir insan; ben tüm evrakı inceledim, önemli bir şey yok içlerinde, merak etmeyiniz" demiş. Bana da, bugün hâlâ unutamadığım şu uyarıda bulunmuştu: "arkadaşlarınıza dikkat ediniz!"

Bu arada 21 mayıs olayları patlak veriyor ve tehlikeli boyutlara gelmeden bastırılıyordu. Bu heyecanlı günleri de geride bıraktıktan sonra, 6 haziran günü uçakla Atina'ya gittim. Biraz dolaşarak

Paris'e gitmek istiyordum. Atina'dan Patras'a, oradan da vapurla Birindizi'ye geçtim. Birindizi - Milano ver elini Paris... Yollarda üşüttüğüm için Paris'te vurdum kafayı, ucuz bir otel odasında dört gün yattıktan sonra, Paris'i, tiyatrosunu keşfe koyuldum.

Ben İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, bir gün sokakta Filiz'e rastlayan bir arkadaş, "Yahu çok üzüldüm, Mücap'la ayrılmışsınız, Paris'ten dönmeyecekmiş" diyerek canını sıkmış. İşte bu arkadaş, sayın Bekata'nın dikkat etmem gerektiğini söylediği arkadaşlardan biri olacaktı herhalde, ne bileyim!

Filiz üzülmekte, endişe duymakta haklıydı elbette. Henüz on aylık evliydik. Benim pasaport alıp Paris'e gitmem için, nasıl uğraşmış, nasıl koşuşturmuştu... Paris'te kalmam, hatta çalışmam için, 1953'te İstanbul'a geldiklerinde tanıdığım Bernard Jenny'den (Vieux Colombier Tiyatrosu'na direktör olmuştu) teklif almıştım, ama amacım gezip görmek ve Filiz'i fazla bekletmeden İstanbul'a dönmekti. Paris'i az çok tanıyıp, önemli oyunlar izledim ve kırk gün sonra İstanbul'a döndüm. Filiz'den ayrılıp Paris'te kalacağımı içeren senaryoyu yazan o arkadaş kimse çok üzülmüştür!.. Ertesi yıl, bu kez Filiz'le birlikte Paris'e gittik. Artık Paris'e sık sık gider olmuştum. Londra tiyatrolarını, İngiliz yazarlarını ve oyuncularını yakından tanıyacağım güne dek benim için en iyi tiyatro Fransız tiyatrosuydu. Shakespeare'in Molière'den önce geldiği nasıl tartışılmazsa, İngiliz tiyatrosu, at başı da olsa, Fransız tiyatrosundan önde geliyordu.

İngiliz tiyatrosunun bir de müzikal kolu vardı ki, bu dalda onlarla ancak Amerikan müzikalleri yarış edebilirdi.. Londra'dan sonra, 1970-71'de, Hollywood'a kadar uzanan ABD'ne yaptığım gezilerde, dünyaca ünlü müzikalleri, tiyatroların kulislerinde izleyerek yakından tanıyacaktım. Yalnız, şu da var ki, büyük yazarlar ve sanatçılar yetiştiren Rus tiyatrosu ile, Brecht gibi 20. yy'ın kuramcısı ve şairini yetiştiren bir Alman tiyatrosunu da unutmamak gerekir. İsveç, Norveç tiyatrosu; Polonya ve Çekoslovakya'daki yeni akımlar, denemeler; Lorca ile şiirli İspanyol Tiyatrosu. Hepsinin ayrı yeri var. Kendi yazarlarımız da artık doyurucu, seyirciyi koltuğuna bağlayan, esnetmeyen canlı oyunlar yazıyorlar. Tiyatro, yazarıyla, yönetmeniyle, aktörüyle, teknik ekibiyle ve izleyicisiyle düşündükçe, derinliğine girdikçe büyüyen bir sanat kolu.

1968 Temmuz ayı. Kendi adıma kurduğum topluluğun üçüncü mevsimine başlayacağım Küçük Sahne'de. Oyunum belli de, kadro hazırlamakla meşgulüm. Vaniköy'de Vâni (Vanlı) Mehmet efendi yalısının iki odasındayazlıktayız. O gün evde yalnızdım. Filiz işinde. Koç Holding'te personel koordinatörü... Öğleden

sonra kapı çalındı, pencereden baktım, bizim Dündar. Görmemiş gibi, "Kim o?" diye seslendim. Başını kaldırmadan, "Benim Mücap", demez mi? Koştum kapıyı açtım, sarıldık birbirimize. Bir kaç aydır görüşmemiştik. Yukarı çıktık oturduk. Şuradan, buradan laflıdıktan sonra,

"Dur, sana bir kahve yapayım, çok şekerli seversin bilirim" diyerek kalkacak oldum", "Kahve mahve istemem, otur bak sana bir sürprizim var", deyip, cebinden bir tabanca çıkardı. "Ben çok iyi tabanca kullanırım" demesiyle, önce odanın içine, sonra da pencereden aşağıya sahile, denize ateş etmeye başladı. Korkudan şaşkına döndüm birden; "Ne yapıyorsun, delirdin mi?" diye üstüne atladım. Şaşkınlığımdan etkilendi, durdu ama "Mücapçığım, korkma, ben çok iyi tabanca kullanırım; istersen bu tabancayı sana bırakayım belki bir gün lazım olur kullanırsın" demez mi?

"Dündar lütfen o tabancayı cebine sok ve bir daha bize silahla gelme;" dedim. Tabancayı cebine soktu, bir süre daha oturdu, beni gerçekten korkuttuğu için özür dileyerek çıktı gitti...

Dündar gittikten sonra bir süre kendime gelemedim; hatta bütün gün olayın etkisinde kaldım. Neyse ki, sahilin boş, herkesin uykuya yattığı bir saatte olmuştu olay; kimse tabanca sesini duymamıştı. Odanın içine sıktığı kurşun kovanını akşam Filiz'e gösterip, Dündar'ın marifetini anlatınca, Dündar ağabeyinin eli tabancalı biri olup çıkmasına inanamamıştı. Dündar'ın gitar çalan eline tabanca hiç yakışmıyordu. Bu tabanca gösterisinin bir nedeni olmalıydı, ama neydi o neden? Hangi dürtünün etkisiyle tabanca ile dolaşmaya başlamıştı? O günden sonra polisiye bir olayı çözer gibi bunu düşünmeye başlamıştım!..

Dündar karısı ile barışmış keyfi iyice yerine gelmişti. Karı koca İstanbul'a geldikleri yazdan kalma bir eylül günü, akşam üstü bize uğramışlardı. Dündar, "Hadi şöyle Boğaz'da bir yemek yiyelim, biraz da içeriz, ben davet ediyorum" deyince, kabul ettik. Bize komşu oturan, hepimizin yakın arkadaşı, o yıllarda modacılık yapan Melda Kaptana'yı da alarak, Dündar'ın öncülüğünde, Ortaköy'deki Batanay restorana gittik. Masada Dündar'la ben karşılıklı oturduk. Havadan sudan, biraz da tiyatrodan konuşup, rakıları yuvarlıyor, Batanay'ın marifetli ellerinden çıkmış nefis mezeleri atıştırıyoruz. Bir ara Dündar'ın bakışları bir iki kez birini arar gibi benim arkama kaydı; ben de merak ettim, sol omuzumun üstünden başımı hafifçe arkaya çevirdim, kimseyi göremedim fakat tanıdık bir ses geldi kulağıma. Biraz sonra Batanay'la konuşmak bahanesiyle, kalktım masadan. Döndüğümde, arkamızdaki masada tanınmış gazeteci (sonra senatör) rahmetli Ecvet Güresin'le, o günlerin ünlü İçişleri Bakanı Dr. Faruk

Sükan'ı gördüm. Oturmuşlar demleniyorlar.. Ecvet'in sandalyesinin arkası benim sandalyeme dayanıyor; göz göze gelince gülüştük, yanına sokulup hatırını sordum, doktoru da selamlayıp yerime geçtim. Rahmetli Güresin'i Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştığı günlerde tanımıştım. Gazetenin sahiplerinden ve yazar Doğan Nadi dostumuzla yarım kalmış işleri görüşmek için, Divan Oteli'ne, Park Otel'e gelirdi; karşılaştığımız zamanlar konuşturduk. Ciddi olduğu kadar, gülmeyi seven, nükteden hoşlanan bir insandı.

Bu beklenmedik rastlantı bizim sofrada gülüşmelere yol açtı. Arka masada da sesler biraz daha yüksek çıkmaya başlamıştı ama, doktorun, hangi hastalıktan ve hangi hastalardan söz açtığını duyamıyorduk! Biz kalktığımızda onlar daha oturuyordu. Güresin ile doktora iyi geceler diledim, ayrıldık Batanay'dan...

1973 yılının 31 mart cumartesi günü bizim Dündarcık saat 20.30 21.00 arası Ortadoğu Üniversitesi'nde yapılan bir seminerden yalnız başına dönerken, arabası takla atıyor ve arabanın içinde ölüyor! Olacak iş mi? Direksiyonu kilitlenmiş! Otomobil cambazı, motör ustası Dündar'ın acı sonuna bakın!

2 Nisan 1973 günü Ankara'ya yollandık. Dündar'ı toprağa veriyoruz. Ankara'da her sınıftan insan, tanıdık tanımadık bir kalabalık Dündar'ın tabutunun peşindeydi!.

Dündar'a ağladığım kadar hiç kimseye ağlamadım.

Meğer ben Dündar'ı ne kadar severmişim...

Moliere'in Evi

13 Ağustos 1964

Comédie - Française, bence Paris'in sanat müzelerinin içindedir. Paris'e turist olarak giden, Eyfel kulesine çıkmadan, Versay sarayını görmeden dönerse, pek üzülmesin; ama Paris Operasını ve Comédie - Française'i görmemişse Paris'e gitmiş sayılmaz. Bu iki binayı ve o iki binada yapılan işi görüp izlememek, büyük bir kayıptır. Daha canlı, daha genç yaşamak, daha çok sevmek istiyorsanız, güzel sanatların bir koluyla muhakkak ilgileniniz. Şiir sevmiyorsanız, müzik; müzik sevmiyorsanız, resim; resim sevmiyorsanız, heykel; heykel sevmiyorsanız, el işleri; el işleri, süsleme sevmiyorsanız, bale; bale sevmiyorsanız, opera; opera sevmiyorsanız tiyatro, tiyatro sevmiyorsanız, sinema seviniz. Sinema da sevmiyorsanız davul zurna seviniz. Ama yaşamak için bunlardan birini seviniz; günlük sorunlardan sıyrılıp güzele iyiye yöneliniz. Toplum, yaşamasını bilen kişilerle, yaşanacak toplum haline gelir. Çevreniz sizi sıkıyorsa kabahati kendinizde arayınız. Ne kattım ben bu topluma, çabam nedir? İnsanca yaşamanın ilkeleri hangi yönlerden rahatca ortaya çıkarılabilir? Çok şey biraz da, belki de çokcasına, kafayla, yürekle, duyguyla halledilir kanısındayım..

Bu yıl kutlanan Dünya Tiyatro Günü'nde, İngiliz milli tiyatrosunun yöneticisi Sir Laurence Olivier; Shakespeare için; "övüneceğimiz tek ihraç maddemiz" diyordu. Shakespeare kadar değilse de, Fransızlar da aynı gururu Molière için duyabilirler. Dünya Tiyatrolarında Shakespeare'den sonra, en çok yer verilen, sık sık oynanan Molière'dir. Comédie Française, Molière'in ölümünden sonra 1680'de tam olarak ortaya çıkıyor, ama onu hazırlayan Molière'in oluşu ve çabası. 1962'de, "Molière'in 340. doğum yılı" 15 ocak gecesi; Sociêtarie aktör ve rejisör, Paul -Emile Deiber'in yönettiği (La Troupe Du Roy) **Kıral'ın Trupu** adlı bir oyunla kutlanırken (Bu oyuna Comédie Française'in kadrosunda bulunan bütün sanatçılar katıldılar) hem sanatçılar ve hem de

sanatsever Fransızlar Molière'e saygılarını, dünyaya da bu konudaki heyecanlarını bir daha göstermiş oluyorlardı. O gece oyunu sahneye koyan Paul - Emile Deiber ayrıca Molière rolünde, aktörlüğünün hünerini de göstermişti. Bu yıl onu CYRANO'da seyrettim, hayran kaldım. İleride anlatmaya çalışacağım.

Comédie Française'in fuayesi görülecek özellikte. Fransız kültürünü yakından izlemiş olanların tanıdığı, okuduğu yazarların, şairlerin büstleri, heykelleri: Daha tiyatroya girmeden, binanın dışında Musset'nin heykeli karşılıyor sizi.. Büyük hole, oradan geniş mermer merdivenlerden birinci kata çıkıyorsunuz. Salon, localar birinci katta başlıyor. Saygılı bir giriş oluyor tiyatroya. Sonra koridorlar, sigara içilen fuayesi, her şey içilebilen büfesi. Gazozdan viskiye kadar ne isterseniz. Bütün bunların yanında sizi, 1673 yılının 17 şubatına (Molière'in ölüm günü) götüren bir hatıra var fuayenin bir köşesinde. Molière'in **Hastalık Hastası** piyesinde kullandığı koltuğu, camdan bir vitrinin içinde, eski püskü, ama asil bir sanat heykeli gibi duruyor. Molière 17 Şubat 1673 günü, otuzuncu ve son eseri olan **Malade Imaginaire**'i oynarken, ağzından kan geliyor fakat oyunu bitiriyor; oyundan sonra Richelieu sokağındaki evine götürüyorlar; bir müddet sonra gözlerini yumuyor. O gün bu gündür koltuk sahipsiz, fakat bir hazine gibi, kuşaklardan, kuşaklara devrediliyor.. **Hastalık Hastası,** tekrar edildikçe, koltuk camekânından alınıp sahneye, piyesin kahramanı mösyö Argan'ın emrine veriliyor.

10 Haziran 1964 Çarşamba gecesi, Jacques Sereys'in sahneye koyduğu, Marivaux'un **Les Sincères** piyesini; Mise en scène'ini Jean - Paul Roussillon'un yaptığı Musset'in **Barberine** piyesini seyrederken, o kadar keyifliydim ki, anlatamam. Marivaux'un inceliği Musset'nin lirizmi, Paris şoförlerinin, garsonlarının aç gözlülüğünü, terbiyesizliğini unutturuyordu..

Oyundan sonra, geniş mermer merdivenlerden inip sokağa çıkınca serin rüzgâr tiyatro salonunun sıcaklığını, **Barberine** piyesinin egzotik havasını bir anda dağıtıverdi. Paris'in gece rüzgârları yaz günlerinin ağırlığını az da olsa unutturuyor. Grand Hotel Lauvre'un karşı köşesindeki Café'de oturup soğuk biralarımızı içerken, rüzgâr kahvenin içine kadar girip terli, yorgun yüzleri güldürüyordu.

11.6.1964 Perşembe, saat 14.30. Günün en sıcak saati, sokaklar tenha, mağazalarda satıcılar, cafe'lerde garsonlar isteksiz, asık suratlı, asfalt yollar kaynıyor, sinemalar tenha, ama ne yaparsınız ki çalışmak ve yaşamak lazım.. İşte Comédie Française sanatçıları bu sıcak günde, matine oynamak için tiyatroya gelmişler, giyinip, makyajlarını yapıp, taptaze karşınıza çıkıyorlar. Salon gece

olduğu kadar dolu; çoğunluğu gruplar halinde gelmiş öğrenciler teşkil ediyor. Oynanacak piyesler, klasik Fransız edebiyatının ünlü eserleri. 14.30'da perde kalktı. Alfred De Vigny'in (Quitte pour la peur) adlı üç tabloluk bir komedisi. Rejisörlüğünü (Comédie Française'in 1960'dan beri yöneticiliğini yapan) Maurice Escande yapmış. Bu piyes ilk defa 1838'de L' Operada oynanmış; 1897'de de Comédie Française'de sahneye konmuş.. Myriam Colombi - Jacques Toja ve Jean Marchat üçlüsü, ana dillerini daha iyi konuşma yarışını, aynı çizgi üzerinde birincilikle bitirdiler. İkinci oyun Molière'in Hastalık Hastası... Robert Manuel'in tamamen geleneklere uygun sahne düzeni ve yorumu ile başlayanpiyes kahkahalar içinde oynanıp bitti. Aktörler kendi aralarında da oldukça eğlenip güldüler. Bu oyun bizde böyle oynansa eleştirmeciler bir yana; halk bile oyuncuları tefe alırdı. Şaştım kaldım. Piyes 1673'te nasıl oynanmışsa öyle oynanmaya çalışılıyor. Mübalağalı, gülünç, kaba... Argan rolünde Louis Seigner, Toinette rolünde Catherine Samie ve bilhassa Thomas Diafoirus'da Jean - Poul Roussillon öyle tipler çizdiler ki Molière hayatta olsa ellerini sıkar, bu oyun bundan daha komik oynanamaz derdi.

Ben de bu temsili her hatırlayışımda, seyrettiğim gün nasıl gülmüşsem öyle güleceğim...

Dünya Gazetesi
13.8.1964

Paris'te Bir Cyrano

Cyrano de Bergerac ilk kez (1945-46) tiyatro mevsimi başında istanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenmişti. Ben o yıl İstanbul'da değildim, bu nedenle Cyrano'nun Türkiye'deki bu ilk oynanışını görememiştim. (1946 ekiminde, figüran olarak girmiştim. İstanbul Şehir Tiyatrosu'na) **Cyrano**'yu ilk kez, 1964'te Paris'te Comédie - Française'de izlemiştim. Daha önce Sabri Esat Siyavuşgil'in çevirisinden okuduğum **Cyrano**'yu sahnede yakından tanıyınca çok sevdim.

3 Eylül 1964 tarihli Dünya Gazetesi'sinde, etkisinde kaldığım **Cyrano** oyunu için bir yazım çıkmıştı; bu yazı, Dünya Gazetesi'nde "Bir Geziden Notlar" başlığı ile yazdığım, sekiz yazıdan biridir...

Hotel de Bourgogne dekoru içinde, eğlenceli başlayan bu ünlü oyun salaş bir binada tiyatro perdesi kalkarken üzeredir; bir silahşör hızla içeri girer; kapıcı arkasından koşar:

"Dur yahu, duhuliye"

Süvari silahşor:

"Ben bedava girerim."

Kapıcı:

"Neden?"

Süvari:

"Hassa süvari bölüğünde neferim.." Uzun şairâne bir dramın sonunda Cyranoölecektir. Fakat Roxane'ın her şeyi bilmesini ister. En yakın dostu Le Bret'nin kollarında şu mısraları söyler:

"Her şeyimi koparın, bekletmeyin ölümü: / Alnımdaki defnemi, göğsümdeki gülümü / Koparıp alın! Fakat size rağmen, bir şeyim, / Öyle bir şeyim var ki, alıp götüreceğim, / Ve bu akşam çıkınca Tanrının huzuruna, / Yedi kat gök yüzünün o masmavi nuruna, / Eşikten selâm verip karışacağım zaman Yanımda bulunacak. Tanrıma buradan, / Lekesiz buruşuksuz onu götürüyorum!

Evet ne yapsanız da...

(Kılıcını kaldırarak atılır)

Bu benim...

(düşer, ROXANE alnmdan öper.)

Roxane

Senin?..

(Cyrano, Roxane'ı tanır, gülümseyerek)

Gururum!

Aslı kadar özlü ve şiir dolu bu çeviri 1942'de, Sabri Esat

siyavuşgil tarafından yapılmıştır. Şehir Tiyatrosu'nda, 1945'te değerli aktör Hüseyin Kemal Gürmen'in oyunuyla da Türk seyircisi CYRANO'yu tanıdı, sevdi ve alkışladı...

Bu katı gerçekçi dünyanın içinde, insanın zaman zaman da olsa şiire ve romantizme ihtiyacı var.. Dinleniyorsunuz...

Ha İstanbul'dasınız, ha Paris'te ha Londra'da; değişen, dekor, davranış, ses, dil; değişmeyen, aynı insan, aynı dünya, aynı problemler, aynı karanlık planlar düşmanlıklar... Bir papaz kara sakalıyla Akdeniz'in mavi, berrak sularını bulandırıyor, bu bir din adamıdır sözde; rahat uyuyamıyorsunuz. Gene başka bir sakallı, Amerika'nın orta yerinde, sakalının gölgesine sığınmış iri laflar ediyor, uyuyamıyorsunuz, uykularınız kaçıyor...

Afrika özgürlük diyor, ekmek diyor, ilaç diyor... Gene uyuyamıyorsunuz. Avrupa, Avrupayım; diyor, yeter yeni dünyaların önderliğine, yeni yüzlere, eskiyimdiyor, şarap gibiyim diyor, uygarlığın çıkış noktasıyım diyor. Evet diyorsunuz; Dünya da evet diyor ama gene de uyuyamıyorsunuz; Avrupa'nın göbeğinde bir duvar, bir utanç, bir rezalet duvarı, insanları yataklarından, beşiklerinden, analarından ayırıyor. Geçmenize imkân yok duvarı; çünkü kurşunlar yağıyor duvarın üstüne; özgür rüyalar görmek isteyenler, boğucu bir havanın içinden kaçmak isterlerken, kapkaranlık ölümlere gidiyorlar.. Benim gibi düşünen bir dünya adamı, Amerikalı Kennedy'nin alnında bir kurşun patlıyor. Nedenini bilmiyorsunuz, bunun için de nedir bu nedenler diye düşüne düşüne uyuyamıyorsunuz... İşte o zaman imdadınıza şiir yetişiyor, müzik yetişiyor, edebiyat yetişiyor, resim, heykel tiyatro, opera, bale yetişiyor. Gel otur karşıma seni biraz dinlendireyim diyor.. Ve bir ameliyat koltuğuna oturur gibi opera, tiyatro koltuğuna oturuyorsunuz; hastanede doktorunu arayan bir hasta gibi, müzeleri dolaşıyorsunuz. Çünkü bu dolaşmayı, o koltukta oturmayı unutursanız hiç mi hiç uyuyamaz, hiç mi hiç güler yüzlü olamazsınız. Her şeye rağmen yaşamak güzel.."

COMEDIE FRANÇAISE tıklım tıklım dolu bu gece. Bir hafta önce, son kalan iki yeri de biz almıştık.. O iki yer de şöyle. Biri, salonun ön sırasındaki straponten, ikincisi de galerinin ön sırasında.

Salonun ön sırasındaki straponten'de oturuyorum. Son beş dakika aralıksız zil çaldı; üç kere, sahne içinden geleneksel bastonla yere vurulduktan sonra, ışıklar söndü ve perde kalktı. Çıt yok artık salonda. Herkes dikkat kesilmiş sahneyi izliyor.. İlk defa, 27 Aralık 1897 gecesi, Porte Saint - Martin Tiyatrosu'nda, CYRANO'nun kazandığı başarı, şairini bir günde bütün Fransa'ya, hatta bütün dünyaya tanıtmıştı. İşte o gün bu gündür,

Fransızlar başka; dünyanın tiyatroları bu ünlü oyunu sık sık sahnelerine koyuyorlar... ROSTAND'ın 1900'de oynanan ikinci büyük eseri L'AİGLON'la ünü 20. yüzyıla unutulamayacak bir parlaklıkla geçiyordu.. CYRANO'nun 1897'de oynandığı geceden bu yana 67 yıl geçmiş; bu yıllar içinde insanlar geçmiş; şairler şiirler, oyunlar yazmış, büyük aktörler geçmiş; ne unutulmaz oyunlar oynamış; fakat CYRANO 1964'ün bu haziran gecesinde sanki ilk defa karşınıza çıkıyormuş gibi taptaze, heyecanlı ve genç...

Perde kalktığı zaman, 1640'ta BURGONYA OTELİ'nin salonunu görüyoruz. Birden bire, içinde bulunduğunuz günü unutturacak kadar, her şey o güne, 1640'a götürüyor sizi. Otelin salonunda bir temsil başlamak üzeredir. Sahnenin sağında ve içindeki, sahne perdesi kapalı; müzisyenler akort yapmaktadırlar. Kalabalık, sahneye (salona) girmektedir. Bu arada; sahnedeki salonun, iki katlı galerisi ve locaları olduğunu da hatırlatmak isterim. Beş perdelik oyunun her perdesi ve herdekoru 1640'ın havasını ve renklerini vermede kusursuz. Figürasyonun kostümleri ve oyunu ender rastlanır bir özellikte. Elele oynanan bir oyun var karşımızda. Evvela kendilerine; mesleklerine ve edebiyatlarına saygı duyan COMEDIE FRANÇAISE sanatçıları, geleneklerine yakışır, soylu bir işi yapmanın gururu içindeler.. Sahnede Cyrano'yu arıyor gözlerimiz; ne zaman meydana çıkacak, ne zaman konuşacak diye.. Oyun içindeki oyun da başlamıştı artık. Bir aktör, gülünç hareketlerle, manzum konuşmaya başlar. Aktör demode tonlarla üç mısra söyler; son mısrasına kafiyeli bir cümle atan bir ses, tatlı, alaylı bir ses duyulur. (Sahnedeki parterde) halkın arasından "Coquin, ne t'a-je pas interdit pour un mois?" Siyavuşgul şöyle çevirmiş: "Sana bir ay oyun yok demedim mi, soytarı".. Societaire aktör Paul - Emile Deiber'in sesi ve konuşması oyununun en kuvvetli yönüydü. İnce anlamlı el hareketleri yerinde susmalar, bakışlar; detay detay çalışılmış bir oyunun gerçek başarısını koyuyordu gözlerimizin önüne. Uzun tiratlar alkışla kesiliyor, perdeler alkışla iniyor, alkışla kalkıyordu..

O geceden sonra; Paris'ten ayrılıncaya kadar, CYRANO'nun başı gözlerimin önünden, acı ama alaylı, o ünlü burun tiradı kulaklarımdan silinmedi.. Şimdi bile aynı oyunu bir daha seyreder gibiyim...

Rodın'in Cenneti

Çok etkilendiğim bir müze var Paris'te.

Rodin'in Müzesi. Ben o müzeye Rodin'in Cenneti adını verdim. 1964 yılının 27 ağustosunda Dünya Gazetesi'nde yayımlanan yazımda Rodin'in Cenneti'ni şöyle anlatmaya çalışmıştım:

Paris'te muhakkak görmeniz gereken bir müze var; Rodin Müzesi. Bu müzeye yakıştırdığım tek isim, Rodin'in Cenneti oldu. Cehennem kapısını yapan Rodin, o kapıdan sizi heyecanlar dünyasına, aşkı taşta, bronzda dile getirdiği bir ölümsüz diyara götürüyor. Yaşarken, cehennem kapısını aklında çizip, hünerli parmaklarıyla yaratan Rodin, cehennemini de cennetini de geride dünyada bırakıp kimbilir nereye gitti? Rodin 1917'de ölmüş diyorlar. Bana sorarsanız, "İnsanlar, Rodin'in dünyaya armağan ettiği yapıtlarına bakmaktan bıkmadıkça Rodin ölmez."

Dünyaya gelişin, yaşayışın bir gerçeği de aşktır. Peki, aşk ise insanı insan gibi yaşatan, neden bıksın aşktan? Seveceksin durmadan; yatıp kalkıp, arayıp bulup seveceksin... Rodin'in taşı toprağı, bronzu, mermeri, hep sevenlerin anıtı olmuş. Rodin bir yerde Hugo, bir yerde Rimbaud, bir yerde de insanları atölyesine çağırıp taşlaştırmış bir büyücü; herkesin her hareketini merakla izlediği dev bir sihirbaz...

Rodin ölmemiş yorulmuş, dinlenceye çekilmiş. "Beni ne yapacaksınız? Gelin cennetimi görün, yapıtlarıma göz gezdirin, onlarla konuşun" diyor. Erişilmesi güç bir sanatçının (çünkü Rodin'e ancak Rodin erişebilir) beyninden, kalbinden, ellerinden doğmuş bir cennetin rüzgârları esiyor "Rue de Varenne" de. Bu sokağın bulunduğu çevreye, Paris'in soylu, ağır başlı bir semtidir, diyorlar. Nedenini ben söyleyeyim: Rodin'in rüzgârı nerede eserse, orası soylu olur.

Günümüzün soyut yontusunun anlamını çözmeye başlamadan önce, Rodin'in yapıtlarında heyecanınızı bileyip, yüce sanatçının duygularını dinlemelisiniz.

İki frank ödeyip, müzenin bahçesine giriyorsunuz önce; koskoca park gibi bir bahçe; çoluk çocuk Rodin'den habersiz oynaşıyorlar. Bahçenin solunda "Düşünen Adam" taş kesilmiş. Sağ yanda ünlü "Cehennem Kapısı." Ne figürler, ne küçük yontular ne kalıplar yok "Cehennem Kapısı'nda." Düşünen Adam, Cehennem Kapısı'nın en önemli kişisi. Rodin onu o kadar sevmiş ki, tutmuş ayrı bağımsız bir yontusunu yapmış. Sürekli düşünmeye, insan gibi

düşünmeye içlenmeye götürüyor sizi. İki katlı müze, yontuların ağırlığından sanki, ayakta güç duruyor!. Ama gururlu, kendinden emin, zenginliğinden haberli.

1840 yılında Paris'te doğan Rodin, 1917'de Meudon'da dünyaya gözlerini kapamış. Ailesi fakirmiş, ama o zenginliği ile gelmiş dünyaya. Görevi de zenginliğini dünya insanları ile paylaşmak. 1889'da bitirdiği (L'éternelle İdole) kompozisyonunda kadının, erkek ve aşk açısından ölümsüz bir İdole oluşunu; (Le Lion Qui Pleure) de, kuvvetin yalnızlığını görüyor, ağlayan Aslan'a acıyorsunuz.. (Tête de la Douleur'de) ıstıraplı bir kadın başını, en ince çizgilerine dek izliyor. (L'age D'airain'de) tunçlaşmış gençliğin gövdesini kucaklıyorsunuz. Hugo'nun, Balzac'ın bronz yontularında Rodin sihirbazlığının imzasını atıyor. Ama Rodin'de her şeyden önce aşk var, o bitmeyen aşk. (Tanrı'nın eli) adlı etüdü, toz kondurmak istemediği aşklarını korurmuşcasına, görkemiyle ortada duruyor.

En ünlü aşk kompozisyonlarının başında, 1886'da yaptığı (Le Baiser) geliyor. Rodin anlatmakla, yazmakla bitecek gibi değil.

Yapıtlarının önünde duyulanı, aşk üzerine yazılmış büyük bir şiiri okurken duyabilirsiniz ancak...

TARTUFFE (SAHTE SOFU) VE MOLIERE ÜZERİNE NOTLAR...

1975-1976 tiyatro mevsimi başında, İstanbul Şehir Tiyatrosu repertuarına alman Molière'in Orhan Veli çevirisi, **Tartuffe** komedisini Türkçe karşılığı olan **Sahte Sofu** adıyla sahnelemiş ve Tartuffe rolünü de üstlenmiştim.. **Tartuffe,** Molière'in yorumlanması en güç oyunlarından biridir bence. Bu nedenle, **Tartuffe** ve Molière üzerine bir araştırma yapmam gerekti. Şimdi bu araştırmamdan elde ettiğim notları, genç tiyatrocu arkadaşların belki ilgisini çeker diye buraya alıyorum...

Tartuffe, (Türkçesi **Sahte Sofu)** üç perdelik bir oyun olarak 1664 yılında, daha genişletilmiş, değiştirilmiş şekliyle, şimdiki beş perdelik oyun olarak da, 1669 yılında sahnelenmiştir. O yıldan bu yana da, Molière'in oyunları içinde, sahneye en çok konan oyunlarından biri olmuştur.

Sahte Sofu(Tartuffe) kuşkusuz dinsel ikiyüzlülük temasıyla ilgilidir. Bu oyunu yorumlarken, çağının koşulları üzerinde fazla durmak yersizdir. Ama piyesin aydınlanması için tarihsel olaylara göz atmak yararlı olur.

Molière'in bu yergisinin en belirgin hedefi, **KUTSAL KİTAP ÖRGÜTÜDÜR.** Bu örgüt, 1627'de kurulmuş olan ve 1660 yılında artık Fransa'yı baştan başa etkileyecek duruma gelmiş bulunan gizli bir örgüttür. Amacı dinsel inançlara karşıtlığı önlemek, dindarlığı ve misyonerlerin çalışmalarını desteklemek, ahlâkı kendi açılarından geliştirmekti. Bu amaçlar uğruna, bu gizli örgüt çok kişiye onarılamayacak zararlar vermiştir; çünkü insanların özel hayatını gözetleyen bir "tinsel polis" kadrosu içermekteydi. Bu grup için bir eleştirmen şöyle demiş:

"Ajan olarak kullandıkları yobazlar, ruhların selâmeti uğruna akla gelmedik yollara sapmakta, 'amaçlarının kutsallığı' iddiasıyla, düpedüz pis işlere el atmaktaydılar."

Molière, 1664 yılında ilk kez sahneye koymadan önce **Tartuffe** oyununu bir kaç kişiye okumuştu. Bu gizli örgüt de, hemen oyuna karşı saldırıya geçti. Çelişki öylesine kızıştı ki, sonunda XIV. Luis oyunu yasakladı. Bunun üzerine Molière karşıt görüşleri silmek amacıyla oyunu 1667 yılında tekrar ele aldı, değiştirdi, ama oyun

gene yasaklandı. 1669 yılında bu karşıt görüşler hemen hemen giderilmişti.

Sahte Sofu'yu yazarken Molière'in salt bu gizli örgütü hedef almış olması, ya da almaması büyük önem taşımıyor.

Bu örgüt gibi, gerçek dindarlığı ancak kendilerinin ayırdedebileceği iddiasında olan ve yarattıkları ortamla iki yüzlüleri üreten tüm kuruluşları düşündüğü açıktır. Molière, oyunun sonunda bu tür örgütlerin bulunmamasının Fransa'nın yararına olacağını, Kralın, onların yardımı olmaksızın da gerçeği, yalandan ayırdedebileceğini anlatır; bu düşüncesiyle de oyununu yasaklanmaktan kurtarır.

Molière tüm yapıtlarında olduğu gibi, **Tartuffe**'de de dengeli bir yaşam görüşü savunmaktadır. Gerçek dindarlık eğlenceyi ve keyfi yasaklamaz, ancak iyi ve akıllıca uygulanmasını öngörür. Gerçek dindarlar, dinsel söylevlerle değil, iyi bir örnek sağlayarak dünyayı düzeltmeye yönelirler. Oyunda bu düşün şöyle anlatılır: Tanrı'dan çok Tanrı yanlısı olanlar Tanrı'nın yolunu gösteren kişiler değildirler."

Molière, oyunda Tartuffe sahneye geç çıktığı için de eleştiriye uğramış. Tartuffe ancak üçüncü perdede sahneye çıkar. Bu gecikme bir rastlantı değildir, Molière de bu konuda kendini şöyle savunuyor:

"Oyunun sahtekâr kişisini sahneye çıkarmadan önce, oyunu iki perde sürdürdüm. Artık o, seyirciyi bir an bile aldatamayacaktır, çünkü ona oyunda ilk verdiğim notlardan kişiliği iyice ortaya çıkmıştır; artık oyun boyunca söylediği her söz, yaptığı her hareket onun ne denli kötü bir adam olduğunu doğrulamaktadır."

Tartuffe'ün gerçek karakteri hakkında herhangi bir yanılgıya düşülmesini önlemek için, Molière birinci perdede "mantıklı karakter olan" Cleante'a (oyunda Molière'in görüşüne en yakın olan karakterdir) uzun bir tirat söyletir, bu tiratla da gerçek dindarlık sahte dindarlıktan ayırt edilmektedir...

YEŞŞEEEEE, TEMEM, BİLAKİS!..

Birbirine yakışmayan, anlamı ne olduğu, nerede ve nasıl kullanıldığı karışık, bu üç sözcüğü okuyunca, bir komik sinema oyuncumuzu anımsayanlarınız olmuştur sanıyorum. Bu komik sinema oyuncumuz 1960'lı yıllarda ünlenmiş, ününü on yıl kadar, gece kulüplerinde kendine özgü komik şarkıcılık da yaparak sürdürmüştür... Evet, orta yaşa yaklaşmış olanlar tanımışlardır Öztürk Serengil'i.. Öztürk'ün komik oyunculuk alanında ünlenmesine biraz yardımcı olduğum için, bu yardımın serüvenini anlatıp açıklamak istiyorum...

Yıl 1957, Muhsin Ertuğrul hocamızın perdesini elleriyle açtığı, Yapı ve Kredi Bankası'nın kültür hizmeti olarak, bankanın sanat işlerini yöneten Vedat Nedim Törün de katkılarıyla 1951 yılında çalışmaya başlayan KÜÇÜK SAHNE tiyatrosu ömrünü doldurup, perdesini kapatmış, tiyatroya altı yıl emek veren biz oyuncular da sokakta kalmıştık.. Küçük Sahne artık salt salon olarak adını sürdürecek, topluluklar bu salonda kiracı olarak gelip çalışacaklar, bir gün çekip, başka bir salona geçeceklerdir.. İşte, bizden sonra Küçük Sahne'ye, Yeni Melek sinemasının karşısındaki bir binada üç yıl, Cep Tiyatrosu adını verdikleri küçük bir odada çalışan Dormen topluluğu geçecekti.. Bu olayların ayrıntılarını, 1985'de yayımladığım, anı kitabım **Bir Avuç Alkış**'ta anlatmıştım. Küçük Sahne topluluğumuzun önde gelen oyuncularından, Agâh Hün, Şükran Güngör Devlet Tiyatrosu'na, Münir Özkul İstanbul Şehir Tiyatrosu'na geçmişlerdi.. Ben Dormen'den teklif aldım, fakat Muhsin Ertuğrul ekolünden geldiğim için, amatörlükten yeni profesyonelliğe geçmiş bir trup içinde rahat edemeyeceğimi düşünerek, Dormen dostuma teşekkür edip, zor bir denemeye giriştim.. Sadri Alışık ile Kâmran Yüce, Lâle Oraloğlu arkadaşlarım da benimle birlikte olmayı yeğleyerek, özel bir sahne açmanın yorucu çalışmalarına katılmayı göze aldılar. Sonradan bu kadroya, altan Karındaş arkadaşımızla, henüz profesyonelliğin ilk basamaklarında olan Pekcan Koşar, Seden Kızıltunç gibi gençler de katılacaklardı.. İrfan Ertem adlı bir mimar dost, Taksim'den gelirken, Lâle sinemasından evvel, gözlükçü EMGEN'in üstündeki katta bir küçük resim galerisi hazırlamıştı; bu küçük salonu 120 kişi alabilecek bir tiyatro

salonuna dönüştürmek istiyor. Bu haberi alınca ben de işin peşine düştüm, İrfan'ın gayreti bizim sabrımızla salon bir yaz bir sonbahar ve bir kış sonunda meydana çıktı; çıktı, ama perdeyi açmak için izni çok güç çıkardık. Bu sinir bozucu çabalar arasında parasız pulsuz yaşamaya çalışırken, Sadri Alışık'la, Kâmran Yüce bizimle olmaktan vazgeçip, ayrıldılar; haklıydılar da...

Perdemizin açılması için iznin çıkmasını beklediğimiz günlerin birinde Lâle Oraloğlu, bir genç arkadaş getirdi aramıza. Pek çocuk yaşta değildi, yirmi beşin üstünde, otuzdan küçük. Kısa bir süre Avni Dilligil'in yanında bulunmuş, elinden resim yapmak, reklâm yazısı yazmak gelirmiş; ince uzun boylu, ince bıyıklı, hafif saçlı, ilginç bir yüzü olan bir genç adam, adı Öztürk Serengil.

Tiyatromuzun açılma iznini, küçük vali olarak tanınan, ufak tefek, Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'dan çıkaramadık; ama ondan sonra gelen valimiz Mümtaz Tarhan'ın emriyle iznimiz çıktı.

Tiyatromuzun adı "İstanbul Oda Tiyatrosu" sahibi Mimar İrfan Ertem, ben de sanat yönetmeniyim. İlk oyunumuz, Alman yazar Fritz Schwiefet'in, S.B. Göknil çevirisi **Misafir** komedisi. Oyunda dört erkek bir kadın var. Kadın rolünü Lâle Oraloğlu üstlendi; erkek rollerini de, Pekcan Koşar, Ali Serttaş, Öztürk Serengil ve ben üstleneceğiz.. Provaya başladık, vilayetten izin çıkmadan çok önce başlamıştık provaya... Okuma provalarını geçtik, artık ezbere olarak, sahne provalarına geçeceğiz; ne ki Öztürk rolünü ezberlediği halde rahat konuşamıyor; hareket edemiyor. Gergin, sihirli, heyecanlı. Bir iki gün açılması için çalıştık olmadı. Öztürk'ün bu haline hepimiz üzüldük. Bunun üzerine, gene Lâle Oraloğlu aracılığı ile Küçük Sahne'nin son oyunlarında aramıza katılmış olan foto muhabiri Naci Girgin'i aldık.. Öztürk, bizden ayrılmak istemiyordu:

"Mücap abi, tiyatroda ne iş varsa yaparım, yalnız sen beni bırakma" diye ricada bulundu. Ben de, ricasını kabul ederek, tiyatroda kalmasını uygun gördüm.. Öztürk, gerçekten tiyatromuza çok yararlı oldu. İki mevsim süren çalışmalarımız içinde, her işi gık demeden yaptı; perdecilik, vestiyercilik, afişçilik, dekorculuk; sahne gerisinde ne iş varsa canla başla çalıştı... Sahneye koyduğum altı oyunun ikisinde ona rol çıkardım, böylece sahneye de çıkmış oldu.. Sinemaya uygun bir fiziği vardı. Yeşilçam ilgilenmiş, kötü adam rollerine çağrılmaya başlandı. Kendi isteğiyle de, rollerini ben seslendiriyordum.. Münir Özkul'un başrolünü üstlendiği "Yaman Gazeteci" de, gene kötü niyetli bir adam rolündeydi. Filmin seslendirilmesi, Fuat Rutkay'ın Bakırköy'deki Halk Film stüdyosunda yapılıyordu. Öztürk'ü

konuşmak için çağırdılar, gittim. Seslendireceğim parçalara baktım, Öztürk'ün oyunu bana komik bir kişi olabilir gibi geldi. Münir'e, "Öztürk'e komik bir kişilik verelim mi, ne dersin?" diye sordum. O da "Peki istediğin gibi konuş" deyince, ben de rolü komikleştirdim. Örneğin, patron sözcüğünü, "Petrön" evet sözlerini, "bittabi" yaptım; A'lar E, O'lar Ö,U'lar Ü' I'lar İ olunca, sese de genizden, hafif külhanbeyi edası verince, rol iyice komik oldu ve birinci sıraya geçti.. İşte Öztürk böyle başladı sinemada komik olmaya... Giderek oyununu da benim konuşma edama uydurmaya başladı. Söylediğine göre, filmlerini sinemalarda birkaç kez,bıkmadan izliyormuş. Yaşamdaki konuşmasını da, benim filmlerindeki konuşmama benzeterek yeni bir Öztürk çıkardı ortaya.. Bir filminde, hangisiydi anımsamıyorum, şoförlerin ağzında dolaşan, henüz herkesin dikkatini çekmemiş, YEŞŞE sözcüğünü kullandım; ama bir kaç yerde ve tam şoför ağzıyla, genizden, YEŞŞEEEE diye uzatarak...

İşte bu YEŞŞEEEE'den sonradır ki Öztürk ününün doruğuna çıktı. Giderek, Şapka Şepke, Ana Ene, Baba Bebe, Tamam Temem olunca, daha çok çocuklar bu sözcükleri kullanarak büyüklerini alaya almaya başladılar. Bu tuhaflıklara, mangıraj, kelaj, ekutaj, gibi sonlarına eklenmiş (j) Fransız dilini çağrıştıran uyduruk sözcükler de kullanılınca büyük küçük Öztürk'ün ağzıyla konuşmaya başladı.. Yalnız ne ki, ciddi görünümlü alıngan eğitimciler, bu komikliklerden rahatsız olmaya, kızarıp bozarmaya başladılar.

12 Nisan 1964 tarihli **Milliyet** gazetesinin İstanbul baskısı, Ankara'dan şu haberi veriyordu:

"Yerli film yıldızı ve 'Yeşşeeee' kelimesi ile tanınan Öztürk Serengil, dün şehrimizde yaptığı bir basın toplantısında, 'Bu Yeşşeeee, kelimesi benim değildir, ben icat etmedim. Beni bu kelime ile katletmek istiyorlar. Beni seven bu kelimeyi kullanmasın. Ben milliyetçi ve idealistim. İlgililer istedikleri taktirde başka bir kelimeyi meşhur ederim' demiştir."

Trabzon'da tarih öğretmenliği yapan babası Turgut Serengil'in de bulunduğu basın toplantısında film yıldızı, "Yeşşeeee" kelimesinin çok geçtiği filmin ne senaryosunun ve ne de dublajının kendisi tarafından yapılmadığını, dublajda kendisini konuşan Mücap Ofluoğlu'nun bu kelimeyi kullandığını söylemiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve çeşitli kurumlardan ikaz mektubu aldığını belirten Serengil, "Bunda benim suçum ne? Öğretmenler arkalarını dönünce öğrenciler 'Yeşşeeee' diye bağırıyorlarmış. Bu suç her halde öğretmenlerdedir" demiştir...

'Yeşşeeee' lâfının mucidi olarak tanınan Serengil basın toplantısı

sırasında, pencereden kendisine 'Yeşşeeee' diye bağıran çocuklara, 'Yeşşeeee' diye karşılık vermiştir..."

Bu haberi gazetede okuyunca çok canım sıkıldı.

Kendisini bulup, "Seni bir daha konuşmayacağım" dedimse de, yeni bir filminin yönetmeni olan Osman Seden, bana:

"Siz yarattığınız bir tipi bırakırsanız, biz ne yaparız, Öztürk ne yapar?" diyerek beni kararımdan döndürdü; ama ne yazık ki bir süre sonra Öztürk gene yakışıksız davranışlarla canımı sıktı; kendi hesabına çektiği iki filmini de konuşmadım, sonuç seslendirme bakımından iyi olmamıştı... Ben Öztürk'ün filmlerini seslendirdiğim günlerde (1960-66) İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, **Fizikçiler, Cimri, Dolap Beygiri, Kuru Gürültü, Aman Avcı** ve daha başka oyunların başrollerini üstlenmiştim, oyunlarımız beğeniliyor, salonlarımızı dolduruyordu.. Bir gün, bir işadamı arkadaş "Yahu sen ne büyük sanatçıymışsın, Öztürk'ün filmlerini sen seslendiriyormuşsun, seni şimdi daha çok seviyorum" diyerek, beni şaşırtan bir iltifatta bulunmuştu!.

BİR "BEŞ LİRA"CIK...

Bugün "Beş Lira"cık dediğimiz o Beş Lira, o günlerde öyle işe yarardı ki, sormayın. Ancak kırk yaşlarında olanlar iyi anımsayacaklardır o beşliği. Tiyatroya git, sinemaya git, sandviç ye, hem de üç tane, bir de ayran iç, gene de bitmez o beşlik. Gir bir meyhaneye, iki duble rakı iç az mezeyle, elli kuruş da bahşiş ver, güle oynaya çık, garsonlar da peşinizden baksınlar, ne cömert adam diye. Bin taksiye Tünelden, gel Harbiye'ye tutacağı 350 kuruş, 150 kuruş kalır cepte. Beş lira deyip geçme, 500 kuruş bu. Kısa mesafe dolmuş yirmi beş, uzun mesafe 200 kuruş. Ver 200 kuruşu al bir paket iyisinden sigara. Daha sayayım mı?.. Şimdi gelelim bizim elimizden çıkıp döne dolaşa gene bizim elimize geçen "Beş Lira"cığın öyküsüne... İsterseniz bu öyküyü o "Beş Lira" cığı yıllar sonra bulan önce tiyatrocu sonra gazeteci olan dostumuz Teoman Orberk'ten dinleyelim:

"Bilmem bilir misin Mücap, para kolleksiyonu yapanlar için Osmanlı, Cumhuriyet veya yabancı paraların uğrak yeri Beyazıt Çınaraltı ve Kapalıçarşı'dır."

"Bilmiyordum öğrendim, teşekkür ederim" diyorum, o sürdürüyor konuşmasını:

"Dinle bak, nereden nereye. Pazar günleri kurulan, Beyazıt'taki seyyar pazarın paracılar kısmı ise mutlaka bir göz atılması gereken bir yerdir kolleksiyoncular için. Güzel havalarda, hemen her hafta,

ziyaret etme alışkanlığında olduğum bu Pazar esnafından Turan Güneş, (Gel de şimdi, rahmetli güler yüzlü Turan Güneş hocayı anma) bir pazar bana oldukça yıpranmış bir beş lira uzatarak: "Abi, şu manyaklara bak, paranın üstünde imza atılmamış yer bırakmamışlar", dedi. Parayı alıp bakınca, çok eski okul arkadaşım, meslektaşım Duygu Sağıroğlu'nun (Tiyatro dekoratörü, sonra sinemada yönetmen), hemen onun altında da kendi imzamı gördüm, Turan'a: Bu beşlik kaç para? Üzerinde benim de imzam var" dedim. Ama "Teoman ağbi, kim alır bu parayı, benim size bir armağanım olsun", dedi. Eve dönünce Beş Lira'yı iyice bir gözden geçirdim; üzerinde daha kimlerin imzası yok ki.. Bak başta senin imzan. Sonra özdemir Asaf (şair), sonra Nusret Birsel (sinemacı), sonra Bilge Zobu (aktör), sonra tiyatro işletmecisi, tiyatro çevresinin yakın dostu, GEN-AR tiyatrosunun kurucusu Muhtar Kocataş ve okuyamadığım üç, dört imza daha... Sonra oturup düşündüm, bu adamlar neden bu "Beş Liracığı" imzalamışlardı? Kendi kendime şu sonuca vardım. 1962'de Gen-Ar Kulübü'nün (sonra Tiyatrosu) açılışından sonra, o mutlu olayı kutlamak için bir araya gelmişler ve kafaları çekerlerken, birinin "Gelin şu Beşliğe imzaları atalım bugünün anısına" demesi üzerine imzaları basmışlardı. Herhalde parayı imzalamak fikri Muhtar Kocataş'tan gelmiş olmalı...

Teoman durur mu? Hemen paranın filmini de çekip, "Al sana armağanım olsun", dedi.

BÜYÜK YAZAR KİM?

Dört yazdır Sait Faik ile Burgazada'dayız. Burgazada'ya ilk geldiğimiz yaz, Cennet Yolu'nda idik, Sait'e oldukça uzaktık. İkinci yaz, oldukça yaklaştık, Gönüllü caddesi 3 numaraya geldik; iki yazdır da, gene Gönüllü caddesindeyiz, ama 2 numaralı evin alt katındayız ve yazı yazdığım odanın penceresinden Sait'in evini görüyorum 1. kat balkonu kırmızı boyalı, lacivert demir kapılı beyaz evini. Hele bahçede oturduğum saatlerde Sait hep gözümün önünde, evinden ha çıktı ha çıkacak gibi geliyor bana. Yıllardır Sait'siz ev, müze oldu biliyorsunuz.

Nisan ayıydı, Ankara'dan bir TRT-TV ekibi gelmişti, Sait Faik için bir anma programı çekeceklermiş 15 dakikalık; tesadüf bu ya bana rastladılar, benden programlarına katılmama istediler. Yönetmen:

"Siz Sait Faik'i tanır mısınız?" diye sordu.

"Çok iyi tanırım, arkadaşımdı" dedim. Yönetmen:

"Ama siz ondan gençsiniz, nasıl arkadaşlık ettiniz?" dedi.

"Sait gençlerle arkadaşlık etmeyi severdi, hem ben öyle göründüğüm kadar genç değilim; aramızda on dört yaş bir fark vardı."

Kanımca yaş farkı arkadaşlığı önlemez, yeter ki kafaca dostluk kurulabilsin, "Haksız mıyım?" diyerek çalışmalarına katıldım; hazırladıkları senaryoya uyarak, o günü müzesinde, Burgaz bahçelerinde, tanıdığı balıkçılarla Sait'i anarak, Sait'i yaşayarak geçirdik ve on beş dakikalık bir Sait belgeseli çıktı ortaya. Ne yazık ki ben göremedim, ama görenler beğenmişler, bu da emek verenlere yeter!.

Üç gündür, susuz İstanbul'a yağmur yağıyor; yani su yağıyor İstanbul'a. Çöpcüler Adalar'da grev yapmışlardı, çöpler yığın yığın duruyordu sokaklarda, çöp kokusu, pislik sarmıştı adaların gövdesini; Tanrı yetişti imdada, yağdırdı yağmuru, yüzümüzü gözümüz yıkadı, güzelim toprak kokusuna boğdu her yeri. Sait'e doğru bakıyorum, evinin önünde durmuş, tençkotunun içinde, geniş kenarlı fötr şapkasının altında, heykel gözlerini açmış, yağmuru seyrediyor keyifle; bana da el sallıyor, "Mücap, akşam Balıkpazarı'nda Cumhuriyet'te buluşalım da şarap içip, çene çalarız" diyor gibi...

Hep öyle olurdu, uzaktan el sallar, akşama buluşalım derdi.

1952-1953 kışı, bizim Küçük Sahne Tiyatrosu'nun ikinci mevsimi. İstiklâl Caddesi'nde, köşesinde Hacıbekir şekercisinin bulunduğu Hava sokağında bir beyaz Rus madamın yanında pansiyonerdim. Ne sevimli, ne görgülü, hoş bir ihtiyardı Rus madam. Yatak odasında, başköşeye son Çar'ların fotoğrafıyla Atatürk'ün fotoğrafını yan yana asmıştı; ihtiyarlığını sağlıklı tutan bir zekâsı ve zarafeti vardı.

50 yıl öncesinin ünlü lokalleri Rejans'ı, Nisuaz'ı, Petrograd'ı yönetenler de hep öyle değiller miydi? Vakur görünüşleri içinde, soyluluklarının inceliklerini sergilerlerdi.

Bir akşam üzeri dublajdan dönüyordum, benim sokağın köşesinde Orhan Kemal'e rastladım. Uzunca bir süredir görüşmemiştik. 1949 sonbaharında İzmir Şehir Tiyatrosu'nun Adana'ya yaptığı bir turneye ben de, tiyatronun kadrosunda, oyuncu olarak katılmıştım.

Orhan'la Adana'da tanışıp dost olmuştuk. İlk kitabı **Baba Evi**, yayımlanmış, **Avare Yıllar'ı** yayıma hazırlıyordu. **Baba Evi'ini** okumuş, çok sevmiştim. Orhan'ın sevdiğimbir yanı da, hafif külhanbeyi, kül yutmaz haliyle, alaycı, tatlı dilli, gözlemci oluşuydu.. Adana'da tanıştığımız gün, çok yakında İstanbul'a gelip, İstanbul'da yazarlığı sürdüreceğini söylemişti. Nitekim öyle oldu, İstanbul'a yerleşti, İstanbul'u yazıp, İstanbulluya okuttu. Küçük öykülerini, büyükleri; onları da romanları izledi... Sokağın köşesinde ayaküstü söyleşiye daldık. Baktım koltuğunun altında kalınca bir dosya, "Orhan bu ne, senaryo mu?" diyecek oldum; şöyle iki avucunun içinde dosyayı tartarak; "Yeni bitirdiğim romanım, **Bereketli Topraklar Üzerinde"** dedi.

İnanır mısınız? o anda Sait Faik bitti yanımızda! "Ne bu ulan, köşebaşlarında alış veriş mi yapıyorsunuz?" diyerek, Orhan'ın avuçlarındaki dosyaya elini uzattı. Orhan dosyasını koltuğunun altına alıp, "Bak Sait, bu senin yapamayacağın bir iş, roman, hem de kocaman bir roman, ne haber?" diye Sait'e lâf atınca, ben araya girdim, "Var mısınız, benim eve çıkalım, sohbetimizi, tartışmayı o arada sürdürürüz" dedim. Sait "Boş ver, siz şimdi içki içersiniz, biliyorsunuz ben çoktandır içmiyorum, siz çıkın ben gelmeyeyim" deyince Orhan, kolundan tuttu, "Yürü koca adam, ne zamandır lâflamadık, içmek şart değil ya" deyip yürüttü Sait'i. Günlerden pazartesi, tiyatronun kapalı olduğu gündü. İki adım ötedeki apartmana girip, bizim kata çıktık. Rus madam ünlü iki Türk yazarı ile tanışmanın onurunu, benim odada bize bir içki sofrası hazırlayarak değerlendirdi. Madam nedense, rakıya şarabı yeğlerdi. Şaraplı, jambonlu sofrada, köşebaşında başlamak üzere

olan tartışmaya geçilebilirdi artık. Sait, "Oğlum ben kısa yazarım, yazdıklarım bir çırpıda okunur, ama yenisi varmı, diye de sorulur, anlaşıldı mı?" diye tartışmayı açtı bir bakıma. Orhan bıyık altından gülerek, Sait'i kızdırmak istiyor, dosyayı açıp, bu kez elle yazılmış roman sayfalarını Sait'in burnuna doğru uzatarak, "Bak, bak da gör, gözün açılsın, sen böyle bir şey yazabilir misin?" karşılığını vererek, tartışmayı, kendi uslubunda ciddiyetten uzak tutmak istiyordu. Ama Sait ki, alayı sever, ona buna takılmaktan hoşlanır, Orhan'ın burnuna doğru uzatılmış roman müsvettelerini eliyle iterek, "Bu kadar palavrayı kimse okumaz", diyordu. Orhan bindiriyor, Sait savunmada, "Romanı küçümseyip, yazdığı hikâyelerin bir tanesini bile yazabilir misin?" sorusunu yöneltiyordu Orhan'a. Orhan da tüm alaycı haliyle Sait'i kızdırmak için "Çoook yazdım", karşılığını veriyordu.

Ben de, bu iki sıcak yürekli adamı dinlerken gülüyordum.

Birbirlerinin değerlerini bilerek konuşmalarına, sataşmalarına, yazdıklarını küçümsemelerine gülüyordum. "Peki, peki dinleyin", diyerek araya girdim. "İkiniz de de büyük yazarsınız, biriniz büyük hikâyeci, birinizbüyük romancı kalın, ne olur?"

Madamın servisine teşekkür ederek, çıktık apartmandan.

Bir kolumda Orhan Kemal, bir kolumda Sait Faik.

Orhan'ı Adana'da tanımıştım, Sait'i daha çok önce, ama nerede, İstanbul'un neresinde?

Bir başka sıcak yürekli dost, Yaşar Kemal, 40. sanat yılım içinhazırlanan kitapta yazdığı yazıyı şöyle bitiriyordu:

"Anımsıyor musun Mücap, kardeşim yıllarca önce seni benimle Sait tanıştırdı, belki kocaman, yaprakları yağmurdan ıpıslak bir çınarın altında, belki de Kadıköy iskelesinde, denize yağmur yağarken, yaprak sararmışken, çınar yaprakları dökülürken... O yazının şiirini yazdı, sen sahnenin... Yağmurlu, turuncu bir sonbahar gününde. Merhaba Mücap, merhaba kardeşim... Merhaba tüm dostlara...

MUHSİN ERTUĞRUL OLAYI

Türk tiyatro tarihine Muhsin Ertuğrul olayı olarak geçen bu gelişimin öyküsünü Muhsin Ertuğrul'un kendisinden dinleyelim: Muhsin Ertuğrul aşağıya aldığım açıklamasını, 31 Ocak 1974 tarihli Milliyet'te Tufan Türenç'e yapıyordu.

"1959 yılında getirildim Şehir Tiyatrolarının başına. Çevreme toplanan pırıl pırıl gençlerle tiyatroyu halka sevdirmeye çabaladık... ve bunda da başarılı olduğumuzu görmeye başladık zamanla... Bu bize güç veriyordu. Bu yüzden çalışmalarımızı hızlandırıyorduk. 1966 yılında Zeytinburnu'nda bir tiyatro kurduk. Amacımız tiyatroyu halka götürmekti. **Çil Horoz** adlı bir oyun koyduk sahneye. Ayla Algan o sıralarda cezalıydı, ama gelip oynamayı kabul etti. Canımıza minnetti. Ancak o zamanki Belediye Başkan Vekili Kadri İlkay, Ayla Algan'ın oynayamayacağını söyledi. Ben kabul etmedim, Ayla'nın oynaması için direttim. Bunun üzerine bana (Bizde senin ödeneğini ve kadronu kaldıralım da gör..) dediler. Önce tiyatroyu kapattılar, sonra da benim baş rejisörlük ve sanat yönetmenliği kadromu kaldırdılar.. Ben de şapkamı aldım ve çekildim."

"İstifa ettiniz mi?"

"Hayır istifa etmedim. Çünkü ben Şehir Tiyatrosuna istida ile gelmemiştim."

Bu konuşma Muhsin Beyin 1974 Ocak ayında Şehir Tiyatroları başına dönüşünde yapılmıştır...

Muhsin Beyin, 1966 mart ayının ortasında makamının kaldırılması üzerine önce ben sonra da Şirin Devrim, Ayla ve Beklan Algan Belediyenin kararını protesto ederek tiyatrodan istifa etmiştik. Ben istifamı postaya vermiştim, diğer arkadaşlar elleriyle tiyatro müdürüne sunmuşlar. Bizim istifamızla bir kıyamettir koptu. 17 Mart 1966 günü bizim evde bir basın toplantısı düzenledik. En önemli gazeteler muhabirlerini göndermişlerdi.

Gazetelere, dört arkadaş bir bildiri ile istifamızın gerekçesini açıkladık:

"Şehir tiyatroları Başrejisörü ve Modern Türk Tiyatrosunun kurucusu olan, tiyatromuzu Atatürk ilkelerine göre geliştiren Muhsin Ertuğrul'un sanat sevgisi ve anlayışından yoksun bir davranışla görevinden uzaklaştırılmasını, başrejisörlük

kadrosunun kaldırılarak tiyatronun sanat yönünden idaresine darbe indirilmesini ve sonuç olarak tiyatronun gelişmesine sanat dışı kişilerin engel olmak karar ve hareketini protesto etmek amacıyla Şehir Tiyatrosundaki görevimizden ayrıldık."

Bu açıklamamız ertesi gün tüm gazetelerin birinci sayfalarında, toplu çekilen fotoğraflarımızla yayımlandı...

Müdürümüz Basri Dedeoğlu eve telefon edip, Belediye Başkan Yardımcısı, Tiyatro işleriyle görevli Kadri İlkay'ın benimle konuşmak istediğini bildirdi. Dedeoğlu, Galatasaray'da okumuş efendi, çelebi bir adamdı; kendisine üzülerek bu çağrıyı kabul edemeyeceğimi, çarpık kararı veren kişiyle, bu karara karşı olan birinin hiçbir anlaşmaya varmalarının söz konusu olmadığını söyledim. Jandarma kökenli Kadri İlkay beyle tiyatro üzerine ne konuşabilirdim ki?

İnanır mısınız, Muhsin Bey olayı TBMM'de gündem dışı tartışmalara sahne olmuştu. **Cumhuriyet** gazetesi verdiği haberde şu başlığı kullanıyordu: **"Muhsin Ertuğrul Olayı Meclisi Karıştırdı".**

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

Millet Meclisinde dün, gündem dışı bir konuşma yapan İstanbul milletvekili Dr. Suphi Baykam, İstanbul Şehir Tiyatroları Başrejisörü Muhsin Ertuğrul'un görevden uzaklaştırılması olayına değinerek AP iktirarına hücum etmiş ve sözleri tartışmalara yol açmıştır. Baykam, Türkiye'nin her yerinde perdelerini açan tiyatrolarda olayın bir bildiri ile protesto edildiğini belirterek sözlerine başlamış, sanat hayatının huzursuzluğa sürüklendiğini ileri sürmüştür. Baykam bu konuda şunları söylemiştir:

"Sanatçılar, tiyatro yazarları, çeviriciler, sanatseverler isyan halindedir. Genel müdür, yargıç, savcı, vali ve idare adamından sonra AP iktidarı şimdi de sanat âlemini tahrip etme teşebbüsü içindedir. Çirkin politikacının eli şimdi de sanatın yakasına uzanmıştır. Türk fikir hayatı nereye götürülmek isteniyor? Ocak başkanları zihniyetiyle sanat yapılmaz. Sanat olsa olsa tahrip olur." Baykam, sanatın politika emrine verilemeyeceğini, buna diktatörlük ve Demirperde rejimlerinde rastlanacağına değinerek, "İstanbul Belediyesinde AP çoğunluğunun (Başkan Haşim İşcan azınlıkta kalıyordu, Vali Niyazi Akı da olayı onaylamamıştı) bu kararı fikir ve sanat hayatımıza ağır bir darbe indirmiştir.

Muhsin Ertuğrul olayı münferit bir olay değil, vahim bir zihniyetin tatbikatıdır" demiştir.

Baykam, "Herkesi komünist, herkesi solcu, herkesi hain ilân etmek hevesinde olan AP iktidarının zihniyeti tiyatroya, yarın operaya sonra resme, hep bu ilkel davranışla karşı çıkacaktır"

demiş, bu sözleri AP'liler tarafından şiddetli protestolara yol açmıştır..... daha sonra kürsüye gelen İçişleri Bakanı Faruk Sükan:

"Muhsin Ertuğrul olayı, muhtar belediyeleri ilgilendiren bir meseledir. Belediye Meclisinin bir kararıdır. Demokrasiye inanan insanlar olarak ona yani Belediye Meclisi kararlarına saygı göstermek gerekir" demiştir.

İçişleri Bakanı, CHP'li Baykam'ın endişe etmemesini, memlekette kanunların bulunduğunu söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Fikir hürriyeti, özgürlüğü içinde bunlardan istifade edip devletin temelini sarsan gücün Volga Nehri kıyılarından şimal rüzgârlarından geldiğini biliyoruz. Bunlardan ilham alanlara da asla müsamaha ve müsaade etmeyeceğiz. Meclis bunu istiyor. Millet bunu istiyor. Ortada telaş edecek ne var? Karar belediyenindir. Hükümetle ilgisi yoktur. Muayyen fikirleri buraya getirerek bunu istismar vesilesi yapmamak gerekir." Sükan'ın sözleri AP'lilerin tezahüratına sebep olmuştur. Kendisi şiddetle alkışlanmıştır.. Bu sırada Suphi Baykam oturduğu yerden: "Kimdir şimal rüzgârlarından istifade eden? Sorumlusun açıkla" diye bağırmış, AP sıralarından Baykam'a, "Sensin sen, senin gibiler" diye bağırılmıştır...

Bizim evde, basın toplantısı yaptığımız saatte, öğleden evveldi; üstat Vasfi Rıza Zobu'ya, gazetecilerden biri telefon edip istifalarımız konusunda fikrini sormuştu, üstat şunları söylüyordu: "Mesela bir hastaneden "Başhekim"in görevi kalkarsa ne olur? Şu halde... İstifa etmeye niyetim olmadığı için ancak şu kadarını söyleyebilirim! Tiyatronun bu duruma gelmesine sebep olup hata edenler, nasıl olsa ilerde hatalarını anlayıp düzeltme yoluna gideceklerdir. Bu başımıza gelen hâdise Şehir Tiyatrosunda ilk defa olmuyor, çok kereler böyle hatalara düşülmüş, sonra da tashih edilmiştir. Ben de o zaman bu düzeltmede faydalı olacağımı sanıyorum. Kırk dokuz yıllık bir sanatçı olarak, Muhsin Ertuğrul'un arkadaşı olmaktan iftihar ederim." Özel tiyatrolar da bir bildiri yayımlayarak olayı protesto ettiler; hatta bir grup sanatçı ellerinde olayı kınayan pankartlarla Beyoğlu'nda yürüyüp, Taksim anıtına çelenk koydular.

Bu olaydan kısa bir süre sonra, değerli tiyatro yazarımız sevgili dostumuz Haldun Taner, **Milliyet**'te yazdığı yazıda, "Muhsin Ertuğrul'un Suçu" başlığı altında özetle şunları söylüyordu: "Bu memlekette herşeye cevap vardır, ama iktidarların en büyük kaynağı, ümmi kalabalıkları uyarmaya cevap yoktur... Muhsin Ertuğrul'un büyük suçu, kültürel ve sosyal kalkınmamızın en kısa

ve etkili olarak tiyatro yoluyla gerçekleşeceğini herkesten önce anlayıp, bugünkü ortamı hazırlamış olmasından gelmektedir..."

1974 yılında Belediye Başkanlığını kazanan CHP'li Ahmet İsvan, Muhsin Beyi Şehir Tiyatrosu'nun Genel Sanat Yönetmenliği'ne saygılı bir tavırla, evine giderek davet edecek, hocamız da "Ben çocuklarımla dönerim" diyerek, bizim de tiyatroya dönmemizi sağlayacaktı...

Tiyatroya döndükten sonra, Adnan Giz'in ilk oyunu olan, **Ömür Satan Hüsam Çelebi**'nin başrolünü üstlendim. 1974-75 mevsiminde, Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyduğu, Müsahipzade Celâl'in **Pazartesi - Perşembe** komedisinin başrolü Kırtasüddin Efendiyi, 1965'te oynadığım **Cimri**'yi sahneye koyup, bir kez daha Harpagon rolünü oynadım. 1975-76 mevsimine girerken, hocamızın onayıyla Molière'in Orhan Veli çevirisi **Tartuffe** oyununu, **Sahte Sofu,** adıyla sahneye koyup, Tartuffe (Tartüf) rolünü yorumladım.. 1976-77 mevsimine girerken tüm vücudumu romatizma ağrıları sardı; gömleğimi bile eşimin yardımıyla giyebiliyordum. Tiyatroda, "Yerinden Yönetim" uygulaması başlamıştı. Ben Beklan Algan'ın sorumlu olduğu Tepebaşı sahnesinde görevlendirilmiştim. (Muhsin Bey, "Yerinden Yönetim'i onaylamadığı için ayrılmıştı...) Beklan'a, sağlık durumumu anlatıp bana iyileşinceye kadar bir süre, rol vermemesini rica ettimse de, Beklan benden rapor istedi; bir rapor, iki rapor getirdimse de, o hâlâ benden rapor istemeye devam edince, bu davranışı ağırıma gitti; bir istifa dilekçesi yazıp, (sağlık nedeniyle) ayrıldım tiyatrodan. (Kasım 1976) Bu üçüncü ayrılışım oluyordu, okul bildiğim Şehir Tiyatrosundan...

DOKUZ YIL SONRA KÜÇÜK SAHNE

16 Mart 1966 günü İstanbul Şehir Tiyatrosu'ndan ayrıldıktan sonra ne yapacağımı bilmiyordum; ama kara kara da düşünmüyordum. Evimde, beni anlayan bir eşim ve sayesinde de huzurum vardı. Ne istersen yap, senin işlerine karışmam, diyordu. Aktörlük bir bakıma serüvencilikti, fakat serüvenin de bir sınırı olmalıydı. Şehir Tiyatrosu'nda (2250 TL) aylık ücreti ve kıdemli adayı kadrosunu bırakmıştım. Nasıl bırakmazdım ki? Beni o tiyatroya çağıran, bana o kadroda yer veren hocam Muhsin Ertuğrul değil miydi? Onu tiyatrosundan uzaklaştıran bir yönetimle nasıl çalışabilirdim? Kararım duygusal olduğu kadar, yeri ve zamanı gelince bir şükran borcunu ortaya koymanın da kararıydı...

Bu kararımı dostça karşılayanlar, övenler olduğu gibi, enayilik, budalalık diyenler de az değildi. İnsana yakıştırılan (!) **Her koyun kendi bacağından asılır,** değişinin saçmalığını kavrayamamış kimi kafalardı beni enayi gören. Zaten ben de o kafalardan uzak yaşamaya, onlarla içiçe olmamaya elden geldiğince dikkat ediyordum.

Ayrılma olayımız (benim istifamı Algan'ların, Şirin Devrimin istifaları izlemişti) gazetelerin birinci sayfalarında verilmiş, AP'lileri kızdırmış, AP'sizleri güldürmüş, ünümüze ün katmıştı!.

31 Mart 1966 Kurban Bayramı ön günü, o yıllarda sık görüştüğümüz kimi dostlarla Çanakkale'den geçerek Ayvalık'a uzanıp, İzmir'de Efes'leyerek İstanbul'a dönen bir geziye çıkmıştık. Kafilemiz oldukça kalabalıktı ve de ünlülerle doluydu. Rahmi Koç, ayrıldığı eşi Çiğdem, (Çiğdem Simavi) Suna Koç, (Suna dostumuz henüz evlenmemişti) Nusret ve Samahat Arsel, Feyyaz Tokar, eşi Berna Tokar, Yılmaz Çetiner (gazeteci, henüz evlenmemişti) ve Çetin Emeç'ler; ben ve eşim Filiz... Ünlü oldukları için saydığım, bu eski dostlara ek iki, üç çift daha vardı fakat bazılarının adlarını, soyadlarını anımsayamadığım için buraya geçiremedim... Çok eğlenceli bir gezi olmuştu. Ayvalık'ta kaldığımız otelde beni telaşa vermek için cebimden para çaldırma oyunlarından tutun da, Şeytan Sofrası, sonra Ali bey adasında çingenelerle darbuka eşliğinde, göbek atmalara varan gösteriler sunulmuş, 1966 kışının gri yorgunluğu pembeleştirilmişti.. Ben

hem yorgun hem de düşünceliydim. Buna karşın, Ayvalık'a geldiğimiz ilk gece, duvarları henüz kış soğukluğunu atıp ısınamamış otelde, bir telefon şovu yaparak kafileyi güldüre güldüre ısıtmıştım. Şov biraz da, Feyyaz Tokar'ın solo kahkahalarıyla değerini bulmuştu. Ne yaptın diye, merak etmiş olabilirsiniz!. Kayserili bir çapkının otel kaçamağı içinde, birazcık kadınımsı bir garsona, kaldığı odadan telefonla isteklerini bildirerek, aşırı içli dışlı olması...

Bu gezide, sevgili Çetin Emeç'i yakından tanımış, çok sevmiştim. Küçük sesle konuşması, nazik tavırları, konuşulan konularla kişilikli yaklaşımları, yönetici yeteneğinin belirli çizgileriydi...

İstanbul'a döneceğimiz gün İzmir'de, Kordonboyu'nda şık restoranlardan birinde öğleyin yemek yeniyordu. Garsonlar çevremizde servis yapıyorlar; içki içiliyor, çene çalınıyor, kahkah, kihkih, güneşli bir öğle üstü.. Bir ara karşımda oturan sevgili dostumuz Rahmi Koç, "Mücap, bana şurdan bir şişe şarap getirir misin?" dedi. Biraz ilerimizde, bir servis masasında yan yana şarap şişeleri duruyor. En az üç garson çevremizde dönüp dururken, benden şarap istemenin ne esprisi vardı? Bir an, Çetin Emeç'le göz göze geldik. Bana, adeta ne yapacağımı, merak etmiş gibi bakıyor; ben, garsonlardan birine, "Garson, beye bakar mısınız!?" dedim, Çetin'le tekrar göz göze geldik, inanır mısınız, rahatlamıştı.. Rahmi Koç'u eşimle evlendiğimiz yıl, 1962'de tanımıştım; iyi yürekli sevimli bir insardır; fakat insanı şaşırtan sürprizli davranışlarıyla Amerikalı iş adamlarını hatırlatırdı...

Gelelim asıl konumuza;

Nisan sonunda, iki yıldır Küçük Sahne'de oyunlar veren Ulvi Uraz topluluğunun, Küçük Sahne'den ayrılacağını öğrendim. Soruşturdum, haber doğruydu. Ulvi Uraz, 1964-65 ve 1965-66 tiyatro mevsimlerinde, ilk yıl Haldun Taner'in **Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım** ikinci yıl da Rıfaz Ilgaz'ın **Ha Babam Sınıfı** ile alkış toplamış ve başarılı iki mevsim geçirmişti, kendi isteğiyle oradan ayrılıyordu.

Küçük Sahne ile Atlas sinemasının sahipleri, Borovalı'larla bir ortaklık yapmayı düşündüm. Aziz Borovalı beyle, 9 Mayıs 1966 günü görüşerek, nasıl bir ortaklık yapabileceğimizi saptadık. Ortaklığın ayrıntılarını da, hukuk profesörü dostumuz İsmet Giritli'nin yardımıyla yasallaştırarak 13.6.1966'da bir yıllık kontrat imzalayıp, el sıkıştık.. Kontrattan önce, 6 haziran günü rahmetli Aziz Borovalı eşi Nükhet hanımla bize gelmişlerdi akşam yemeğine, Haldun Taner dostumuzu da davet etmiştik; bizi kırmayıp, yemeğe katılmıştı...

Aziz Borovalı, mevsimin ilk oyunu olarak Rıfat Ilgaz'ın bir

oyununu seçmemi istiyordu. Çünkü **"Ha Babam Sınıfı"**nın başarısını ve kazancını unutamıyordu. Peki dedim. Rıfat Ilgaz 1946 yılından beri tanıdığım, sevdiğim dost bir yazardı... Ben Borovalı'ya peki demiştim, ama sevgili Haldun Taner de bana, birlikte bir iş yapalım, Küçük Sahne'ye bir kabare oyunu koyalım, önerisinde bulundu. Haldun Taneri kırmak olası değildi elbette; ona da peki dedim. 2 temmuz günü düşündüğü konuyu anlattı; gene kendi isteğiyle bir iki kez buluşarak, sonradan **Vatan Kurtaran Şaban** olacak oyun üzerinde küçük çalışmalar yaptık. Biz bu çalışmaları sürdürürken, bir yandan da Aziz bey Rıfaz Ilgaz'ın getireceği oyunu bekliyor, bana da aman acele etmeyelim, Rıfat beyi bekleyelim, diyor.. Ben de durumu Taner dosta iletiyorum.

Gözlerimiz yollarda beklediğimiz bir gün usta yazar Rıfat Ilgaz koltuğunda oyunu, çıkageldi. Aziz Borovalı'nın ofisindeydik; büyük bir sarı zarfın içinden, kocaman bir dosya çıkarıp, "Al bakalım" diyerek bana uzattı. Borovalı'nın yüzü güldü; ben de sevindim doğrusu. Yalnız ne var ki, "Meşrutiyet Kıraathanesi" adını verdiği dört öyküden oluşan oyunu hemen sahneye çıkabilecek düzeyde değildi; üzerinde çalışmak, teknik açıdan düzenlemek gerekiyordu.. Düzenlemeyi ben yaparım, diyerek bir ay gibi uzun bir süre istedi. Temmuz ayının sonuna gelmiştik (notlarımda 27 Temmuz 1966 tarihi) repertuvarımızı saptayıp ona göre kadro yapacaktım; bu iş de en geç ağustos başına kadar bitmeliydi. Ben her olasılığı düşünerek, bir yandan çeşitli oyunlar okumuş, Bulvar Komedileri üzerinde karar vermiştim. Nedeni de, Borovalıların kazancı ön planda tutulmalarıydı. Fransız Bulvar Komedileri bizim espri anlayışımıza uygun, konuları gene bizim seyircimizin ilgisini çekecek nitelikteydi.. Temmuz içinde kadroyu da saptamalıydım; ağustosta oyuncular tiyatrolara dağılmış, herkes yerini bulmuş oluyordu... Dost Rıfat Ilgaz'ın oyunu hemen sahneye konulacak düzeyde olsaydı elbette onu seçecektim, ama değildi.. Rıfat'a, on beş gün içinde düzenlemeyi yapmasını rica ettik, peki diyerek gitti.. Ya o gün ya da ertesi, Haldun Taner'le Kulis'te buluştuk; Ilgaz'la olan son durumu anlattım, on beş gün sonra oyununu getirecek dedim. Taner de hemen çalışmaya geçerek, oyununu birlikte hazırlayıp sahneye koyalım istiyordu. Ben Aziz Borovalı'nın Rıfat'ın oyunu üerinde inatla durduğunu söyleyince, fena halde kızdı ve kendisinden beklemediğim bir hiddetle, ağzının içinde belli belirsiz sözler savurarak, (bu kızgınlığı daha çok banaydı) çıktı gitti Kulis Kulüp'ten... Öylesine canım sıkıldı ki anlatamam. Benim asıl istediğim, Rıfat'ın oyunuyla mevsimi açmaktı; ikinci oyun da Taner'in hazırlayacağı oyun olabilirdi. Taner, Kabare türünde bir oyun hazırlamak

istiyordu. Bu türün denemesini de 1962 tiyatro mevsiminde, Muhtar Kocataş'ın meydana çıkardığı, GEN-AR Kulübü'nde yapmış, çok da başarılı olmuştu.

1962'deki ilk Kabare Denemesi için (**Sabah,** 2 Mayıs 1962) Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, şunları yazıyordu:"

"Herşeyi Haldun hazırlamış, skeçleri o yazmış, sanatkârları o seçmiş yoluna koymuş. Programı seyircilere o takdim ediyor, tabii gayet tatlı nükteler, gayet çelebi işi şakalarla. Bu cidden edebi kabareye bir isim takmak lâzım gelirse, ben tef derdim. Çünkü burada herkes tefe konuyor, elâlemin surat asarak, gümbür gümbür çaldığı kof davulun yanında, bu zilleri çın çın öten edebli tef, insanın içini o kadar açıyor, yüreğine öyle huzur veriyor ki, ben memlekette resmen huzur yaratmak isteyenlerin başında olsam Haldun Taner ile arkadaşlarına, tereddütsüz birer liyakat madalyası verirdim.

"Haldun Taner'in minicik trupunda ne istidatlar var. İstidattan daha iyisi, hepsinde bu memlekette nükte ile huzur yaratmanın şuuru var. Hepsi biliyor ki, bir memleketin kültür seviyesini nüktesinin inceliği gösterir. Medeniyet ve kültür, tenkit ve hiciv hürriyetine sahip her memlekette yalnız iç sıkıntılarına deva, bunalmalara ilaç, zehirlenmelere panzehir, şidetli hareketlere serinlik, üşütmelere sıcaklık değil; övünülecek bir edebi nevi, baş tacı edilecek bir sanat olan bu çeşit kabare tiyatrosunun bizdeki ilk örneğine uzun ömürler dilerim.

"Buluttan nem kapanlara, kara ağızlılara, ellerinde renk renk boya kutularıyla dolaşıp her güzel, her canlı, her temiz, her ince hamleyi aptallıklarıyla sıvamak isteyenlere, hasılı ham ervaha buraya uğramaktansa, yine eskisi gibi, göbekli soyunmalı, klâsik kabarelerde oturarak âlemlerine devam etmelerini tavsiye ederim.

"Zekânın yarattığı en halis cevher olan nükte, böyleleri için değildir..."

Sevgili Taner Kabare'sine dönmek istiyordu. Haklıydı da.

Ama ben hiç kabare denememiştim. Yirmi yılı bulmuş tiyatro yaşamımda hep, sadece tiyatro yapmış, tiyatro oyunları oynamış, tiyatro oyunları yönetmiştim. Kabare türü benim için yeni bir türdü ve beni korkutuyordu!. Taner'e, bu kabarenin içki içilen bir salonda yapılmasının daha uygun olacağını, Küçük Sahne'nin bu tür için elverişli olmadığını da kendi görüşüme göre söylemiştim... O benden ümidi kesip, daha genç, daha kabareye uygun bir kadro bulmakta gecikmeyecek ve Zeki Alasya'ları, Metin Akpınar'ları, Ahmet Gülhan'ları, Çetin İpekkaya'ları Onay'ları (piyanist) Arif Erkin'leri (müzisyen) çevresinde toplayarak, Devekuşu Kabare'yi kuracak ve **Vatan Kurtaran Şaban'**la Onay Kulüp'te gösteri

dünyamıza sımsıcak bir giriş yapacaktı!.. Bana gelince, Rıfat Ilgaz dostumuzun getireceği oyunu on beş gün daha bekledim, ne yazık ki gelen metin de teknik yönden olmamıştı. Düşüncemi Rıfat'a söyleyince, Borovalı'nın yanında, "Sen kim oluyorsun, patron beğendikten sonra sana ne oluyor? Benim işi yokuşa çekiyorsun!" diye çıkışınca, dayanamadım:

"Bu oyunu sahneye koyacak biri veya bir tiyatro varsa, ben kontratımızı size iade ediyorum", dedim ve cebimdeki kontratı Borovalı'nın önüne koydum.. Eşim o günün sabahı tehlikeli bir ameliyat geçirmişti; hastanede onu bırakıp, sonucu öğrenmek için tiyatroya gelmiştim. Sinirlerim çok bozuktu; eşimi kaybetmenin korkusu bir yana, sevdiğim, değerlerini bildiğim iki önemli yazar dosttan oluyordum.. Neyse ki her ikisi de anlayışlı, çelebi insanlardı. Dostluklarımız bozulmadı, ellerinden geldiğince, beni desteklediler...

Yerli oyunla açmak hevesimiz gerçekleşmeyince, Bulvar'ın iyisini yapmak amacıyla kolları sıvayıp işe başladım. İlk oyun olarak, tüm Türkiye hakkını aldığım, KAKTÜS ÇİÇEĞİ ile açtık perdeyi. Oyunun çevirmeni Asûde Zeybekoğlu, "Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynamak istiyor **Kaktüs Çiçeği**'ni, Ankara hakkını, verir misiniz?" diye sorunca, kıramadım Zeybekoğlu'nu; ama Ankaralı dostlar, yalnız Ankara'da kalsalar neyse, tüm Türkiye hakkını kullandılar!..

Ne yaparsınız? Bu işler böyle oluyor, böyle sürüp gidiyor...

Ne var ki ben 1957'de aktör olarak ayrıldığım Küçük Sahne'ye 1966'da, dokuz yıl sonra, kendi adımı verdiğim bir toplulukla dönüyordum...

Dört mevsim, (1966 - 70) Küçük Sahne'de (1971-72 Nişantaşı LCC'de) Suzan Uztan, Nurhan Damcıoğlu, Semra Savaş, Zafer Önen, Turgut Savaş, Yılmaz Gruda, Erhan Gökgücü, Merih Toros, Can Dirim, Ali Yalaz, Orhan Alkan, Orhan Aydınbaş ve Baha Pik, Nezih Tuncay, Rutkay Aziz, Şirin Devrim gibi değerli oyuncu arkadaşların rol aldığı oyunlarla alkış toplayıp başarılı olduk. Beş mevsim süren bu özel tiyatro serüvenine 1972 Mayısında son verdim...

İSTANBUL'DA BİR TİYATRO ENFLASYONU VAR MIDIR?

27 Ekim 1968 günü YENİ GAZETE, **İstanbul'da Tiyatro Enflasyonu var mıdır?** konulu bir araştırma anketine başladı. Gerekçesi de şu:

'Son yıllarda İstanbul'da bilhassa, özel tiyatroların artması ve buna karşılık oyuncu yetişmemesi. Belediye Konservatuvarı ve benzeri bir müessesenin yeteri kadar oyuncu yetiştirememesi gibi sebepler, oyun kalitesinde bir düşüş, başka bir değişle tiyatroda bir enflasyon başladığı kanaati uyandırmaktadır.

Gerçekten de İstanbul tiyatroları uzun zamandan beri çoğunlukla salonlarını doldurmaya yarayacak hafif komediler oynamaktadırlar. Bunların önemli bir kısmı da tekrar tekrar seyirci karşısına çıkarılmış eserlerdir.

İstanbul seyircisi kaliteli eserlere ve güzel oynanışa karşı susuzluğunu, bu vasıfları bulduğu her topluluğa rağbet göstermekle isbat ediyor.

Yeni Gazete'nin anketine tiyatro adamlarının ve yazarlarının verdikleri cevapları bugünden itibaren yayımlıyoruz...

Biz Sorduk Otoriteler Cevap Verdi

VASFİ RIZA ZOBU: "Enflasyon yoktur. Ben enflasyon görmüyorum. Bu tiyatroların adedinin artışı talepten doğuyor. Sonra, tiyatro binalarımız esasen küçük, fazla seyirci almıyor. Çoğalan heyetler bu sebeple çoğalıyor. Ben bir rekabet görmüyorum bu işte. Rekabet keşke olsa, o zaman daha bir kaliteye, daha iyi bir şeyler yapmaya gidilir. Şunu da ilave edeyim ki, ben tiyatroların çoğalmasından memnunum. Bugün kalitesizse, yeni giren genç elemanlar bir kaç sene sonra usta olacaklarından beklediğimiz randımanı vereceklerdir."

HALDUN DORMEN: "Bir tiyatro sahibi olarak konuşmamayı tercih ederim. Ben konuşamam..." diyor.

METİN SEREZLİ: "Enflasyon kelimesinden şehirdeki tiyatro sayısının gerektiğinden çok olması anlamını çıkarıyorum. Her yeni tiyatro sevindirici olaydır. Ancak 'Böyle istiyor' diye en kötü, en yavan, en gereksiz oyunları en berbat bir şekilde oynamak neden? Evet, bugün vergiler ağır, hayat pahalı ve bilet fiyatları ucuz. Yaşamak için eğlenceli oyunlara daha çok yer veriyor tiyatro patronları. İşte asıl enflasyon burada! Bugün özel tiyatrolarımızda kalite enflasyonu var.

GAZANFER ÖZCAN: (AZAK Tiyatrosu'nda temsiller veren patron oyuncu) "Tiyatro sayısının artması zararlı değildir, bilâkis faydalıdır. Bir tiyatro, seyircisine zevk aşılarsa onu başka tiyatroya gitmeye de teşvik etmiş olur. Piyasada yeterli eleman var; ama maalesef dağılmış vaziyette..... Daha yetişmeden sanatçı olmadan bir eleman hemen bir tiyatro açmaya teşebbüs ediyor. Yerine oturmuş bir tiyatro için gişe endişesi yoktur. Yeni teşekküllere bocalama devresinde olanlara zararı dokunuyor bu işin...

SUZAN UZTAN: Son defa **Küçük Sahne**'den ayrılan sanatçı Suzan Uztan, enflasyon olduğu kanaatindedir: Kadro zayıflığı yüzünden olumlu bir yapıt çıkmıyor ortaya. Oyunlar yörüngesine oturmuyor, birkaç yıl iyi oyuncunun gayretiyle göz boyanıyor âdeta. Bu bir manada enflasyondur. Çünkü halkın cebinden parası alınmaktadır. Acemi bir oyuncu, sahne arkadaşına ıstırap verirken seyirciye ne verebilir ki? Sanki herkes tiyatro açmağa mecburmuş gibi davranıyor. Bunu makûl görmüyorum."

GÜLRİZ SÜRURİ: "Aslında tiyatroların artması fevkalâde birşey. Ama bu artış Türkiye nüfusuna göre yalnız İstanbul ve Ankara'ya inhisar etmemelidir. Tiyatro fazlalaşırken seyircinin artırılması hesap edilmiyor. Gayet tabii, son yıllarda seyirci sayısında bir artış var. Bu inkâr edilemez. Fakat tiyatro artışı, seyirci sayısına göre inanılmayacak kadar çok. Bu artış kalite düşüklüğüne sebep oluyor."

ŞÜKRAN GÜNGÖR: "Var var... İleri sürülen sebeplerin hepsi de birbirine bağlı, hepsi de gerçek. Birbiri peşisıra tiyatro açılıyor, tecrübeli ve kaliteli oyuncu sayısı zaten sınırlı, bunlar da çeşitli topluluklara dağılıyorlar. Sanatta enflasyon da zaten böyle olur, olursa."

BİR AÇIK OTURUMUN ÖYKÜSÜ

1967 yılının Dünya Tiyatro Günü'nü kutlamak amacıyla yapılacak programa alınmak üzere, İstanbul Radyosu'nda benim de katıldığım bir Açık Oturum düzenlenmişti. 27 mart günü yayınlanacak bu oturum sonra nedense yayma alınmadı.. Şimdi bu Açık Oturum'un öyküsünü, oturuma katılmış olan Refik Erduran'dan dinleyelim. (**Milliyet**, 29 Mart 1967):

Bu yazıyı 27 mart pazartesi gecesi saat ondan sonra, öfke ve nefret içinde yazıyorum.

Bülent Ecevit'le Tekirdağ'da buluşmak ve Trakya gezisine katılmak üzere yarın sabah şafakla beraber yola çıkacağım. Çarşamba günü yayınlanacak fıkrayı daha önce hazırlamıştım. Ama şimdi öyle birşey oldu ki ondan vazgeçtim, bunu yazıyorum.

İstanbul Radyosu Tiyatro Bölümünde çalışmakta olan dostum Güngör Dilmen bir süre önce bana telefon etti; 27 Mart Dünya Tiyatro Gününde (yani bugün) yayınlanmak üzere bir açık oturum yapılıp tepbe çekileceğini söyledi, benim de oturuma çağırıldığımı bildirdi.

Vakitsizlik ve oraya buraya koşma derdinden şaşkın durumda olduğum halde, çağrıya uymayı yurdumuzun sanatseverlerine karşı bir görev sayarak kabul ettim.

Kararlaştırılan gün ve saatte Radyoevinin bir stüdyosunda toplandık. Oturumda benden başka şu konuşmacılar vardı: Zihni Küçümen, Hayati asılyazıcı, Haldun Taner, Mücap Ofluoğlu ve Tarık Buğra.

İstanbul Radyosunu ve bazı istisnalar dışında genellikle TRT'yi iyi tanıdığım için aklıma geldi, konuşmalar başlamadan önce görevli arkadaşlara sordum:

– Ne söyleyebiliriz, ne söyleyemeyiz. Sora kırpıla kırpıla oturum kuşa dönmesin?

Hafifçe boyunlarını bükerek gülümsediler:

– İşte, bildiğiniz gibi... Mümkün mertebe ölçülü konuşmalısınız tabii.

Öyle de yaptık. Herkes -medeni ülkelerin ölçülerine göre- yumuşak konuştu; kimse konu dışı propaganda sayılabilecek, herhangi bir kanuna aykırı bulunabilecek ya da kaba yahut

uygunsuz görülebilecek birşey söylemedi.

Aradan haftalar geçti; bugün -yani bütün medeni ülkeler tarafından şevk ve saygıyla kutlanan Dünya Tiyatro Günü- gelip çattı.

Akşamüstü Gen-Ar salonunda Hayati asılyazıcı'nın tiyatromuz konusunda bir konferansı vardı. Oradan çıkarken Güngör Dilmen'i gördüm.

– Dokuzda İstanbul'u dinle dedi; oturumu veriyoruz.

Konuşmalarda herhangi bir kesinti yapılıp yapılmadığını sordum.

Kesinti olmadığını söyledi.

Bunu Güngör'ün aşırı iyimser bir görüşü saydım, kontrol için yayını dinlemeye karar verdim.

İstanbul Radyosu'nun bugünkü gazetelerde yayınlanmış programı şöyleydi:

21.00 Sanat dünyamız

21.20 Sevdiklerinizle beraber

21.40 Tiyatro okulu.

Bu saatlerde, hepsi yirmi dakika kadar süren açık oturumun dışında, Dünya Tiyatro Günü'nün kutlanmasıyla ve Türk sahne sanatının sorunlarının halka duyurulmasıyla ilgili başka yayınlar yapılacağını tahmin ediyordum.

Saat dokuz oldu. İstanbul Radyosunda "Tiyatro ve Müzik" başlıklı, ne günün kutlanmasıyla, ne de çağdaş Türk tiyatrosuyla uzaktan yakından ilgisi olmayan, üstelik çok kötü hazırlanmış bir yayın başladı.

"On İkinci Gece"den birkaç cümlelik kopuk kopuk parçalar veriliyor, arada da Türk dinleyicisine hiçbirşey söylemesine imkân bulunmayan İngiliz şarkıları ve onların cazlaştırılmış kopyeleri dinletiliyordu.

Bu zırvalar dokuz buçuktan sonraya kadar sürdü. Ondan sonra birkaç dakika berbat "hafif müzik" plâkları çalındı. Arkadan Ata ile ve ona bağlı Türk vatandaşlarının sabrıyla alay edilircesine "Falih Rıfkı Atay'ın kaleminden Atatürk" diye bir yayına, saat on olunca da reklâm programlarına geçildi.

Anlaşılan son anda tepeden gelen bir emirle yalnız açık oturum değil, "Sanat dünyamız", "Sevdiklerinizle beraber" ve "Tiyatro okulu" programları da kayıplara karışmış, onların yerine Dünya Tiyatro Günüyle yahut Türk tiyatro sanatıyla ilgili başka yayınlar koymak işi ise başarılamamıştı!

Konuşma özgürlüğüne yapılan bu kaba müdahaleyi Türk tiyatro yazarlarının, yöneticilerinin, oyuncularının ve

eleştiricilerinin meslekî kuruluşları hemen protesto etmeli. Basın da kayıplara karıştırılan açık oturumda söylenenleri halka duyurarak ve derinlemesine işleyerek iyice anlaşılmasını sağlamalı, öylece baskı meraklılarına ceza ve ders vermeli. Ben o yönde kendime düşeni yapacağım.

İki şey daha yapacağım:

1. Kültür düşmanı politika zorbaları işbaşından uzaklaştırılıncaya kadar bir daha radyonun düzenlediği hiçbir faaliyete katılmayacağım.

2. O vakte kadar kim bana Türkiye'de doğru dürüst demokrasi bulunduğunu söylerse burnuna güleceğim.

Yayınlanmayan oturum için, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'nden bir açıklama yazısı almıştım!..

TRT
TÜRKİYE RADYO-TELEVİZYON KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Şube: Merk. Prog. Dai. Bşk.lığı 3/7/1967
Sayı: 064-2-0/2048
Konu: Açık Oturum Hk.

Sayın Mücap Ofluoğlu
Üftade Sokak, Tek Apt. No: 8/3
Harbiye/İSTANBUL

"Tiyatro Günü" dolayısıyla düzenlenen ve kurumumuzun şükranla karşıladığı ilginizle katıldığınız açık oturum, Yönetim Kurulumuzun 28.4.1967 gün ve 218 sayılı kararında belirtildiği gibi "... kalite yetersizliğinden değil, ...Devlet ve Şehir Tiyatrolarının cevap hakkına yol açabileceği yorum ve endişesiyle" yayına konmamış ve bu husus oturuma katılanlara şifahen de bildirilmişti.

Kurumumuz, sanat çevrelerine duyduğu derin saygı söz

konusu açık oturumun yayınlanmaması nedenlerini bir kez de yazı ile açıklamayı görev saymaktadır.

Çeşitli faktörleri gözönünde ulundurarak hizmet ifa etmek durumunda olan kurumumuzun, söz konusu açık oturumu yayınlamaması nedenlerini anlayış ve hoşgörü ile karşılayacağınıza inanıyorum.

Yakın ve değerli ilginizin sürekli olmasını dilerim.

Saygılarımla.

Cevat Memduh Altar
Genel Müdür V.

DÜNYA TİYATRO GÜNÜ

Dünya Tiyatro Günü 1962 yılından beri kutlanıyor.

Her yıl 27 mart günü, dünyadaki tüm tiyatrolar perdelerini izleyicilerine parasız açıyorlar.

Önümde, 26 yıldır sakladığım, Üçüncü Dünya Tiyatro Günü, tüm dünya tiyatrolarında olduğu gibi, tiyatrolarımızda da okunmuş olan bir bildiri duruyor.

Dünyaca tanınmış iki tiyatro adamı, Sir (sonra Lord) Laurence Olivier ile Jean - Louis Barrault'nun, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü adına yaptıkları konuşmalarıyla 1962'de Jean Cocteau'nun Dünya Tiyatro Günü için söyledikleri, 1963 yılında da Arthur Miller'in tiyatro gününü nasıl gördüğü yer alıyor.

Bugün olduğu gibi, yarın da önemini sürdürecek görüşleri içeren bu bildiriyi, bilenlerin ve bilmeyenlerin ilgiyle karşılayacaklarını umarak, tiyatroseverler için unutulmayacak bir anı olduğu inancıyla buraya alıyorum.

Dünya Tiyatro Haberleri
MİLLETLERARASI TİYATRO ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE MİLLİMERKEZİYAYINLARI

ÜÇÜNCÜ DÜNYA TİYATRO GÜNÜ
(27 Mart 1964)

Şu anda, yüzden çok memlekette, "Üçüncü Dünya Tiyatro Günü" kutlanıyor. Uzak Doğudan Kuzey Avrupa'ya, Afrika kıyılarından Amerika'ya kadar ve nihayet burada, tiyatro denilen sanat, şu bir kaç saati yalnız varlığını duyurmak için değil, çağımızda, çağımız için yaşamak isteğini bir daha anlatmak amacıyla kullanıyor. Bu elbette böyle olacak, çünkü amacımız tiyatronun bugünkü hayat içindeki büyük yerini, o hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri olduğunu hatırlatmak. Geçenlerde kendi yıldızıyla başka dünyalara göçen Jean Cocteau, iki yıl önce 1962'de şöyle söylüyordu:

Dünyadaki anlaşmazlıkların çoğu dil ayrılığından, dil engelinden azar. Tiyatro işte bu anlaşmazlıkları, bu engeli ortadan kaldıran sanattır. Bütün milletler, Dünya Tiyatro Günü sayesinde, ortak değerlerin, zenginliklerin farkına varır, birlikte barış için çalışmanın gerçek tadını çıkarır."

İkinci Dünya Tiyatro Günü'nde Arthur Miller de şöyle söylemişti:

"... İşin garibi şu ki, dünyanın politika alanında kesin olarak param parça olduğu bir devirde sanat, hele tiyatro, öz varlığının evrensellik olduğunu açıkça göstermiş, anlatmıştır."

Bugün Üçüncü Dünya Tiyatro Günü... Böyle bir günde, dünyaca tanınmış iki tiyatro adamı, sir Laurence Olivier ile Jean - Louis Barrault, Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü adına konuşuyorlar:

SIR LAURENCE OLIVIER

Ben ve arkadaşım Jean Louis Barrault, Dünya Tiyatro Günü'nde birkaç söz söylemeye çağrıldığımız için sevinç ve onur duyuyoruz. Kendi payıma konuşmama bizim yeni kurulmuş olan Milli Tiyatro'muzdan söz etmekle başlamak isterim. Geçen yıl yüzyıldan çok süren uğraşmalardan, didinmelerden sonra, biz, İngilterede, nihayet bir Milli Tiyatro'ya kavuştuk, bu tiyatroyu yönetmek görevi de bana verildi. Benim de çalışma arkadaşlarımın da üzerinde anlaştığımız noktalardan biri şu idi; biz bu tiyatronun sadece **milli** değil, **milletlerarası** olmasını istemiştik; repertuvarımızı da saf kan İngiliz oyunlarıyla yabancı oyunlar arasında bir denge kuracak biçimde düzenlemek.

JEANLOUİSBARRAULT

Sevgili Laurence Olivier; bütün dünyada tiyatro kültürüne gönülden bağlananlar bu olaydan sevinç duyuyorlar, size de en iyi dileklerini sunuyorlar.

İnsanlığın çeşitli parçalarının birliğe yöneldikleri bir sırada, türlü tiyatro anlayışlarının da tiyatronun fonksiyonu üzerinde ortak bir yola girdiğini görmek insana heyecan veriyor.

SIR L. OLIVIER

Gösteriyle ilgili sanatlar içinde milletlerarası niteliğe en çok tiyatronun ihtiyacı var. Bale ile müzik, kendilerini hissettirmeden sınırları aşabilirler; göze hitap etmek gibi bir kolaylığı olmasına rağmen, tiyatro kelimelerden kurulur. Bu kelimelerin çoğu da inatçı, boyun eğmez, bağımsızdır; başka bir dile çevrilmek istenince direnirler; zordur, çetindir çevrilmeleri, hatta imkânsızdır. işte bu yüzden biz Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü'nü selamlamalıyız, kutlamalıyız, çünkü birbirine aykırı gibi görünen "dünya tiyatrosu" kelimelerinin anlamlarını gerçekleştirmek gibi tatlı bir hayale kapılmıştır.

J.L.BARRAULT

Doğrusu, bu iki kelime bana pek öyle aykırı görünmüyor, sevgili Olivier. Bunun böyle olduğunu anlamak için, "yabancı" dediğimiz memleketlerde dolaşmak yeter. Oralarda tiyatronun nasıl milletlerarası bir varlık olduğunu görüyoruz. Sofokles, Zeami, Shakespeare, Molière gibi klâsikler olsun, Commedia dell'arte olsun, yazarlar, oyuncular, tiyatro adamları bütün dünyanın malı olan bir tek alanın sorumlu kişileridir. Bunun da sebebi şu; tiyatroda sözle hareket arasında görmekle duymak arasında süreklilik çözümü yok gibidir. Bizim sanatımızın her şeyden önce magnetik bir niteliği vardır. Yalnız gözle kulak değil, öteki duyular da etki altında kalırlar. Tiyatroda göz bakar, ama gören karşılayan göğüstür, kafa en sonra anlar. Bu sanatta şiir vardır, çünkü hep duyulara hitabeder. Türlü tiyatro biçimleri sınırları geçtiği zaman, yalnız kelime içindeki fikir geçici bir sönüklüğe uğrar, ama kelimenin kendisi, o akla giden lokma, bütün o büyülü, sihirli gücünü kaybetmez. Kelimeler ötesinden Brecht'in, Claudel'in, Uzakdoğu tiyatrosunun, ya da Shakespeare'in coşkun güçleri karşılaşır, bütün insanların göğüslerine çarpar içine girer.

SİR L. OLIVIER

Shakespeare'in en geniş ölçüde dünyanın malı olması; dram sanatında her yeni hareketin gerçek babası sayılması bizi sevindirir. (Bu konuda hatırlatayım: "Kral Lear" son zamanlarda Samuel Beckett'in öncüsü olarak gösterilmiştir). Her milletin, her çeşit anlayışın onu kendilerine mal etmelerine de seviniyoruz. Dörtyüz yıl içinde bizim Shakespeare sizin oldu. Tiyatro bakımından söz edersek, -hele dörtyüzüncü yıldönümünü kutladığımız bir sırada- en önemli ihraç maddemiz Shakespeare'dir diyebiliriz. Hiçbir ihraç maddesi bize bu kadar az çabaya mal olmamıştır, hiçbir ihraç maddesiyle bu kadar övünmemişizdir.

J.L.BARRAULT

Tiyatronun asıl kuvveti, insanları birbirinden ayıran her şeyi bir yana atmak; ırk, din, politika ayırımı, dil ayırımı; buna karşılık, onları birbirlerine yaklaştıran, birbirlerine ortak eden her şeyi değerlendirmek; gülmek, ağlamak, sevinmek, üzülmek, ferahlık duymak, bunalmak, kısacası, kalple, duygularla ilgili her şeyi değerlendirmek. Tiyatro bütün insanlara ortak bir kalbin varlığını meydana çıkarır, bu bakımdan da en tesirli barış yoludur...

BİR ANKET

Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'a gelişi, İstanbul Şehir Tiyatrosu başta olmak üzere, sayıları otuzüçü bulmuş özel tiyatrolar arasında belli belirsiz bir rahatsızlık doğurmuştu. Bu sisli endişe daha çok tiyatro izleyicisini kaybetmek korkusundan doğuyordu. Çünkü Devlet Tiyatrosu, olanaklarıyla tüm tiyatroların üstünde, sanatçıları ve disipliniyle de adına yakışır bir görünümdeydi.

Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'a gelişinden sonra tiyatro sahipleri ve yöneticileri ile yapılacak bir anket, bu konudaki düşüncelerini saptamak bakımından ilginç olabilirdi. İşte bu ilginç ANKET'i, Necmi Onur, 23 Şubat 1970 günü **Yeni Gazete**'de yayımlıyordu: "BİZ SORDUK ONLAR DEDİ Kİ" başlık:

"Ankara'dan bir misafirimiz var şimdilik, İstanbul'da... Sonra 'evsahipliği' niteliğine kavuşacak olan... Üzerinde çok lâf edilen "Devlet Tiyatrosu" bu... Geçen yılın son ayı ortalarından bu yana, İstanbullu tiyatroseverlerin karşısında... Seyirciler, ilgileriyle bu 'şimdilik misafir' hakkında yargılarını ortaya koydular... Ama merak etmez misiniz ki, İstanbullu tiyatro sahibi sanatçıların düşünceleri nedir? İşte bu amaçla üç soru düzenledik ve bulabildiğimiz tiyatro sahiplerine şu üç soruyu sorduk: 1- Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'da sürekli temsil vermesini nasıl karşılıyorsunuz? 2- Bu tiyatronun temsillerinden her hangi birini görmek fırsatını buldunuz mu? 3- İstanbul seyircisinin Devlet Tiyatrosu temsillerine gösterdiği ilgiyi nasıl izah edersiniz ve bu ilgi tiyatronuzu etkiliyor mu? Cevaplarını aynen sunuyoruz size...

YILDIZ KENTER: 1- "İstanbul'daki 33 tiyatroya bir yenisi eklenmiş oluyor. Bir 34. tiyatronun gereği olur mu, olmaz mı? Büyük prodüksiyonlar sunuyor Devlet Tiyatrosu. Bunu ancak imkânlarıyla o yapabilir. Aleyhinde değilim. Ama 33 tiyatronun yapamadığı, getiremediği neyi yapar, neyi getirir? Önemli olan budur. Ya tiyatroya aç olan Anadolu'nun durumu? 2- Haftada 12 oyun oynuyorum. Maalesef göremedim. Fırsat bulursam önce İstanbul'daki tiyatroları seyredeceğim. Ama onu da görmek isterim. 3- İlgi normaldir. Ama sadece "Damdaki Kemancı" için gösterilen bir ilgidir... Benim tiyatromu etkilemez. Benim tiyatromun seyircisini ancak, benim tiyatromun tutumu kaçırır. Başkası değil."

GAZANFER ÖZCAN: "1- Pek olumlu bizim için. Bizim yapamadığımızı Devlet Tiyatrosu bihakkın yapıyor, imkânlar malum. 2- Önümüzdeki günlerde göreceğimi umarım. 3- Etkilediğini sanmıyorum. Bilâkis etkisi müsbet olsa gerek. İlgi yerindedir. İstanbul seyircisinin uzak kaldığı bir tiyatro idi. Merakla bekliyordu. Biz de özel tiyatro olduğumuz halde Ankara'ya gidince nasıl orada yakın ilgi görüyorsak, o da görecek pek tabii..."

HALDUN DORMEN: 1"1- Olumlu karşılıyorum. Yalnız İstanbul sanatçısına biraz daha saygı gösterseler iyi olur. Örnek, Cüneyt Gökçer'in tutumu. 2- Hepsini gördüm "Anatevka"yı (Damdaki Kemancı) çok beğendim. 3- İlgi yalnız Anatevka'yadır. Onun dışındaki oyunlara pek ilgi yok. Bizi etkilemedi."

GÜLRİZ SURURİ: "1- Sürekli temsil söz konusu olamaz. Kendisi ancak İstanbul'a gelen bir "turne tiyatrosu" niteliğindedir. Merkez Ankara'da kaldıkça, bundan öteye gidemez. Kış mevsiminde turne yapan tiyatrolar büyük ilgi ile karşılanırlar. 2- Açılışta galaya çağırmışlardı. Bu yıl her halde protokolları sıkışık ki imkân bulamıyorlar. Belki de bizi unuttular. Ama 'Damdaki Kemancı'yı merak ediyorum. Bu büyüklükte bir prodüksiyon ancak Devlet Tiyatrosu'nun elinde olduğuna göre görmek istiyorum. 3- Etkileyip etkilemediğini inanın bilmiyorum. Oyunlarımızın ikisi de ilgi görüyor. Salonumuzun dolu olması, bu konu üzerine dikkatimizi çekmedi."

ÜNER İLSEVER: "1- Son derece olumlu karşılıyorum. 2- Bütün arzuma rağmen göremedim. Devamlı oynuyorum. Vaktim yok. 3- İlgi, bütün oyunlara karşı değil. Sadece 'Damdaki Kemancı' ile alâkalı. Maddi olarak hiçbir tiyatronun yapamayacağı müzikal oyunlara ilgili seyirci. Ama bu ilginin bütün oyunları için olmasını arzularım. Benim tiyatrom karşı yakada olduğu için etkilemez.." Bilindiği gibi, Üner İlsever Ankara Devlet Konservatuvarı'nın tiyatro bölümünden yetişmiş ve bir süre Devlet Tiyatrolarında oynadıktan sonra İstanbul'a gelmiş bir sanatçıdır. Birkaç yıl çeşitli topluluklarda çalıştıktan sonra eşi Sezer Sezin'le, Kadıköy İl Tiyatrosu'nu kurmuştur. İlsever, 'Damdaki Kemancı'nın gördüğü rağbeti de başarılı oynamanın dışında bazı teknik sebeplere bağlamış ve: 'İstanbul'da böyle bir oyunu başka sahnelerde gerçekleştirmeye imkân yoktur' demiştir.. (Necmi Onur'un açıklaması..)

MUAMMER KARACA: "1- Eskiden bir 'esnaf terbiyesi' vardı. Bir mahallede bir dükkân varsa, aynı cinsten bir ikincisi açılmazdı. Devlet parası ile horozlanmak ayıptır. Operaya evet... Ama o bina Şehir Tiyatrosu'nundur. Öyle yapıldı. 2- Görmedim. Dünyada

gitmem. ilk gece Dümbüllü İsmail'i çağırmaları gerekirdi. Bu yüzden kırgınım. 3- Bütün tiyatroları etkiliyor. Tazedir de ondan... Turfanda yani. Gelecek yıla ilgi filan kalmaz. İstanbul soğuk gelir onlara.."

NİSA SEREZLİ: "1- Seyircisi varsa, gayet tabii gelecek. 2- 'Damdaki Kemancı'yı gördüm ve çok beğendim. 3- Haklı bir ilgi gösteriliyor. Tiyatromuzu etkilemiyor. Her tiyatronun ve oyunun yeteri kadar seyircisi var..."

MÜCAP OFLUOĞLU: "1- Normal karşılıyorum. 2- Görmedim. Günlerim dolu. 3- Devlet Tiyatrosu yenidir istanbullu seyirci için. Binayı merak edenler de var bu arada. Sanırım ilgi gittikçe azalacak. Pek tabii bir çok tiyatroyu etkiledi. Bir yarıştayız. İyi çalışan kazanacak. Ama Devlet Tiyatrosu'nun maddi şartlarını da unutmamak gerek."

VASFİ RIZA: "1- Memnuniyetle karşılarım. Ama İstanbul'da İstanbullu olarak teşekkül etmiş tiyatro toplulukları var. Bunlar sanatlarını, eserlerini teşhir edebilmek için bodrum katlarında, garajlarda, üstelik kira ödeyerek çile dolduruyorlar. Layık değil midir ki, İstanbul şehri için yapılan bu binada İstanbullu çocuklara da zaman zaman yer verip eserlerini göstermelerine müsaade edilsin... Şehir tiyatroları için konuştuğum sanılmasın haaa... Biz yer bulduk, rahatız... 2- Operasını da, tiyatrosunu da gördüm. Zaten eskiden beri bilirim kendilerini. 3- Bu soruyu bu yıl sormayın. Her yeniliği görmeyi heves edenlerin sayısı fazladır. Üstelik tiyatro seyircisi ile bina seyircisini şimdi ayırmak zor. Önümüzdeki yıllar bina seyircisi çekilince bu soruya cevap verelim."

Anketi, Necmi Onur'un sıraladığı şekilde hiçbir ek yapmadan aynen buraya aldım... Aradan yirmi yıl geçmiş. Bugün bakıldığında, Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'a ne verdiğini, İstanbul Şehir Tiyatrosu'na, yirmi yıl öncesinden daha güç koşullar altında çalışan, sayıları o yıllara göre azalmış özel tiyatrolara ve İstanbullu tiyatrosevere sorarsak, acaba nasıl bir yanıt alırız? Bence merak edilecek bir konu... Bence Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'a değişik bir tat ve renk kattığı kanısındayım...

OYUNCAK MÜZESİ VE OYUNCAK TİYATROLAR

1978 yılının aralık ayında eşimle Londra ve Paris'i kapsayan bir geziye çıkıyorduk. O günlerde Milliyet Çocuk Dergisi'nin yönetmeni olan şair dostumuz Ülkü Tamer, benden bu geziden çocuklar için bir yazı dizisi hazırlamamı istedi; ben de bu isteğini yerine getirmek için, Londra'da olsun, Paris'te olsun çocukların ilgisini çekecek yerleri bulup, görmeye, yakından izlemeye çalıştım. Gördüğüm yerlerin içinde Londra'daki **Oyuncak Müzesi** gerçekten çok ilginçti. Hele bir tiyatro sanatçısı olarak, bu müzedeki Oyuncak Tiyatrolar, beni daha da çok ilgilendirmişti. Şimdi, sizleri notlarıma bakarak, bu oyuncak dünyasını anlatmaya çalışacağım. Büyükleri de ilgilendirir sanıyorum.

Daracık, sefertası gibi, dört katlı eski bir yapı. Bizim eski kâğir İstanbul evlerini anımsatıyor. Kapısının üzerinde POLLOCK OYUNCAK MÜZESİ adı var. Bu adı, Benjamin Pollock'tan almış. Pollock, Victoria döneminde **Oyuncak Tiyatro** maketi yapan son kişiymiş. Bu oyuncak tiyatroların tarihi 150 yıllık olup, oyuncak müzesinin meydana gelmesinde öncülük etmişler.

Müzenin her katında iki küçük oda. Beş on kişi birbirimize çarpmamaya dikkat ederek oyuncakları inceliyoruz.

1955 yılında Margurite Fawdry adında, tiyatro ve oyuncak tutkunu bir bayan **Oyuncak Tiyatro** yapan şirketin bütün stokunu satın almış. Bu işte ona yardımcı olan babası olayı şöyle anlatıyor: "Beni bu işe usulca soktular. Önce, çocuklar **Oyuncak Tiyatro**'dan yoksun kalacak diye gözlerimi yaşarttılar; sonra da bu **Oyuncak Tiyatroların** tarihçesini anlatıp ilgimi çektiler, sonunda da para vermemi istediler."

Elde kalmış Oyuncak Tiyatroları bir tavan arasında bulmuşlar. Bunları satabilmenin en iyi yolu bir Oyuncak Müzesi açmakmış; ama bu müze neyle açılabilir? Yardım ve bağışla.

Bu konuyla ilgilenen üç dört kişinin yardımı ve kendi koleksiyonlarından oyuncaklarını veren ilgililerin desteğiyle müze açılmış. Pek çok kişinin evinde çocukluğundan kalma, sevdiği, özenle sakladığı bir oyuncak vardır. İşte bunları müzeye bağışlayınca, müzenin bugünkü yeri, XVIII. yy'dan kalma ev, dünyanın dört bir köşesinden gelen oyuncaklarla tıka basa dolmuş. Hem eğlendirici, hem eğitici küçük müze böylece meydana çıkmıştı...

Oyuncak Tiyatrolar

Samuel Pollock (doğumu 1886) - aşağıda okuyacağınız yazıyı ölmeden kısa bir süre önce Bayan Fawdry için yazmış:

Pollock Oyuncak Tiyatrosu 1851 yılında John Reddington tarafından hazırlanmaya başlandı. John Redington basımcıymış. Tütüncü dükkânındaki günlük işlerini bitirdikten sonra, evine gidince, dizgi makinesini hazırlar, oyun kitaplarını basmaya koyulurmuş.

Bir yandan da Oyuncak Tiyatroların, oyun metinlerini, karakterlerini ve dekorlarını içeren oyun kitapları hazırlanıyor. Basımcının iki oğlu ve bir kızı varmış. Kızı Eliza, 1853'te dünyaya gelmiş; büyüyünce de babasının, tütün ve ıvır zıvır satılan dükkânında çalışmaya başlamış. Benjamen Pollock tütün almak için bu dükkâna uğrarmış. İşte böylece kızla tanışıp, sevişip evlenmiş; bundan sonra da Oyuncak Tiyatro işini birlikte yürütmeye başlamışlar. Bayan Pollock genç yaşta ölünce, Oyuncak Tiyatro işini, dünyaya getirdiği sekiz çocuğu, babalarıyla birlikte yürütmeye koyulmuşlar. Ne yazık ki İkinci Dünya Savaşı'nda dükkânları bombalanınca, onarım için olanakları olmadığından dükkânı satmak zorunda kalırlar...

Ben Pollock'un pek çok ünlü sanatçı müşterisi ve dostu olmuş. Charlie Chaplin, H.G. Wells ve yazar Robert Louis Stevenson gibi... O yıllarda yapılan ve basılan Oyuncak Tiyatrolar bugün hâlâ var. İlk Oyuncak Tiyatroların kopyaları, basılıp müzede satılıyor... Gerçekte Oyuncak Tiyatro, oyuncaktan da öte bir şey. Bunlara Çocuk Tiyatrosu da denebilir; çünkü, gerçek tiyatroların çocukların ilgisini çeken bir minyatürüydüler... Oyunlar, Londra tiyatrolarında sahnelenen oyunlardan alınırmış; bir bakıma o günlerin ün kazanan oyunlarını (1811 ile 1930 yılları arasında) yansıtarak çocukların vazgeçilmez arkadaşları olmuşlar... Gerçek tiyatrolardaki kulisler, sema perdeleri, ışık teknikleri, efektler, köprüler, uçan melekler, bulutlar ve tüm ayrıntılarıyla bir tiyatro... Aktörler belirli biçimde çizilirmiş. Yüzlerindeki ifadeye değil, sahnede duruş biçimlerine dikkat edilerek. İki temel duruş varmış - Biri profilden, bir ayağı ileride, bir kol kalkık, oyuncu çoğunlukla bir kupa ya da bir kılıç tutuyor; işaret parmağıyla da karşısındaki suçluyu gösteriyor... İkinci duruşta ise, aktör seyirciye yüzünü dönmüş, iki kolu havada, yüzünde hayret, keder, ya da derin öfke ifadesi okunuyor... Oyunun metni de ayrıca bir kitap olarak verilirmiş.

Günümüzde bilinen en eski Oyuncak Tiyatrolar, 1811 yılında William West tarafından basılmış... 1811 ile 1850 yılları arasında 100 matbaacı bu işi yapmış; 300 oyun, karakterleri, dekorları ile basılmış. Oyuncak Tiyatrolar İngiltere'de, çok yoksul ailelerin dışında, oyuncak alabilen her eve girmiş.

Oyuncak Tiyatro geleneği kuşaklar boyunca sürmüş; ama hiçbir basımcı bu işten fazla para kazanamamış. En son basımcı da Ben Pollock olmuş. Tüm yaşamını bu işe veren Pollock, bastığı Oyuncak Tiyatroları kendi eliyle boyarmış... Pek çok ressam, yazar ve aktör onun dükkânı ve çalışmalarını öğrendikten sonra dostu olmuşlar... Benjamin Pollock, çok ünlü, ama yoksul bir insan olarak 1937 yılında ölmüş...

Müzeyi gezenlerin önünde durup okudukları bir plaket görmüştük; Plakette, Churchill'in (İngilizlerin 2. Dünya Savaşı kahramanı Başbakanları) en sevdiği ve kendisini en çok etkileyen oyuncağın OYUNCAK TİYATROLAR olduğu yazılıydı...

BAKIR KRALI NAZIM OFLUOĞLU

1971-1972 tiyatro mevsimi sonunda beş yıl sürdürdüğüm özel tiyatroma son vermiştim. Özel tiyatrolar için çalışma güçlükleri giderek artmış, arkası, sahnesi olmayan topluluklar bir bir perdelerini kapatmaya başlamışlardı. Bir yandan televizyonun evlerimize girmesi de tiyatro ve sinema kapılarının kapanmasını hızlandırıyordu.

Bir tiyatro aktörü tiyatrosuz kalınca para kazanmak için ne yapar? Dublaj dediğimiz film seslendirme işlerine koyulur, radyo oyunlarına katılır, sinemada ufak tefek roller bulmaya çalışır. Ben de 1972 eylülünde tiyatrosuz bir aktör olarak beklentiler içindeydim. Eylül ayının ikinci yarısıydı sanıyorum, Abdi İpekçi dostumuzdan bir telefon:

"Mücap, MİL-TUR kuruldu, ilk gezisini Karadeniz'e yapacak; seni onur konuğu olarak gezilerine katmak istiyorlar ne dersin?"

Sevgili Abdi İpekçi'nin bu sorusuna "Peki" dedim.

Pek sevdiğim Karadeniz limanlarını, yeşillikler içinde uzanan kıyılarını, Samsun'unu, Sinop'unu, Ordusu'nu, Trabzon'unu bir kez daha görüp, Sürmene'sinden, Of'undan geçip Rize'sine uzanmak fırsatı kaçırılır mıydı? Turizm uzmanlarımızdan Halûk Durukal'ın önderliğinde kırk kişilik bir grupla, Karaköy'den Samsun'a doğru bir vapurla çıktık yola. Ben Karadenizli bir konuk olarak, Ofluoğlu soyadını taşıyorum ya, (doğrusu babadan Trabzon'luyum) grup içinde güler yüzlü, samimi bir hava estirmekle görevli gibiyim. Karadeniz üzerine bildiklerimi, gördüklerimi, dinlediklerimi sırası geldikçe, ya da soruldukça anlatmaya çalışıyorum. Benden istenen daha çok Karadeniz fıkraları oluyordu. Ben de usumda kalanları anlatıp hem dinleyenleri hem de kendimi eğlendiriyordum. Çağrışım olmadıkça, yeri gelmedikçe fıkra anlatmanın ne denli soğuk kaçtığını bilenlerdenim. Buna karşın, kimileri durup dururken birbirlerine fıkra anlatmaktan hoşlanırlar. Oysa bir köşeye çekilip, düşünseler, bir şeyler okusalar daha iyi olmaz mı?

Samsun'a keyfi yerinde, güler yüzlü bir kafile olarak geldik. İlin tek gözde oteline yerleştik. Programa göre bu otelde bir gece kalıp, Trabzon'a doğru otobüsle yola çıkacağız. Böylece o güzelim çamlarla kaplı kıyıları daha yakından görüp tanıyacak, Karadeniz

havasını ciğerlerimize dolduracağız!.

Geceyi, otelde lüzumsuz tuhaflıklar sergilemeye zorunlu tutulmadan rahat geçirdik. Sabahleyin kahvaltıdan sonra, Halûk Durukal'ın kumandasında otobüsle hareket edildi.

Çarşamba'dan, Perşembe'den, Cuma'dan geçerek, Giresun'u, Ordu'yu görerek Karadeniz'in başkenti Trabzon'a gelindi. Gene programa göre Trabzon'da bir gece kalınacak; içi, çevresi gezildikten sonra vapurla dönülecek.. Şık denebilecek, deniz manzaralı bir lokantada yemek yiyip, kentin en güzel otelinde gecemizi geçiriyoruz.

Sabahleyin, Halûk Durukal dosta vapur saatine kadar olan programı sordum. Durukal:

"Kahvaltıdan sonra ünlü Hamsi köyüne çıkacağız; öğle yemeğini otelde yedikten sonra 14.00'te kalkacak vapurla İstanbul'a döneceğiz" dedi. Durukal'a, "izin verirsen benim bir önerim var; Hamsi köyü yerine, otobüsle sahilden Sürmene, Of, Rize yapsak, nasıl olur?" dedim. Önerim oylamaya kondu ve oybirliğiyle kabul edildi.

Sürmene'den, Of'tan geçip, Rize'de çaylar içildi, yorulmadan, üç yöre görüldü, yemeğe otele dönüldü...

Yemek yerken bir garson sokuldu yanıma "Mücap Ofluoğlu sizsiniz değil mi? Sizi telefonnda biri arıyor" dedi.

Trabzon'da tanıdıklarım vardı, ama geldiğimi nereden bileceklerdi, kimseyi görmemiştim ki!. Kalkıp telefona gittim. Telefonda Karadeniz şivesiyle konuşan öfkeli biri:

"Sen kimsun?" diye bağırıyor.

"Ben Mücap Ofluoğluyum, siz kimsiniz?" diyorum. Öfkeli adam bağırıyor:

"Neyin Oflisisun? Ben Nazim Oflioğli, bakir kirali, sen necisun?" Hoppala al başına belayı, ne istiyor bu adam benden? "Beyefendi, ne demek istediğinizi anlayamıyorum!" diyorum, biraz kızgınca.

"Dur dinle diyeceğimu!"

"Buyrun dinliyorum!"

"Hemen buraya geleceksun, seni tanimaliyum!"

"Beni tanıyıp da ne yapacaksınız?" Bağırarak sürdürüyor konuşmasını:

"Dun Ankarada idum, tayyare ile doneceğum; celdum Havalimani'na, yer ayırtmişum, dedum kiza ki, bir yerim olacak, biletimu alacağum!. Kiz adinuz nedur, dedu. Ben de ona Oflioğli tedum. Mücap Oflioğlu mi? demez mi? kafamin tasi attu. Ula ben, bakir kirali Nazım Oflioğliyum, ha bu Oflioğli de kimdur? dedum kiza, kan çiktu başuma! Anladin mu?"

"Bir dakika beyefendi" diyerek sözünü kestim.

"Ben tiyatro sanatçısıyım. Babadan Trabzonluyum. Bir kıral ile, sade bir vatandaş olarak, aynı soyadını taşıdığım için mutluyum. Yalnız gelmem olanaksız, çünkü vapurumuz saat 14.00'te hareket ediyor, saat şimdi 13.00 henüz yemek yiyiyorum. İzninizle" dedim ve telefonu kapattım.. Hâluk Durukal da merak etmiş, "Hayrola kimmiş arayan?" diye sorunca, "Sorma, bakır kıralı ile konuştum vapurda anlatırım" diyerek yarım bıraktığım yemeğimi bitirmeye koyuldum.

Servis yapan garson, "Mücap bey sizi arıyorlar" deyince, başımı çevrdim, güler yüzlü yakışıklı bir genç selam vererek yanıma sokuldu.

"Mücap bey çok afedersiniz rahatsız ediyorum, ben biraz önce konuştuğunuz Nazım Ofluoğlu'nun oğluyum. Babam çok rica ediyor, kendisini görmeye giderseniz pek sevinecek. Beni gönderdi, sizi otomobilimle yazıhanesine götüreceğim." Artık bakır kıralından kurtuluş olmadığını anladım. Çaresiz gidecektim. Yemeğimi acele bitirip, Durukal'a doğru vapura geleceğimi söyleyerek kıralın oğluyla çıktım otelden. Büyük, yeni model bir otomobile bindik. Delikanlının konuşması babasına hiç benzemiyordu, adeta İstanbullu gibi. İstanbul'da İktisat Fakültesi'ni bitirmiş, şimdi babasının yanında yöneticilik yapıyormuş. Terbiyeli, sevimli bir çocuk. Kıralın ayağına gitmemde çocuğunun rolü etkili oldu. Bakırcılar çarşısından geçerek, kocaman bir yapının önünde durduk.. Kocaman burunlu, orta boylu, gömleğinin yakası ilikli ama kravatsız, bir elinde tesbihle bir adam bizi karşıladı. Delikanlı, "Babam, Mücap bey" diyerek bizi tanıştırdı. Bakır kıralı Nazım, beni şöyle bir süzdükten sonra, memnun ve mutlu bir çehre ile gülümseyerek: "Beyendum seni, kiyak adammişsun!." demez mi? Sonra, önüme geçip, "Buyurunuz hoş gelmişsiniz, ha burasu pizum dükânimizdur, asıl sizu faprikaya götureceğum", diyerek yürüdü. Kapısından girdiğimiz dükkân hangar büyüklüğünde bir yerdi. Bakır kıralına, "Burası mı dükkânınız?" diyecek oldum, "Sen esas faprikamizu görmelisun hemşerum!" iltifatı ile, beni bürosuna götürüp baş köşeye oturttu. Oğluna, "hemşerumun kahvesini söyleyun" emrini verdi. Bana da "nasıl olsun kahvenuz?" diye sordu. "Sade olsun" diyince, "Vayyy, acı kahve ha, tam sevdiğum kahvedur" dedikten sonra, "Siz hiç meraklanmayinuz, şimdi telefon edeceğum limana, rötar ettireceğim varupu" diye telefona sarıldı.

"Aluu, kimsun? Ha senmisun? Suvari orada midur? ver oni bana.

Selaminaleykum, biz Ofliler toplanduk, hasbihal edeceğuz, hatir bu ya, yarim saatcuk rötar ediverir misunuz kaptanum? Ne, mümkünati yok midur? Ne zamandan beru mümkünati yoktur?

Ayip ettinuz Nazim emicenuzu kirdinuz!. Canum, beş on dakikacuk olsun idare edemez misunuz, edersinus, edersinuz, operim seni kaptanum!."

Nazım Ofluoğlu hoş, nüktedan, tatlı dilli bir Karadenizliydi. Telefonda bağırıp çağırması da, kendi meşrebine uygun bir alınganlıktı. Karadenizliler kendilerini önemserler. Hele bakır kıralı ünvanına erişmiş bir Karadenizli öyle kolay kolay alttan almazdı. Şuradan, buradan uzun uzun söyleştik ve çok güldük.

Vapurumuzun kalkmasına beş dakika kalmıştı çıktık. Bu kez beni kendi arabasıyla götürdü limana ve vapurun iskeleye uzanan merdiveninin altına kadar sokuldu. Otomobilden indik, haraketle boynuma sarıldı, sonra da yukarıda küpeşteye dayanmış duran suvariye seslenerek:

"Misafirime iyi bakın, her dediğunu yerine getirun, kendisinu memnun edinuz!." deyip beni uğurladı...

JOSEPHİNE BAKER'İN GÜLÜ

Yıl 1973, yapımı üç yıl süren Boğaziçi köprüsü 31 ekimde açılıyordu. Açılış töreni oldukça görkemliydi. Önde yetkililer, yöneticiler, arkada insan seli, yapılsın mı, yapılmasın mı tartışması kamuoyunda, basında yıllarca süren köprünün üzerinden, yeni bir oyuncağa kavuşan çocuk sevinciyle koşarak geçiyor; nutuklar atılıyor, kordeleler, kurbanlar kesiliyordu.

Bu insan selinin ortasında sarı saçlı, sevimli bir insan çocukları çevresine almış, onlarla şakalaşıyor, oyunlar oynuyordu. Bu güler yüzlü sıcak insan, Unicef adına dünya çocukları ile sürekli ilişki kuran ünlü sinema aktörü komedyen Danny Kaye'di.

Aynı günün akşamı, Atatürk Kültür Merkezi'nde verilecek Unicef balosunda sahneye çıkıp, günün coşkusunu, heyecanını, görünümünü, kendine özgü hareketlerle anlatacak, kalabalıktan kurtulmak için kaçarken ayakkabılarının ayağından çıkma sahnesini oynayarak konukları kahkahalara boğacaktı.. Balo'da bir ünlü sanatçı daha vardı. Efsane olmuş bir müzikhol sanatçısı Josephine Baker.

Bu hoş ve ilginç Balo'ya eşimle gidecektik, ama eşim, "Sen beni bırak, Bedişle gidin" dedi. Biricik Bedişimiz, (Bedia Muvahhit) çağrımı kabul ederek benimle gelmişti. Hanımlar tuvaletli, beyler smokinliydiler. Bediş şık tuvaletiyle, 50. sanat yılını kutladığımız gecede olduğu gibi, o gece de büyük ilgi görmüştü.

Danny Kaye'in Unicef adına yaptığı gösteri ve konuşmadan sonra, sahneye Josephine Baker çıktı. Uzun uzun alkışlandı; elindeki kırmızı gülü, en önde oturan Cumhurbaşkanımız Rahmetli Fahri Korutürk'ün sayın eşine uzatarak, "Bu gül sizin elinizden başlayarak bütün salonu dolaşsın, böylece bir sevgi yumağı oluşsun!" dedi. O gül elden ele geçerek, tekrar dönüp Sayın Emel Korutürk'e geldi. Bu sevgi gösterisi salonda çok sıcak bir hava yaratmıştı. Josephine Baker de bu sevgi dolu atmosfer içinde, dünyaca ünlü nefis şarkılarını sıraladı, alkışlarla ayrıldı sahneden...

Ne ki, ertesi gün bazı gazeteler, Cumhurbaşkanı eşinin, bir siyah sanatçının elinden gül almasını ve o gülün salonda dolaşmasını kıyasıya eleştiriyorlardı. Oysa lâik bir Cumhuriyet'te, Cumhurbaşkanı ve eşinin, renkleri ne olursa olsun, sanatçılara yaklaşması, onları onurlandırması kadar uygar bir davranış olabilir miydi?!

SAHNEDE ÇIKAN KOL!..

1974 yılı temmuz ayının 9'u, salı gecesi, Rumelihisarı Açıkhava tiyatrosunda, 2. İstanbul Festivali Programı içinde, Rahmetli Adnan Giz'in ilk oyunu **ÖMÜR SATAN HÜSAM ÇELEBİ** komedisine başladık. Oyun, ikinci Mahmut dönemini eleştiren, hatta biraz alaya alan satirik bir komediydi. Kadromuz da oldukça kalabalık. Şöyle bir anımsamaya çalışayım, Zihni Rona, Muhip Arcıman, Rauf Ulukut, Agâh Hün, bunlar kıdemli oyuncular. Gençlere gelince; Şener Şen, Savaş Dinçel, Zihni Göktay, Aliye Uzunatağan, Erhan Dilligil, Kahraman Ecehan, Devrim Parscan, Osman Görgen, Cemil Şahman gibi sayıları otuzu geçen bir oyuncu kadrosu. Şirin Devrim konuk olarak (Muallâ Kavur'un oynadığı) Ziba rolünde. Ben Hüsam Çelebi'yim. Oyunu Çetin İpekkaya yönetmeşti. Dekor Turgut Atalay'ın; kostümler, Türkân Kafadar ve Nilgün Gürkan'ın. Bu komediyi, 1974 mevsimi biterken, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Fatih bölümünde bir ay kadar izleyiciye sunmuştuk...

İstanbul Festivali adına oyunu altı gece oynadık. İzleyici ve ilgi iyiydi. Son gecemiz pazar gecesine rastlıyordu. Bir gün ara verip, 16 temmuz Salı gecesi, bu kez Şehir Tiyatrosu programı olarak başladık. tiyatroda çok az izleyici vardı; belki 200 kadar.. Günlük gazeteler, Kıbrıs'ta Makarios'a yapılan darbe haberini manşetlerinde veriyorlardı. EOKA'cılar başa geçti haberi memletimizde tepkiyle karşılanıyordu.

17 temmuz Çarşamba gecesi tiyatroda 300 kişi ancak var.

Kıbrıs olayı alevleniyor, müdahale etmemiz söz konusu.

18 Perşembe gecesi tiyatroda izleyici gene 300 dolaylarında. Günün haberi, Başbakan Ecevit Londra'ya gitti. Kıbrıs'ta oldu bittiyi protesto ediyoruz, iş gerginleşiyor.

19 Cuma. Bu gece izleyici daha iyi. Ecevit Londra'dan döndü. İngiltere müdahale yanlısı değil. Biz kararlı görünüyoruz, herkes aynı düşüncede... işte o gece, kalabalık bir izleyici önünde oyunumuzu sürdürüyorduk. Laz Memiş ağa rolünde Savaş Dinçel Karadenizli şivesi ve devinimleriyle Kabakçı ayaklanması olayından nasıl kaçtığını anlatıyor. Birden sağ kolu omuzundan aşağı doğru sarkar gibi oldu, sol eliyle sağ kolunu tutup, "Eyvah" diyerek, koşup sahneden çıktı. Ne olduğunu anlayamamıştım.

Oyun durunca, ışıkçıların bulunduğu yere el sallayarak ışıkları yaktırdım ve sahneden çıktım. Savaş sahnenin arkasında yere çömelmiş, kıvranıyor. "Savaş ne oldu sana?" diye yanına sokuldum, "Ağbi kolum çıktı; ama ben şimdi onu yerine oturturum, sen merak etme" demesiyle, omuzdan çıkmış kolunu bir hareketle yerine oturttu. Sonra da bana "Biraz ağrıyor, ama önemli değil, oyunu sürdürebilirim" dedi. "Sen acele etme, benden sonra sahneye gel" dedim.

Sahneye çıktım, ışıklar yandı; az sonra da Savaş sol eliyle sağ kolunu tutarak sahneye girince onu alkışlamaya başladım; izleyici de bana katılınca büyük bir alkış koptu, Savaş'ı uzun uzun alkışladık; sonra da oyunumuzu sürdürdük...

20 Temmuz Cumartesi günü sabahı 06.00'da birliklerimiz Girne'ye çıktı.. Karartma geceleri başladı, oyunumuz kalktı.

Savaş'ın bir sözü geldi usuma.

"kolu çıkan sahnede kalır, Kıbrıs'ta Girne'ye çıkan Kıbrıs'ta kalır."

KÜÇÜK SAHNE'NİN 30. YILI

Telefondaki sesi tanıyacağım, evet tanıdım, Rahmetli Suavi Tedü'nün kızı Zeynep Tedü:

"Mücap ağabey, ben ORTAOYUNCULAR'dan telefon ediyorum.

KÜÇÜK SAHNE'nin 30. kuruluş yılını kutlayacağız, bu kutlamaya katılır mıydınız? Yönetmenimiz, ORTAOYUNCULAR'ın kurucusu Ferhan Şensoy bu konuda sizinle görüşmek istiyor!.."

"Peki Zeynep, ben tiyatroya gelirim, konuşuruz" diyorum.

Zeynep, teşekkür edip, kapatıyor telefonu...

Bu telefon konuşmasından sonra otuz yıl öncesine gidiyorum, 1951 yılının Nisan ayına. Bir süre telefon başında oturup, o günleri, KÜÇÜK SAHNE perdesinin açıldığı ilk geceyi, ilk oyunumuz John Steinbeck'in "FARELER VE İNSANLAR'ını, oyunda rol alan arkadaşlarımızı, hocamız Muhsin Ertuğrul'u düşünüyorum... Sonra kalkıp, özenle sakladığım tiyatro dergileri arasından KÜÇÜK SAHNE'nin ilk dergisini bulup çıkarıyorum...

Şimdi o küçücük dergi önümde duruyor.

KÜÇÜK SAHNE - Sayı: 1

Nisan 1951

Fiyatı: 25 kuruş.

"Tiyatro mevsiminde çıkar AYLIK DERGİ. Sahibi: Şevket Rado, Yazı işlerini filan idare eden: Şükrü Enis Regü, İdare merkezi: Galata, Kuledibi, Serdarı Ekrem Sokak No 48. Basıldığı yer: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi, İstanbul..."

Kapağında, üstünde KÜÇÜK altında da SAHNE yazan amblem.

Kapağın sağ alt köşesinde, NİSAN 1951 tarihi. Derginin boyu 20, eni 13.5 santim. Kapağını da sayarsak 12 sayfa. İkinci sayfasında YAPI ve KREDİ BANKASI'nın reklamı.

Üçüncü sayfasında, KÜÇÜK SAHNE'nin nerede ve kimlerin katkısıyla kurulduğunu belirten bir yazıyla, KÜÇÜKSAHNE'nin yapacağı hizmetleri anlatan bir yazı var; hizmetleri belirten yazı 4. sayfada da sürüyor... "Beyoğlunda Atlas Sineması'nın bulunduğu binanın 1. katında, güzelliği, zarafeti bakımından dünyadaki benzerleriyle boy ölçüşebilecek kadar seviyeli bir KÜÇÜK SAHNE

kuruldu. 'KÜÇÜK SAHNE'"tesis ettiği 'Doğan Kardeş Yayınları Anonim Şirketi' ile memleket kültürüne ve bilhassa çocuklarımızın terbiye davalarına hizmetlerde bulunmayı vazife edinmiş olan Yapı ve Kredi Bankası ile Borovalı kardeşlerin müşterek eseridir." KÜÇÜK SAHNE'nin hizmetleri de şöyle sıralanıyor: İlk devamlı çocuk sineması - Genç sanatkârları tanımak - İzahlı müzik saatleri - Edebiyat ve Folklor saatleri. Konferans saatleri - Varyete saatleri - Bunlar hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra, KÜÇÜK SAHNE tiyatrosuna geçilerek, şu açıklamalar yapılıyor: KÜÇÜK SAHNE'nin yapacvağı hizmetler arasında, bilhassa Muhsin Ertuğrul gibi tiyatro tarihimizin en selahiyetli bir şahsiyetinin idaresi altında yepyeni bir Tiyatro Birliği kurmak teşebbüsü de vardır. Bu birliğin sahne hayatımızda yeni bir çağın başlangıcı olacağına inanıyoruz... KÜÇÜK SAHNE'nin tiyatro temsilleri sezon boyunca, her akşam saat 21'de başlayacaktır.. KÜÇÜK SAHNE İstanbul'un sanat sever halkından göreceği rağbet ve alâkaya güvenmektedir. KÜÇÜK SAHNE 1 Nisanda işletmeye açılmıştır. Haftalık programlarını lütfen takip ediniz." Derginin beşinci sayfasında, Cemal Reşit Rey'in KÜÇÜK SAHNE'yi kuranlar için kaleme aldığı bir övgü yazısıyla, tanınmış yabancı tiyatro eleştirmenlerinin FARELER ve İNSANLAR üzerine söylediklerinden seçilmiş tümceler. Altıncı sayfada FARELER ve İNSANLAR'ın rol dağıtımı. "Piyes altı tablo, Tercüme: Mebrure Alevok Sahneye Koyan: Muhsin Ertuğrul Dekorlar: N.K. Perof."

George..... Şükran Güngör
Asuman Korad (Devlet Tiyatrosu)
Lennie..... Nuri Altınok (Devlet Tiyatrosu)
Sami Ayanoğlu (Şehir Tiyatrosu)
Candy..... Mümtaz Ener
Nejad
Müdür..... Mücap Ofluoğlu
Slim..... Cahit İrgat
Curley..... Kâmran Yüce
Carlson..... Münir Özkul
Crooks..... Sami Giray
Whit..... Sadri Alışık
Orhan Elmas
Curley'in karısı.... Nevin Akkaya

Birinci tablodan sonra 15, üçüncü ve beşinci tablodan sonra 10 dadika ara.

Yedinci sayfasında, Reşat Nuri Güntekin'in KÜÇÜK SAHNE ve MUHSİN ERTUĞRUL başlıklı bir yazısı var; bu yazı sekizinci sayfanın sonuna dek sürüyor...

Bu avuçiçi büyüklüğündeki derginin 9. sayfasında, FARELER ve İNSANLAR'ın İLHAM KAYNAĞI başlıklı bir yazıyla, 10-11-12. sayfalarında da John Steinbeck üzerine bir inceleme yazısı bulunuyor.

Şimdi ben, gerçekten ilginç bulduğum, FARELER ve İNSANLAR'ınİLHAMKAYNAĞIyazısınıburayaalıyorum:

"John Steinbeck'in, Faraler ve İnsanlar piyesinin adını İskoçyalı şair Robert Burns'un (1759-1796) bir mısrasından almış olduğu biliniyor.

Fakat Robert Burns'un şiiri Steinbeck'e yalnız eserin adını değil, esas temasını da ilham etmiş göründüğünden bahis mevzuu olan şiir hakkında seyircilerimize kısaca bilgi vermeyi faydalı bulduk.

Anlatıldığına göre Robert Burns, bir gün, çift sürerken bir tarla faresinin yuvasını altüst ekmiş. Farenin kaçtığını görünce bunun farkına varıyor; müteessir oluyor ve bu hadise üzerine bir şiir yazıyor. Bu şiir "Sapanımla yuvasını altüst ettiğim bir fareye" adını taşır. Şair, tarla faresine, pek zararlı telâkki etmediği bu hayvana, kışın korunacağı bir sığınak kalmadığı için, merhamet duyduğunu belirterek şöyle devam eder:

"Baktım tarlalar çırçıplak olmuş: sıkıntılı kış da hızla geliyor; burada, toprağın altında sert rüzgârlardan korunarak rahat rahat yaşamayı düşünüyordun.. Birden zalim sapan yuvandan etti seni..."

"Ama farecik, tedbir ve ihtiyatın boş olduğunu gösteren yalnız sen değilsin ki: Fareler ve insanlar ne güzel düşünüp, ne güzel şeyler tasarlıyorlar, fakat sonu gelmiyor, umulan sevinç ve saadet yerine acı ve kederden başka bir şey tatmaz oluyorlar.."

FARELERveİNSANLAR, Küçük Sahne'den önce 1950 mevsimi başında Ankara Devlet Tiyatrosu'nda gene Muhsin Ertuğrul yönetiminde sahnelenmiş; Lennie rolünü Nuri Altınok, George rolünü Asuman Korad, tek kadın rolünü de Heyecan Başaran üstlenmişti. Bu oyun Küçük Sahne'nin açılış oyunu oldu ve 1951 - 1952 mevsimi sonunda Küçük Sahne'de bir kez daha sahnelendi. bu kez başrol Lennie'yi Agâh Hün, diğer önemli rolleri, George'u Ankara'da oynayan Asuman Korad ile Curley'in karısı rolünü (1954'te evlenip tiyatroyu bırakan) Heyecan Başaran almıştı.

1951'in 13 nisanında perdesini açan Küçük Sahne Tiyatrosu Muhsin ertuğrul'un yönetiminde 1954-1955 tiyatro mevsimi sonuna dek dört mevsim başarılı bir grafik çizerek çalışmalarını

yürüttü. **Fareler ve İnsanlar, Yarış, Karakolda, Babayiğit, Arpa Ambarı, Hamlet** (Hamlet'i, modern tiyatromuzun ilk kadın Hamlet'i olarak Nur Sabuncu üstlenmişti) ve hocamızın özenle sahneye koyduğu **Godot'yu Beklerken** oyunları bugün hâlâ izleyenlerin belleğinde tazeliğini korumaktadır. İlk gününden katıldığım, genç, yetenekli, çalışkan Küçük Sahne kadrosunda Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan Agâh Hün, Asuman Korad, Heyecan Başaran, Uğur Başaran; ve Lale Oraloğlu, Altan Karındaş, Şükran Akın, (1955-56 mevsimi başında **ÇAYHANE** komedisiyle kadroya katılan Nevin Seval), Cahit Irgat, Münir Özkul, Sadri Alışık, Kâmran Yüce, Şükran Güngör, Mümtaz Ener, Saim Giray, Şahin Tek, Pekcan Koşar, Naci Girgin, Mümtaz Alpaslan, Çolpan İlhan gibi çoğu bugün ünlü bir çok sanatçı görev aldık. Küçük Sahne'de, yönetmenleri Muhsin Ertuğrul'un Ankara Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne ikinci kez atanması üzerine, 1955-56 ve 1956-57 tiyatro mevsimlerinde, Agâh Hün, Münir Özkul, Sadri Alışık, Nevin Seval, Uğur Başaran, Kâmran Yüce ve Mücap Ofluoğlu ortaklığında beş oyun daha sahnelendi. Bu beş oyunun en ünlüsü **ÇAYHANE** komedisidir. Bu oyunda, Mücap Ofluoğlu SAKİNİ, Münir Özkul FISBY, Nevin Seval LOTUS rollerini üstlenmişlerdi... Küçük Sahne Topluluğu, 1957 Mayısında altı yıl süren çalışmalarını noktalamıştı... Bundan sonra, boş kalan Küçük Sahne'ye Dormen Tiyatrosu yerleşti, 1962 yılı sonunda ayrılıp daha büyük bir sahneye ve salona, eski SES tiyatrosuna geçtiler. Küçük Sahne'de Dormen'leri, Gülriz Sururi ve Engin Cezzar Topluluğu iki mevsim izledi, onları Ulvi Uraz Topluluğu iki mevsim, Uraz'ı da Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu dört mevsim izleyecekti. 1970-71 tiyatro mevsimi başından 1980 tiyatro mevsimine dek, on yıl içinde kısa bir süre Dostlar, sonra da Ali Poyrazoğlu topluluklarını görüyoruz Küçük Sahne'de.. On yıldan beri de Ferhan Şensoy'un ORTAOYUNCULAR topluluğu başarıyla açıyor perdelerini bu kırk yıllık, alkış sesleriyle dolu, güler yüzlü Küçük Sahne'de..

Gelelim Küçük Sahne'nin 30. yılını kutlama oyununa:

Zeynep Tedü'nün telefonundan bir iki gün sonra Ferhan Şensoy'la görüşmek üzere Küçük Sahne'ye ORTAOYUNCULARI'na gittim. Ferhan Şensoy'u tanımıyordum, 1974 yazı Paris'e yaptığım bir gezide, Jerome Savary'nin "Le Grand Magic Circus" kabaresinin **Musa'dan Mao**'ya adlı oyununu izlediğim gün "L'Avant Scène" dergisinde, J. Savary'nin asistanı olarak adını okumuştum.

Ferhan Şensoy, beni güler yüzle ve saygıyla karşıladı.

"Bir oyun oynar mısınız Küçük Sahne'nin 30. yılı için?" diye

sordu. Bu arada Suzan Uztan'ı da düşünmüş. "İyi olur, Suzan'la bir oyun sahneleriz" dedim. Düşünmek ve oyun bulmak için süre istedim. ORTAOYUNCULAR o günlerde **Şahları da Vururlar'ı** alkışlar ve kahkahalar içinde sürdürüyorlardı..

1979-80 tiyatro mevsiminde İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda Yönetim Kurulu üyesi ve Üsküdar Bölümünden sorumlu olarak çalışırken, Osman Karaca'dan okumak için aldığım oyunların içinde bulunan, çağdaş Sovyet oyun yazarı Arbuzov'un bir oyununu çok sevmiştim. Hale Kuntay'ın çevirdiği oyunun adı **Eski Moda Komedya** idi. Oyun Ankara Devlet Tiyatrosu'nda o günlerde oynanıyordu. İki kişilik, sevgi ve aşk dolu bir oyundu. Bir kaç gün sonra, bu oyunu oynamayı Ferhan'a önerdim. Ferhan oyunu aldı okumak için ve bir süre görünmedi. Ben de belki oyunu sevmemiştir, ya da 30. yılı kutlamaktan vazgeçmiştir diye aramadım. Nihayet karlı bir akşam çıkageldi. Her haliyle oyunu incelemiş, olumlu karşılamış gibiydi.

Suzan Uztan'la neşeli bir ortamda başlayan provalarımız ORTAOYUNCULAR'ın katkısıyla sürdü ve iki aylık bir çalışmadan sonra, oyun oynanabilir düzeye geldi. Oyunumuz tuttu, beğenildi.

Yalnız, mevsim sonuna rastladığı için, iki haftacık oynayabilmiştik...

Burhan Arpad, Cumhuriyet'teki "HESAPLAŞMA" sütununda, "İlk Geceler" başlığı altında yazdığı yazıda Küçük Sahne'nin perdesini açtığı ilk güne ve ilk yıllarına değinerek bizim oyunumuza geliyor ve şu övgü dolu sözleri sıralıyordu: "..... Çağdaş Rus Tiyatro yazarlarından Aleksiev Arbuzov'un o gece izlediğimiz oyunu bir 'Duygu komedisiydi' ve iyi sunuluyordu. İstanbul sahnelerine bunca yıl emek vermiş iki sanatçı 'Duygu Komedisi' gibi sulandırılmaya çok yatkın, küçük bir sürçmeyle tökezleyecek, dış yanıyla kolay görünen bu çok zor türün üstesinden gelmeyi başardılar. Bitirişi ayakta alkışlayan tiyatroseverler bu güç başarıyı belgelemek istiyorlardı... Mücap Ofluoğlu - Suzan Uztan ikilisine, sahneyi bu güzel davranışa veren ORTAOYUNCULAR topluluğuna başarılı pek çok 'İlk Geceler' dileğiyle...

Mayıs 1981 tarihli, Aylık Tiyatro Dergisi SAHNE'de çıkan bir yazı da şöyle:

"Eski Moda Komedya" aslında eski moda olmayan bir konuyu, hiç eskimeyen oyuncuların elinden izlemenin zevkini tattırıyorken; son dönemde, yaptıkları her yanlış tonlamayı 'Epik Tiyatro' her kötü teksti "Grup çalışması' adı altında yutturmaya kalkışanlara, gerçek bir tiyatro tekstinin nasıl olduğunu ve nasıl

oynanabileceğini gösteriyor. En azından bu yönüyle mutlaka görülmeli ve tadına varılmalı."

Rahmetli Melih Vassaf da şunları yazıyordu ÇAĞDAŞ'da:

"Mücap Ofluoğlu Küçük Sahne'nin 30. yıldönümü için sımsıcak, duygusal bir komedi seçmişti. Geçen yıl Oda Tiyatrosu'nda, "Söz Veriyorum"da izlediğimiz ve çok sevdiğimiz Arbuzov'un yeni oyunu. "Eski Moda Komedya" her yaştaki izlecilerin çok sevdikleri, içinde biraz kendilerini buldukları bir oyun... her iki sanatçı, birbirini gölgelemeden, nefis oyunlar çıkarıyorlar..... görmedinizse üzülmeyin, gelecek yıl tekrarlanacak!"

Tekrarlayamadık, iki hafta oynamıştık ya, bu iki hafta yetti de arttı bile....

"Trac", Fransızca sözlükte, "Topluluk karşısına çıkarken duyulan korku olarak tanımlanıyor." Oysa biz aktörlerin duyduğumuz trak korkusu, topluluk karşısına çıkarken duyulan korku değildir. Çünkü aktör topluluktan korkmaz. Tek korktuğu şey, oyun sırasında sahnede rolünü unutuvermesidir.. İşte bu korkuyu ben yaşadım.

1981'de Ortaoyuncular'ın çağrılısı olarak, Küçük Sahne'nin 30. yılını kutlamak için 1951-81) Arbuzov'un **Eski Moda Komedya** adlı oyununu sahneye koymaya karar verdim.

Sevgili Suzan Uztan ile, 26 Ocak 1981'de provasına başladığımız bir doktorla hastası arasında, bir dinlenme evinde geçen bu iki kişilik duygusal oyunu, iki ay çalıştıktan sonra, 22 mart pazar günü, izleyici önüne çıkardık.. Haftada yalnız iki gün, pazar ve salı günleri, ikişer seans olmak üzere dört kez oynayacağız.. İlk seansımız pazar matinesi, tüm heyecana karşın iyi geçti. Oyunu suflörsüz, ezbere oynuyoruz.. İkinci seansımız 18.30'da. İki bölümlük oyunumuzun birinci bölümünü bitirdik, on dakikalık aradan sonra ikinci bölüme başlıyoruz. Suzan sahnede, ben elimde çiçeklerle sahneye giriyorum, çiçekleri "Nasılsınız iyi misiniz?" diyerek Suzan'a veriyorum, sonra, sonrası yok. Tek sözcük gelmiyor usuma. Profesyonel bir rahatlıkla, "Buyurunuz oturalım" dedim, karşılıklı oturduk, ben de gene laf yok. Suzancak, haklı olarak şaşkın, yüzüme bakıyor, ne olacak gibilerden. Bir ara, hafifçe, "Oyunu keselim mi?" diyor. Ben, "yo, yo, sen devam et" diye mırıldanıyorum. Suzan kıpkırmızı olmuş, çaresiz kalkıyor ayağa, uzunca hareketli bir tiradı var, ona başlıyor. O da, ben de ter içinde kalmışız. Sahnede anlamsız duraklamalar kadar oyunu bozan başka bir öğe yoktur. Ne kadar geçti bilmiyorum, sözlerimi anımsayıp konuşmaya başladım.. Oyundan sonra Suzan'dan özür dilerken, ikimiz de gülüyoruz, çünkü olan, oyuncunun korkusu trak olayı...

Olayın en güzel yanı da şu oldu. Akşam evde, eşimle bu trak olayını konuşurken, telefon çalıyor!

Gülriz Surûri dostumuz: "Mücap, beni ağlattınız, tebrik ederim" diyor. "Gülriz'ciğim, ben de az daha ağlayacaktım!" diyorum.

Gülriz: "İzleyiciyi ağlattınız ya, yetmez mi?" deyince,

"Trak geldi, uzun süre konuşamadım, anlamadın mı? Gülriz'ciğim!" diye sordum.

Gülriz: "Yo, hiç belli olmadı" demez mi? doğrusu hem şaşırdım, hem sevindim. İşi ucuz atlatmıştık.

Salonumuzun dolu olduğu bir salı günü idi. Matine'de, Suzan oyunun birinci bölümünde, önemli bir yeri atladı. Olmayacak şey değil, çok olur. Ben söylenmesi gerekli olduğu için, o yeri, Suzan'a sorarak, yeniden aldırdım. Ama duraksama yok, oyun sürüyor bir yandan. Bir önemli atlama daha oldu, gene oyuna uygun bir şekilde, atlanan yeri gerektiği gibi yerine koyduk. Ne ki oyunun temposu biraz etkilendi. Ara verildi. Soyunma odalarımıza çekilirken, Suzan "Pardon" dedi; Ben "Geçmiş olsun" dedim.

İkinci bölüm için hazırlanırken, bir de baktım, Müşfik Kenter; eşi ile kulise geldiler.. Müşfik'in öyle tiyatro kulislerine girmek, oyuncularla konuşmak, iyi kötü görüş belirtmek ya da oyuncuları kutlamak gibi bir alışkanlığı olduğunu hiç duymadım, görmedim de. Yanıma geldi:

"Salonunuz dolu iyi, ama oyun temponuz düşük" dedi. Müşfik'in konservatuvar hocalığı da var ya, eh hoca gibi bir eleştiri yapıyor, diye düşündüm. Bu eleştirisine hiç ses çıkarmadım!.

Gülriz'in oyuncu davranışı ile, Müşfik'in hocalık uyarısı, sevimli bir anı olarak, bugün de belleğimde tüm tazeliğiyle duruyor. Kendi kendime, "Müşfik, iyi ki bana Trak geldiği gün izleyici değildi" diyorum!..

XX. yüzyılın başında tiyatro oyunculuğuna başlamış, çıraklık dönemlerini yetenekleriyle çabuk atlatıp üne kavuşmuş olan tiyatro sanatçıları, kendilerinden önce yetişmiş XIX. yüzyıl oyuncuları gibi, sahneye adım atışlarının 25. yıllarını bile özel bir geceyle kutlarlar, bu geceye Jübile diyerek gecenin önemini arttırmaya çalışırlarmış.

Tiyatro gibi yıpratıcı, yorucu, kazancı az bir sanat kolunda yirmibeş yıl, hele o yıllarda, çalışmak, üne kavuşmak küçümsenemez, azımsanamaz.. Ne ki, bugünün ünlü sanatçıları 25. yıllarını, kutlamayı bırakın, akıllarına bile getirmiyorlardır.

25. sanat yılını kutlayan sanatçıların başında, çağdaş tiyatromuzun kurucusu, büyük tiyatro adamımız Muhsin Ertuğrul var. 1909'da Burhanettin Tepsi topluluğunda sahneye adım atan M. Ertuğrul, 29 Mart 1934'te Tepebaşı Dram Tiyatrosunda 25. sanat yılını kutluyordu. Daha sonra 40. sanat yılını da gene aynı Dram Tiyatrosu'nda kutlayacak, **Büyük Baba** oyunuyla tiyatroseverlere son kez tiyatro aktörlüğünün kırk yıllık deneyimli, başarılı gösterisini sunacaktı.

Kendi kuşağı başta, üç kuşağa hocalık ve yöneticilik yapmış büyük ustanın 60. sanat yılı ise 1969 yılında tüm İstanbul tiyatrolarının katılımıyla, görkemli bir şölenle kutlanmıştı... 70. sanat yılı olan 1979 yılının 25 Nisanında Ege Üniversitesi ona FAHRİ DOKTORLUK unvanını vererek, Türk Tiyatrosu ve tiyatro sanatı adına teşekkür ediyordu. İzmir'deki törene hasta hasta katılan hocamızın, törenden dört gün sonra "artık rahatça, gözlerim arkada kalmadan ölebilirim" dercesine, konuk olduğu yakın akraba evinde, eşi Handan Uran'ın kollarında yaşama veda etmesi, bence çok anlamlı ve dramatiktir...

Tiyatro yaşamımın 23 yılı onunla geçti. Kurucusu olduğu Küçük Sahne'de, yıllar yılı emek verdiği İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, özellikle tiyatrodan uzak bırakıldığı sıkıntılı günlerinde, dert ortağı gibi hep yanında olmaya çalıştım...

Bizde tiyatro denince, özellikle Cumhuriyet'ten sonraki dönemler için, Muhsin Ertuğrul adı hep baştadır. Behzad Budak'lar, İ. Galip Arcan'lar, Muvahhit'ler, Hazım Körmükçü'ler, Mahmut Moralı'lar; uzun yıllar İstanbul Şehir Tiyatrosu dışında

kalıp sanatını sürdüren, 1952'de Şehir Tiyatrosu'na döndükten sonra 1958 yılındaBehzad Budak'la birlikte 50. Sanat Yılı büyük bir şölenle kutlanan Raşit Rıza üstad, bugün yaşamını anılar yazmakla geçiren, sevimli olduğu kadar nedense öfkeli olan Vasfi Rıza Zobu da, Türk tiyatro sanatına alın terleriyle, tutkularıyla emek vermişlerdir. Kadınlar kadrosunun başını çeken Bedia Muvahhit'in yanında Şaziye Moral'ı, Neclâ Sertel'i ve de Muhsin hocanın uzun yıllar yadsınamaz rol arkadaşı ve yardımcısı Neyire Neyir'i anmadan, emeklerine teşekkür etmeden geçebilir miyiz?

Emekli erkek sanatçıların son büyüğü olarak yaşamını sürdüren gazelhan, (evet Vasfi bey, nefis gazel söyler. Hiç unutmam, bir gün Güneri Artunkal dostumuzun davetlisi olarak, TED kulüpte rakı sofrasındaydık; Vasfi üstat gazele başladı, hababam atıp duruyor gazeli, Bedişimiz de (Bedia Muvahhit) var aramızda. Bir ara, Bedia sultan, "Aman Vasfi yavaş ol, yüzün kan çanağına döndü, maazallah çatlıyacaksın" deyyu gazelhan üstadı uyarmıştı) ve ünü komik rollerle yaygınlaşmış aktör, Devlet Sanatçısı üstat Vasfi Rıza Zobu da, 1948 yılında 30. sanat yılını kutladığı gibi, 1967 yılında da 50. sanat yılını sanatkâr dostları ve meslektaşları arasında, yazılar ve tebriklerle kutlamıştı.. Ben o yıl, kendi adımı verdiğim toplulukla Küçük Sahne tiyatrosundaydım. Benden de üstat için yazı istediler: **"Elli yılın kahkaha ve alkış sarsıntısı"** başlıklı bir yazıyla katıldım kutlama kervanına.

Kadın sanatçıların en ünlüsü, zekâsı ve zarafetiyle hayranlarının içten sevgisini kazanan biricik Bedia Muvahhit'in 50. sanat yılı 1972 yılında, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün onurlandırdığı bir gecede, görkemli bir törenle kutlandı. O gecenin sunucusu olarak görev almıştım...

Gelelim bizim kuşağın jübilelerine.

Şile eşrafından, sözünü esirgemez, kendine özgü giyim kuşamı, yaşayışı ve esprisiyle, sevilen değerli aktör dostum İsmet Ay, 40. yılını kutladıktan bir süre sonra da, 50. sanat yılını kutladı ve de cümleyi şaşırttı; en azından yaşı çıktı meydana; oysa ne kadar taze ve ne kadar dinç henüz, tiyatromuzun İsmeti...

Babaların babası, bir zamanların sarı Turgut'u, (Tanıdığımda saçları sapsarıydı) baba Turgut Boralı da, pek hoşlanmadığı halde, "Boş ver, hiç sevmem jübile mübile" diyerek ısrarlara dayanamadı, 40. sanat yılını kutlayıverdi.

Sıra geldi bendenize. "Bendeniz fakir mücap kulunuz / hacısız hocasız tekkesiz / yaşamam bir insanlık üstüne / nişangâh olmuş gövdemiz / konuş bre dost konuş / saniyeler dakikalar saatler / günler geceler seneler uçtu / ..." ve böylece geldik 1983'e...

1943 yılında başlayan serüven 1983'te 40. yılı buldu.

Aktörlük serüvenci olmak demek. Serüven tutkunlarına salık veririm aktörlüğü. Hele tiyatro aktörlüğü, bir derin kuyudur ki içine düştünüz mü çıkamazsınız bir daha, kuyudaki serüvencilerle kuyu kuyu oynar durursunuz...

Ben tiyatro oyunlarıma ara vermiştim. Şöyle ki, 1979-80 tiyatro mevsiminde çağrılı olarak geldiğim İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda yönetim kuruluna alınmış, Üsküdar tiyatrosundan, bölümünden desem daha doğru olacak, sorumlu tutulmuştum. Yönetim kurulunda Agâh Hün var, Münir Özkul var bu değerli dostlar Küçük Sahne'den beri tanıdığım sevdiğim sanatçılar. İyi de, Genel Sanat Yönetmenimiz eleştirmenlikten gelen, tiyatroyu gerçekten seven izleyen bir ahbap yazar, Hayâti Asılyazıcı kardeşimiz de bilir. Belki de bir özveriydi göze aldığı. Ama özveri de yetmiyordu rayından çıkmış bir sanat kurumunu toparlamaya... Neyse ben Şehir Tiyatrosu'nda hep Vefik Paşa'nın uyarlaması **Merâkî** adıyla sahnelenen Moliere'in **"Hastalık Hastası** komedisini Üsküdar'da aynı adla sahneye koydum. Başrolleri, Agan'ı Bilge Zobu, Toinette'i Alev Gürzap üstlendiler, diğer rolleri de deneyimli oyuncular aldı.

Molière ve Üsküdar Tiyatrosu 1979-1980

Bu tiyatro mevsimi başında Üsküdar tiyatrosu'nda Molière'in **Hastalık Hastası**'nı sahnelemeye karar verip çalışmalara başladık.

Molière gerçek bir halk sanatçısıydı. Şehir tiyatroları yıllardan beri Molière'in hem çevirilerini, hem de Vefik Paşa'nın büyük bir ustalıkla yaptığı uyarlamalarını oynayarak, seyircimize Molière'i tanıtmış ve sevdirmiş.

1965-66 yılında **Cimri,** 1975-76 yıllarında da gene **Cimri** ve **Tartuffe** komedileriyle Üsküdar Tiyatrosu'nun sahnesine çıkan Molière seyirciden büyük ilgi görmüştü. Bu yılki çalışmamıza da, bu ilgiye güvenerek başladık. Nedense seyircimiz tiyatroya küsmüş, eski ilgisini göstermiyordu. Nedenini düşünmek, araştırmak gerekiyordu. Bugün tiyatronun işlevi, günlük yaşam savaşımından yorgun düşüp, terör olaylarının içinde bunalıma giren halkı dinlendirip, eğlendirerek, tiyatro kültürü aşılamak olmalıdır.

Molière'le başlayıp, kendi yazarımızın oyunlarıyla sürecek

programımızı düzenlerken bunları düşünüyorduk. Amaç, kültür ve eğitim tiyatrosuydu. Son yıllarda politik oyunlara ağırlık veriliyordu. Bu tutuma ara vererek, klasik tiyatroya, tiyatro sanatını gençlere sevdirmeye, beğendirmeye yönelmek istedik. Üç beş yılda bir değil, her yıl klasik tiyatrodan seçmeler sahneleyerek, tiyatronun nereden geldiğini, günümüze hangi biçimlerden geçerek ulaştığını genç kuşaklara iletmenin yararlı ve eğitici olacağı kanısındaydık. Çünkü, günümüzün sorunlarını ele almaktan kaçınan bir tiyatroyu nasıl düşünemezsek, klasik yapıtlara yer veremeyen bir tiyatroyu da düşünemeyiz.

Günümüzün ağır koşulları içinde tiyatroya zaman ve para ayıramayan halkımıza da hak vermemek elde değil. Ne var ki, asıl böyle günlerde, düşünceleri, davranışları ve eğilimleri açıkça yansıtan tiyatroya önem vermek gerekir. Sanattan ve düşünceden uzak bir toplum hiç bir başarıya ulaşamıyor. Futbol oynanan stadyumları dolduranların birçoğu, biraz da tiyatroya para ve zaman ayırıp, bir kaç iyi oyun izleseler, salt boşalmak için gittikleri futbol maçlarının spor olduğunu, sporun da kültür, terbiye ve ahlakla geliştiğini daha kolay anlarlardı.

Üsküdar ve çevresinin üçyüz yetmişbeş seyirci alan bir tiyatrosu var. Bu tiyatro, bir yıl sonra yirmi yaşını dolduracak.

Üsküdar tiyatrosunun perdesini açtığı günlerde lise öğrencisi olanlar bugün kırk yaşını geçmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş büyüklerdir. Artık onlar ve öğrenci yaşında olan çocukları bu tiyatronun gerçek sahibidirler. Tiyatroları onları bekliyor. Gelsinler, bize ne istediklerini, hangi türde oyunlar beklediklerini söylesinler.

Tiyatromuzu el birliği ile, sevgiye ve güzele yöneltelim."

Amacımız, oyunu bir süre Üsküdar'da sahneledikten sonra Harbiye (Muhsin Ertuğrul) sahnesi başta, diğer sahnelere de taşımak, Molière'i yeni kuşaklara tanıtmaktı. Ödenekli tiyatroların bir görevi de klâsik tiyatroyu tanıtmak değil miydi?

Bu düşüncelerimi yansıtan bir yazım o ara Türk Tiyatrosu Dergisi'nde yayınlandı:

Baleli bir **Hastalık Hastası** sahneledik. Argan'ı oyunun sonunda doktor yaptık, Hipokrat yemini ettirip, diplomasını (!) verdik.

Oyun iyi eleştiri aldı, ama Üsküdar Tiyatrosu'ndan başka bir yere götürülmedi, o sahnede yaşamını yitirdi!.. Giderek tiyatroda olaylar karışmaya başlayınca emekliliğimi istedim ve kucağında gözümü açtığım Şehir Tiyatrosu'ndan ayrıldım...

İnanır mısınız, 40. sanat yılımı kutlamayı, 1982'de "şiirle 40 yılı"nı kutladığımız Ümit Yaşar Oğuzcan dostum soktu aklıma..

"Senin 40. sanat yılın ne zaman?" diye sormuş, ben de "1983, yani gelecek yıl" deyince, "El birliğiyle senin 40. yılını da kutlayalım" demişti. Bu hoş öneri üzerine kolları sıvadık. Yalnız ben, bu kırk yılı kendi başıma değil de bir kuruluş aracılığı ile kutlamayı daha doğru buldum ve Hisar Eğitim Vakfı Mütevelli heyeti başkanı olan değerli dost, işadamı ve yazar Ali Neyzi ile görüşerek, böyle bir gecenin Hisar Eğitim Vakfı yararına yapılmasının mümkün olup olmadığını sordum. Sevgili Ali Neyzi bu önerimi kıvançla karşılayarak, konuyu Mütevelli Heyetine götürüp onların da olurunu aldı ve gece Hisar Eğitim Vakfı yararına olmak üzere hazırlıklara girişildi... Ali Neyzi'nin 40. sanat yılım için yayımlanan dergideki yazısının bir bölümünü buraya alıyorum:

"Sevgili dostumuz Mücap Ofluoğlu'nun nazik ve ilginç teklifi üzerine, 40. sanat yılını kutlama şöleninin gelirinden vakfımız nezdinde bir fon oluşturulması ve bu fonun yatırım geliriyle gösteri sanatları dalında öğrencilere ve yetişkin sanatçılara öğrenim ve inceleme, araştırma bursları verilmesini Hisar Eğitim Vakfı Mütevelli Heyeti kıvançla karşılamıştı. Yanılmıyorsak, Mücap Ofluoğlu Bursları ile tiyatro ve diğer gösteri dallarında eğitim ve inceleme yardımı yapan ilk özel vakıf olmak onuruna da ulaşmaktayız."

Vakfın kurucusu olmak onurunu da taşıyan dostum Ali Neyzi, yazısını şu tümcelerle bitiriyordu...

"Hisar Eğitim Vakfı, eğitim hizmetlerine dönük bağışları kabule ve eğitim konusunda yurt çapında her yeni girişime destek olmaya hazırdır.

Mücap Ofluoğlu'nun 40. Sanat Yılı kutlama şöleni bağışları ile ilk defa sanat dalında burs fonu oluşturmaktan kıvanç duymaktayız. Bu programı gerçekleştiren Mücap Ofluoğlu'na, sanatçı dostlarına ve bağış yapan tüm kişi ve kuruluşlara candan teşekkür eder, bu tür çabaların devamını dileriz..."

Şan Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen geceye, Devlet Tiyatrosu, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçıları, Devlet Sanatçılarımız Cemal Reşit Rey ile Suna Korat, Türk musikisi sanatçısı Lâika Karabey sanatlarıyla, Haldun Taner, Elif Naci, Ümit Yaşar Oğuzcan, Ülkü Tamer ve Recep Bilginer de konuşmalarıyla, tüm dostlar gibi yazılarıyla katılarak onur verdiler...

Burada bir kez daha değerli sanatçı ve yazar dostları ve Türk tiyatrosunun 40 yıllık öyküsünü (Mültivizyon)la sunan fotoğraf sanatçımız Gültekin Çizgen'i şükranla, saygıyla anıyor, yardımlarına candan teşekkür ediyorum...

Kuşağının güçlü şairi, değerli dost Ülkü Tamer'e hem

Fotoğraftaki Çocuk adlı şiir kitabımın, hem de 40. sanat yılımda yazar ve sanatçı dostların yazılarını içeren kitabın hazırlanması ve basılmasında gösterdiği yakın ilgiye ayrıca teşekkür ediyor, 40. yılım için yazdığım mâni'yi sizlere sunmak istiyorum:

Mücap İçin Mani

Perdesinin önü alkış
Altış değil bu bir yokuş
Yüceleri aşıp geldi
Kırk kanatlı kırkıncı kuş

İSTANBUL ŞEHİR TİYATROSU 70 YAŞINDA

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun 70. yılı nedeniyle, Muhsin Ertuğrul'un mezarı başındaki konuşmam

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun 70. yılı kutlamalarına üç kuşağın hocası, çağdaş tiyatromuzun kurucusu Muhsin Ertuğrul'un mezarında saygı duruşuyla başlayacaktım. O yıl Şehir Tiyatrosu'na Genel Sanat Yönetmeni olarak gelen dostumuz Gencay Gürün, benden bu saygı duruşunda bir konuşma yapmamı istemişti; ben de, sonradan gazetelerde yayımlanacak şu konuşmayı yapmıştım:

'Çağdaş Türk Tiyatrosu'nun aktörü, yönetmeni, kurucusu, kuramcısı, onuru, sözcüsü ve perdesini açıp kapayan görünmez ellerin sahibi perdecisi sevgili sayın başöğretmenimiz, bugün bir kez daha sana teşekkür etmeye, önünde saygıyla eğilmeye geldik.

Bugün, 1915 yılında henüz 23 yaşında tiyatro tutkunu genç bir aktör olarak sanatçı kadrosuna katıldığın ve Hüseyin Suat'ın Emile Fabre'dan uyarladığı ilk oyunu, **Çürük Temel**'de başrolü üstlenerek sahnesinde alkış topladığın Darülbedayi'nin (İstanbul Şehir Tiyatrosu) 70. kuruluş yılını kutlama törenlerine başlamış bulunuyoruz.

Bu mutlu günü başlatan, o günün tiyatro adamlarını, kamu görevlilerini, emeği geçen tüm tiyatroseverleri ve bu mutlu başlangıç için çalışanları rahmetle, saygıyla anıyor, tiyatromuzun açtığın yolda gelişerek istenilen düzeye ulaşacağına inanıyoruz.

Sayın hocamız, senden öğrendiğimizi şöyle özetleyebilirim:

Koşullar ne olursa olsun, tiyatromuzun saygınlığını, tiyatrocunun onurunu korumalıyız. Oyun programlarımızı düzenlerken kendi yazarlarımızın oyunlarına öncelik tanımalıyız. Dünya tiyatrosunun klasiklerini, modern yapıtlarını tanıtmalıyız. Çocuktiyatrolarına, tiyatrolarımızın çekirdeği olarak bakıp, çocuklarımıza tiyatro sevgisini aşılamalıyız. Tiyatro alanlarımızı, salonlarımızı çoğaltmalıyız, her ilde bir tiyatro açmalıyız (Bölge Tiyatroları).

13 Ocak 1974'te İstanbul Şehir Tiyatrosu Genel Sanat Yönetmenliğine son kez gelişinde,bir gazeteye verdiğin demeçte, "Başlıca amacımız tiyatroyu yoksul semtlere götürmek olacaktır.

Okullardan, elverişli salonlardan faydalanacağız. Yer bulamazsak, kahvelerden yararlanacağız. Ne yapıp yapacağız, tiyatroya gelme olanağı bulamayanların ayağına gideceğiz" diyor ve Gültepe'de, Bayrampaşa'da açılan yeni sahnelere, Tepebaşı Deneme Sahnesi, Yedikule Açıkhava Tiyatrosu ekleniyordu... 1974-75, 1975-76 tiyatro mevsimlerinde, Harbiye, Beyoğlu Yeni Komedi, Fatih, Üsküdar, Kadıköy, Tepebaşı Deneme Tiyatrolarıyla, Rumelihisar Açıkhava Tiyatrosunu da katarak görkemli bir çalışma tablosu çıkıyordu ortaya. Her şey istediğin gibi olmuyordu belki, karşıtların gizli gizli engeller de çıkarıyordu, ama sen doğru bildiğin yolda, ilerlemiş yaşına karşın yürümeye çalışıyordun. Yeni yazarların oyunları tanıtılıyor, kahvelerde oyunlar sergileniyordu..

50. yılımız kutlanırken, Perdeci imzası ile yazdığın bir yazında özetle şunları söylemişsin: "Bu mevsim Şehir Tiyatroları altı sahnesinden beşini Türk yazarlarının yeni oyunlarıyla açtı. Mevsimin ikinci döneminde de yeni yerli oyunları sahnelerimizde göreceğiz. Başka tiyatrolarda da durum öyle; oynanabilecek olan yerli oyunların sayısı gittikçe artıyor. Ama bu da yeterli değil, önemli olan yerli oyunların sayısı değil, bunların nitelikleri ve gücüdür. Türk Tiyatrosunun geleceği adına aynı çağrıyı tekrarlıyorum. Eser, eser istiyoruz."

Her sözüne, her düşüncene katılıyoruz hocam. Çünkü sen, Cumhuriyet tiyatrosuna kapısından, çatısına; oyunundan, yönetmenine dek, her yönüne kişilik ve onur kazandırmış öncümüzsün.

Sen olmasaydın, tiyatromuz çağdaşlaşmada çok gerilerde kalırdı. Sana ne kadar teşekkür etsek, seni ne kadar çok ansak, gene de öğrencilerin olarak borcumuzu ödeyemeyiz. Rahat uyu, ellerin hep perdelerimizde olacak...'

13 Ocak 1985
Pazar

Aşağıdaki yazım da "Türk Tiyatrosu Dergisi"nde yayımlandı:

İstanbul Şehir Tiyatrosu 70 yaşında

Derülbedayi, okullu bir tiyatroculuğun başlangıcıdır.

Yönetimiyle, disipliniyle, repertuvarıyla ve çatısının altında topladığı sanatçılarının işlerine, sanatlarına olan içten

bağlılıklarıyla.

Tiyatro sanatçısının ciddiye alınmadığı, mahkemelerde tanıklığı bile kabul edilmediği bir dönemde her şeye ve tüm sıkıntılara hatta açlığa karşı koyarak, sevgi ve saygıyla dayanışma içindeperdelerini açmaya çalışan bir avuç genç insanın sabrıdır ki, bu yetmiş yılın onurla kutlanabilmesini gerçekleştiriyor...

Muhsin Ertuğrul'ların, Raşit Rıza'ların, Behzat Butak'ların, İ. Galip Arcan'ların, Muvahhit'lerin, Hazım Körmükçü'lerin, Vakfi Rıza Zobu'ların, Hüseyin Kemal'lerin, Mahmut Moralı'ların, çok genç yaşta dünyaya gözlerini yuman Küçük Kemal'lerin, onların yanında Türk Tiyatrosunun kadın öncüleri Bedia Muvahhit'lerin, Şaziye Moral'ların, Neyyire Neyir'lerin ve tüm yasaklara direnerek sahneye çıkan Afife'lerin tiyatroya olan tutkularıdır ki, bu sanat kurumunu bugüne taşımıştır. Bu yuvada, bu okulda tiyatroya ilk adımını atmış biri olarak söylüyorum ki, yukarıda adlarını sıraladığım tiyatro savaşçıları olmasaydı, tiyatromuz bugünkü düzeye bu kadar çabuk gelemezdi.

Nisan 1930'da yayımlanmaya başlayan Darülbedayi dergisinden bugüne yol gösteren Muhsin Ertuğrul imzalı bir kaç satır okuyalım.

"Bize bizim eserimiz, bizim çevremiz, bizim trajedilerimiz lazım.

Bunları kim yazacak? Kim ortaya koyacak, kim yaratcak? Türk tiyatro yazarlarının sayısı yıllardır üçü dördü geçmedi. Avrupa'nın kendileri için yazdığı eserlerle biz bir mirasyedi gibi yıllardır geçindik. Şimdi artık orada da tükendi... Biz suyu kesilmiş değirmene döndük; bizim tiyatro adapte (uyarlama) edenlerimizin çanlarına ot tıkandı, esin membaları olan yabancı eserler artık bitti; şimdi benzini bitmiş otomobil gibi yarı yolda kaldık. Onların eserleri bizim eserlerimiz oluyordu, şimdi onların kıtlığı bizim kıtlığımız oldu.. 1.10.1930"

"Bir memleketin sanatında en affedilmeyecek şey, çevrenin zevkini (beğenisini) düşünerek eser seçmektir; üzülerek şuna işaret etmek isteriz ki, bugün Darülbedayi'de temsil edilen eserleri seçerken en egemen düşünce o eserin para getirip getirmeyeceğidir. Şayet biz Türkiye'de sanat kaygusuyla, sırf sanat endişesiyle çalışan bir topluluk yaratmak istiyorsak, şayet her uygar millet gibi biz de milli bir sahnenin temelini atmak istiyorsak, sanatçıları günlük yaşamın parasal işkencelerinden kurtarmak zorundayız. 15.12.1930."

"Muhterem okuyucular, şuradan buradan yazdıklarımdan sarfınazar, size yalnız şunu söylıyeyim, ister gülün, ister eğlenin, "başka memleketlerde iki yıl oynanan bu eseri (Dr. Knock Şarlatan) biz iki gün sonra programdan kaldırdık... Sizin

gülmekten veya eğlenmekten hangisini tercih ettiğinizi bilmiyoruz, fakat biz ağlamayı tercih ederiz. 15.12.1931."

Bu ağlamaklı günlerden güler yüzlü günlere geliyoruz.

1943-44 tiyatro mevsimi başında Reşat Nuri Güntekin'in **Yaprak Dökümü** oyunu üç ay süreyle afişte kalıyor ve büyük ilgi görüyordu. Sabri esat Siyavuşgil'in çevirisiyle, **Cyrano de Bergerac** 1945-46 mevsimi başında üç ay alkış topluyordu. 1949'da Cevat Fehmi Başkut'un **Paydos** oyunu dört ay afişte kalarak o güne dek erişilmesi güç bir rekora ulaşıyordu. Giderek bu başarılara yeni başarılar eklenecek, 1959'da **Hamlet,** Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda Muhsin Ertuğrul'un yönetimi ve Engin Cezzar'ın oyunuyla altı ay sürekli olarak sahnede kalacaktı. Molière'in **Cimri**'si 1965'te beş ay alkışlanacaktı. Brecht'in **Sezuan'ın İyi İnsanı,** Dürrenmatt'ın **Fizikciler**'i gibi oyunlar aylarca izleyici bulacak, alkış toplanacak, bizlere ağlamaklı günleri unutturacaktı..

1950'lerde tiyatro oyunu yazmaya yönelen yazarlarımızın sayısı giderek onlara, yirmilere ulaşacak, sahnelerimiz kendi yazarlarımızın oyunlarıyla donanacaktı.

Başlangıçtaki güçlükler yavaş yavaş yenilecek, tiyatromuz çağdaş bir düzede ürün vermeyi sürdürecekti...

İkinci yetmiş yıla yeni yazarlarımızın yeni oyunlarını, yeni kuşak oyuncularıyla yorumlayarak, yeni bilgili tiyatroseverlerin alkışlarını toplamak umuduyla giriyoruz..

DOĞAN NADİ

Atatürk'ün adını koyduğu **Cumhuriyet** gazetesinin kurucusu Yunus Nadi'nin küçük oğlu, **Cumhuriyet** gazetesinin yıllardır başyazarlığını yürüten Nadir Nadi'nin kardeşi, **Cumhuriyet** gazetesinin ortaklarından Doğan Nadi'yi ölümünün 22. yılında (26 Ekim 1969) anmak ve özellikleriyle yeni kuşaklara tanıtmak istiyorum.

Doğan Nadi basın dünyamızın ve Bâb-ı Alî122'nin renkli kişilerinden biriydi. **Bir Dakika** adını verdiği, kendi buluşu olan günlük, beş on satırlık mizah ağırlıklı küçük fıkralarıyla en önemli memleket sorunlarını eleştirir, okurlarıyla birlikte eleştirilen kişileri de güldürerek düşündürürdü. Doğan'ın bu küçük fıkralarını sonraları: **Bir Damla**'sıyla Bedii Faik, **Taş** adını verdiği küçük yazılarıyla (bu küçük fıkralarını daha sonra genişletecektir) Çetin Altan izlemiştir. Doğan Nadi ayrıca pazar günleri yayımlanan **Yedi Dakika**'sıyla da gene mizah diliyle haftanın panoramasını çizer, **Cumhuriyet** okurlarının keyifli bir pazar geçirmelerine vesile olurdu..

Dostum Doğan Nadi'yi ne ben, ne de yakın dostları hiç unutmadığımız gibi, onu hep anar, nüktelerini konuşur, kahkahalarını duyarız. Şu an onu elinde içki kadehi ile Park Otelin barında, Çetin Altan'a, Bedii Faik'e, rahmetli Şevket Rado ve Baki Süha'ya takılırken görür gibiyim. Bugün bile geçerli diyebileceğim, **BİR DAKİKA**'larından birini buraya alıyorum.. Aşağıda da, ölümünün birinci yılında **Cumhuriyet**'te yayımlanan **DOĞAN NADİİLEYEDİDAKİKA** yazımı okuyacaksınız.

Tükenmez Tatlısı

Bir Amerikalı mütehassıs profesör gelmiş. Millî Eğitim sistemimiz etrafında tetkilerde bulunup, rapor hazırlayacakmış.

Sevsinler. Hangi Millî Eğitim sistemimiz acaba? Evvelki seneki mi, bu seneki mi? Hattâ, meselâ bu senenin ilk altı ayında tatbik

olunanı mı, yoksa son altı ayındaki mi?

Zira malûm ya, denizde kum, bizim Millî Eğitimde sistem. Değiştir, değiştir kullan!

3 Haziran 1953

Doğan İle Yedi Dakika

O her gün aklımızda, her gün yanımızda, her gün yaşantımızın en renkli dostu ve insanı olarak bizimle beraber yaşamakta. Bugün kime sorarsanız sorun; ister gazeteci olsun, ister başka meslekten, yeter ki Doğan'ı yakın tanıyan bir dostu olsun gözleri dolu dolu, yutkunarak konuşacak ve: "Ah, şimdi yanımızda olsaydı da, ona uzun uzun içimi dökseydim; sonra da onun bu dertlerimi ciddiye almamanın gerektiğini söyleyerek, nedenlerini, kısa ama çok alaylı bir dille sıralamasını dinleseydim" diyecektir.

Doğan'ı uzaktan tanıyanlar, onu yüzeyde kalmış bir kişi sanır; oysa tam aksine; Doğan, içli, yardım sever, gerçek değere değer veren, candan, gerçekbir dosttu. Her yaştan, her meslekte insanla dertleşir, güler, arkadaşlık kurardı. Onun yeteneklerine sahip kişilerde görülmeyen, alçak gönüllü, çocuksu bir kişiliği vardı. İnsanları olduğu gibi kabul eder, sonradan hayal kırıklığına uğramamak için, kimseden ne yardım, ne de dostluk beklerdi... Bunun yanı sıra, sevdiklerinin yardımına koşmak, onlara faydalı olmak için de, elinden geleni yapmaktan geri kalmazdı... Ne yönde, ne kılıkta ve ne renkte olursa olsun aşırılığın tam karşısındaydı... Onu yalnız, bir kaç dostu ile başbaşa kalıp, sohbet ettiği saatlerde, belki içkide biraz aşırılığa kaçtığını görmüşüzdür. Ne var ki bu anını da, kimseye meydan vermeden kendisi alaya almıştır. En yakın dostlarının bulunduğu bir içkili sohbette şöyle demişti: "Ne büyük adam, ne büyük gazeteci olamadık, ama çok şükür büyük sarhoş olduk." Bir başka gün de, "Şu sarhoşluk ne güzel şey", dediğini hatırlıyorum. Gerçekten de, dostu Bedii Faik'in dediği gibi; "Doğan'ın içkisi bu derin içliliğinin örtüsüdür." Ben de aynı kanıdayım. Doğan, kimsenin başını ağrıtmamak için, çok kere yalnız başına içer, kendi kendine dertleşirdi... Türkiye'nin en büyük gazetelerinden birinin başıydı o. Şu elinizde tuttuğunuz gazetenin her şeyiydi Doğan. Yazısından, baskısından, dizisine ve dağıtımına kadar her işi ile

ilgilenirdi. Gazeteci dostları çok daha iyi bilirler, saçından tırnağına tam bir gazeteciydi Doğan. Gazeteci bir babanın, gazeteci doğmuş ve gazeteci ölmeye and içmiş bir parçasıydı. Gerçekten öyle oldu. Doğan hasta yatağında, hâlâ gazetesini düşünüyordu. Onu gazetesinden ve mesleğinden ancak ölüm ayırabilirdi. Biraz şansımız olsaydı onsuz kalmayacaktık; o da gözlerini içinde açtığı gazetesinden kopup ölüme koşmayacaktı...

Doğan ne uzun konuşmayı, ne de uzun yazmayı severdi. Bir konu üzerinde konuşurken, kendi bildiği, anladığı bir işse detaya iner, yoksa sözü kısa kesip, dinlemeyi, anlamayı tercih ederdi. Genellikle, memleket meselelerini mizahla eleştirir, sonuçlarının, ciddi yönden neye varması gerektiğini meselenin asıl ilgililerine bırakırdı... En güç bir yanzı türünün yirmibeş yıllık öncüsü idi. İki, üç küçük satır içinde, o günün olaylarından birini alaya almak. Kimseyi kırmadan, incitmeden, terbiye kurallarını aşmadan. İşte rahmetli sevgili Doğanımızın özelliği. Az lâf, çok iş, az yazı, çok anlam... Bir Dakika - Yedi Dakika, Doğan'ın unutamayacağımız iki başlığı... Bir kaç yıl oluyor, bazı sebeplerden canı sıkılmış, altı ay kadar yazı yazmamıştı. Sonra ilk "Yedi Dakika"sını yazdığı hafta içinde, eski bir okuru olan karım, kendisine bir mektup yazarak tebrik ve teşekkür etmiş, bir daha bizi yazılarınızdan mahrum etmeyin, demişti... Doğan, bu mektubu ne yapacağını, nereye koyup saklayacağını bilememiş; karıma, karşılaştıkça, bir çocuk sadeliği ve heyecanı içinde teşekkürler etmişti. Ona, bir yazısını beğendiğinizi söylemek, en büyük armağan yerine geçerdi... Bir de Doğan'ın dostluğundan arkadaşlığından örnek vermek isterim... Bir, iki yıl önce yazdığı "Yedi Dakika"ların birinde, fıkralardan birini, büyük burun üzerine sürdürürken, yazıyı benim burnum üzerine getirmiş, bu arada da parantez açıp, (Bu hafta yeni oyunu, falan komediye başlıyor) diye, okurlarına bizim oyunu duyurmuştu. Ben de bu ince dostluğuna nasıl teşekkür edeceğimi bilememiştim... Bir de aramızda geçen tartışmalı bir konu var... O sırada oynadığımız oyunda (PEPSİ) dublür (Doublure) deyimi geçiyor. Bizde bu deyim dilimize, dublör olarak geçmiştir. Baş oyuncunun yerine geçen oyuncu anlamına geliyor. Ayrıca, dublür astar, dublör de astarlayan anlamına gelir Fransızcada... Bir gece oyuna, müşterek dostumuz karikatürist Ali Ulvi gelmişti. Oyundan sonra Ali Ulvi tiyatronun kulisine gelip, "Tebrik ederim, çok güzel oynuyorsunuz, ama neden "dublör"e, "dublür" diyorsunuz, şunu düzeltiverin" demişti. Ben de Ali Ulvi'ye, "Dublür olduğu için, biz de dublür diyoruz" demiştim. Ertesi günü Doğan'la karşılaştık, kendisine gülerek bu olayı anlattım. Doğan gayet ciddi, "Aman Mücap kardeşim, elbette

dublör'dür, hemen düzelt" demez mi? Ben de bu konuda bahse girmeyi teklif edince; Doğan, "Ben yüzde yüz emin olduğum konularda dostlarımla bahse girmem" demişti; sonra bunun bir tiyatro deyimi, doğrusunun da "dublür" olduğunu öğrenince, bana bir mektupla Fransız gazetelerinin birinden kesilmiş bir karikatür göndermişti. O aralık bu eğlenceli konu çevremizde oldukça hoş nüktelere, alaylara yol açtı. Hatta, sevimli dostumuz Hasan Pulur da kendi sütununda çok hoş bir fıkra yazmıştı...

Sevgili Doğan rahat uyu; seni, her saat, her gün anmaktayız. Sen benim yirmibeşinci sanat yılım için yazı yazmıştın. Bu yazı benim için büyük bir hatıra olarak kalacak... Sen de her davranışın, her renginle dostlarının kalbindesin.

6 Ekim 1970

1982 yılının mayıs ayında, Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Şiirle 40 Yıl"ını kutlamıştık. O geceyi, Ümit'in isteğiyle ben yönetmiştim. Güzel, sıcak bir gece olmuştu.

O gece için bir de kitap hazırlamıştı Ümit Yaşar.

Bu kitap, onu yakın tanıyan yazar, sanatçı dostlarının yazıları ve kendi seçtiği şiirleri içeriyordu. Kitap için benden de bir yazı istemek inceliğinde bulunmuştu. Kitabın adı, "Şiirle 40 Yıl" 176 sayfa.

Kitap'ta, Avni Anıl'ın, Dinçer Cebeci'nin, Metin Eloğlu'nun, Oğuz İmregün'ün, Said Maden'in, Rauf Mutluay'ın, Ulufer Oğuzcan'ın, Timur Selçuk'un, Rüştü Şardağ'ın, Vedat Varol'un yazıları var.. Ben, şu yazıyı yazmıştım Ümit için:

İstanbul'da Bir Ümit Yaşar

Ümit Yaşar, hüzünlü bir hüzzam gibi gelmişti İstanbul'a 1960'ta.

İstanbul İstanbul'du, henüz, iki milyonu geçmişti, ama kendinden geçmemişti. Tünel'den Taksim'e, Taksim'den Şişli'ye uzandınız mı, ne olacak bu tıkanıklığın sonu, bu trafik hercümerci nasıl düzelecek, kaldırımlarda nasıl yürünecek, diye iç çekmezdiniz. Her hangi bir yönden Boğaziçi'ne rahat iner, Boğazdaki lokantalarda, meyhanelerde rahat ve ucuz yer, içerdiniz. Herkesin kesesine göre bir yeri, bir eğlence olanağı vardı. Boğaz vapurları olsun, Kadıköy vapurları olsun temiz yüzlüydüler, tıkabasa dolmazlardı. Yaz aylarının, tatil günlerinin dışında Ada vapurları da yeterliydi yolcuları için. Yani İstanbul İstanbul'du henüz o günlerde.

Yakın yıllarda, Ümit Yaşar'ın sözleriyle de süslenen, zenginleşen İstanbul şarkıları, keyifle söylenirdi bahçelerde, kırlarda, gezilerde.

O güzel, eşi bulunmaz İstanbul için, az mı göz yaşı döktü, az mı ah ile vaah arasında kızgınlıklarının doruğunda bağırdı da bağırdı, çağırdı da çağırdı; kendini tanıtmak, kabul ettirmek heyecanı, dizelerinde az mı köpürdü, taştı da taştı; sokak sokak, kaldırım

kaldırım yankılandı da yankılandı. Ümit bu, bir kez söylemeye görsün, bir kez yazmaya başlamasın, çevresini yakalar, çarpıntılar yumağında coşturur ağlatır, sonra da Sadrazam'ı hamama sokup, sol kulak kaşıntıları içerisinde göbek taşına yatırırken, güldürür de güldürür... Ümit Yaşar elinde kalemiyle, dostluklarını pekiştirdi, sevgi çiçeklerini dağıttı, şiirleriyle, düşünmeyi bilmeyen, gülmeyi beceremeyen asık suratlılara düşünmeyi ve gülmeyi öğretti, dersem sizin de bildiklerinizi yineliyorum demektir, bağışlayın. Hepimizin bildiği gibi Ümit, sevgi hamuruyla yoğrulduğu ölçüde hicivle de yoğrulmuştur. Lirik olduğu kadar, kızdığı kimi sosyal konularda amansız bir alaycıdır. Bana, "Beni İstanbul'a getirip, başımı döndürüp inim inim inleten, bu hale getiren sensin" der ve basar kahkahayı; ben de saf bir Karadenizli'nin alınganlığına bürünüp, düşünürüm gerçekten fenalık mı ettim, İstanbul'a getirmek değil de, İstanbul'un az çok bildiğim köşe bucağını, insanını tanımasına vesile oldum, diye..

Ümit için, hüzünlü bir Hüzzam şarkı gibi geldi İstanbul'a derken pek haksız sayılmam. Şiirle dolu duygusal bir Anadolu çocuğunun İstanbul'a gelişiyle başlayan serüveni, kendini İstanbul'a ve İstanbullu'ya kabul ettirme çabasıyla, büyük kentin ayak oyunlarına uydurma savaşımı da eklenince büyür de büyür. Onun bu büyük serüveninin yirmi iki yıllık bir tanığıyım. Kırk yıllık sanat yaşamının yarısında göz yaşlarımızı birlikte silmişiz ve yanlış anlaşılmanın korkusuyla burukluğumuzun acılarını unutmak için gülmeceyi yeğleyerek atmışız kahkahaları. Duygusallığımızla alay edenler, alaylarımıza alınmışlar, ama gene de yanıbaşımızdan ayrılmamışlardır. Çünkü alay edilecek kimi konuların ağlanacak konular, ağlanacak sandıkları uydurma konuların da gülünecek konular olduğunu az da olsa sarhoş gecelerde, toplantı salonlarında sergilemişizdir. Güç olduysa da İstanbul Ümit'i sevdi, Ümit İstanbul'a aşık oldu... Ve bu acılı aşktan her makamda şiirler doğdu, kitaplar yığıldı...

Bir acı kahvenin kırk yıl hatırı varsa, kırk yılını şiirle doldurmuş bir ozanın hatır yılını lütfen siz hesaplayınız artık. Bugünlerde geldi diye sevinçten göbek atılan kahvenin özlenen acılığına benzer mi, ozanların acılığı?

Ozan, kahvesi içilip, telvesinde fal bakıldıktan sonra yıkanıp rafa kaldırılan kahve fincanı mıdır?

Şakası bir yana, sevgili dostum Ümit Yaşar Oğuzcan kırk yılın acılarıyla kurulmuş, Hüzzam olsun Nehâvent olsun şarkılarla donanmış, yüreklere uzanmış bir köprünün sahibidir. Bu köprü daha yıllar yılı uzar gider; kitaplar raflarda değil, kitaplıklarda okunmak, gene okunmak için yığılır, sıralanır. Ne mutlu kırk yılını

vurgulayabilmiş sanatçıya. Ne mutlu sevgili Ümit Yaşar Oğuzcan'a...

Bir yıl sonra da, benim oyunculuğumun 40. yılını Ümit'in ısrarı ile kutlayacaktık...

Bu arada Ümit Yaşar'ın Hiciv yeteneğinden de söz etmek istiyorum:

Okuyanlar ne der bilmem, ama Ümit Yaşar gerçekten büyük bir hicivciydi.. Sadrazam Hamamda, ile Sadrazamın Sol Kulağı adlı hicivlerinin mükemmelliği, Eşref'in Neyzen'in hicivlerinin mükemmelliğindedir...

1966 yılında, Doğan Nadi'nin dostluğunu da kazanarak, Cumhuriyet'te Taşlar başlığını verdiği, hicivlerini yayımlamaya başlamıştı.

Not: "Sadrazam hamamda" ile, "Sadrazam'ın sol kulağı", Ümit Yaşar'ın iki ünlü hicvidir.

TAŞLAR VE BAŞLAR

Taşımı başlara vurdum
Düşman oldular
Bir gün
Başımı taşlara vuracağım
Pişman olacaklar.

KÜÇÜKLER VE BÜYÜKLER

Küçükler un gibi olmuş
Toz toz kepek kepek
Bu memlekette büyükler
Değirmen taşı demek?

TAŞLAMA

Nişantaşında bir kadın
Birini sevdi
Duydular
Hoş gördüler, alkışladılar
Çemberlitaşta bir kadın
Birini sevdi
Duydular ayıpladılar
Dedikoduya başladılar
Taşlıtarlada bir kadın
Birini sevdi
Duydular
Gırtlağına kadar
Gömdüler toprağa kadını
Taşladılar
Taşladılar...

Bu arada dostlarını da unutmaz onları da sıraya koyup hicveder. İşte bir kaç örnek:

METİN ELOĞLU'NA (Şair-Ressam)

Artık anlaşıldı ki: hiciv, taşlama, yergi
Şu yalancı dünyada seninle bana vergi.
Bak! Nasıl ortalığı katacak birbirine
Bir gün öbür dünyada açacağımız sergi!

Bir gün Divan Oteli'nin barındaydık. Başta rahmetli gazeteci, Cumhuriyet'in sahiplerinden mizahcı dostumuz Doğan Nadi, şair Bâki Süha Edipoğlu, Doğan'ın asık suratlı bulduğu Galatasaraylı çelebi adam Turgut Gürsel, o günlerde çok içip az yemek yiyen, ünlü şovmenimiz Orhan Boran çene çalarken, Ümit Yaşar'ımız düştü.. ve Doğan'dan başlayarak taşlarını sıralamaya girişti.

Doğan Nadi'ye Bir Beyit.

Aynı dalda yeşermiş işte lâleyle soğan
Biri gerçekten Nadir biri nasılsa Doğan.

Doğan bu beyiti sevmedi, "Bana bak şair, yazacaksan yazacağın doğru dürüst olsun, âdi olmasın" dedi. Bunun üzerine Ümit dostumuz, hemen oracıkta bir dörtlük döktürmez mi?" Doğan'a, "Buyurun dörtlüğünüzü" diyerek, okudu:

Bana hiciv yaz diyor ama âdi olmasın
İçinde herkes olsun Doğan Nadi olmasın
Oysa onsuz bir hiciv asla gelmiyor akla
Tanrı bir hiciv yazmış Doğan'ı yaratmakla.

Doğan durur mu, kahkahalarımıza katılıp en az bizim kadar gülmüştü... Sıra bana da geldi elbet. Ben o yıl, Şehir Tiyatrosu'ndan ayrılıp Küçük Sahne'de kendi adıma bir topluluk kurmuş, 1 Ekim 1966'da **Kaktüs Çiçeği** komedisiyle perdeyi açmıştım... Ümit Yaşar, benim için şu dörtlüğü yazmıştı.

Mücap Ofluoğlu'na

Hayırlı olsun açmış perdelerini Mücap
Dilerim ki alkışlar yağsın Küçük Sahne'ye
Gel gör ki dostumuzun burnu hayli büyüktür
Zannetmem kolay kolay sığsın Küçük Sahne'ye.

Doğan'a yazdıklarının dışında, bizim için yazdıkları Cumhuriyet'te yayımlanıyordu... O yıllarda, bir yandan da Öztürk Serengil'in filmlerini seslendiriyorum, Ümit durur mu, hemen patlatmış dörtlüğü:

İbreti âlem için sesini kiralayıp
Şu Öztürk Serengil'i icat eyledi Mücap
Tememler, Bilâkis'ler, şepkeler, yeşşelerle
Türk dilini bihakkın berbat eyledi Mücap.

Bu taşlamalar, hicivler uzun sürdü, Cumhuriyet'te yayımlandı, sonra da, Ümit bunları kitap yaptı.

Metin Eloğlu ile Ümit Yaşar dostlarımız Sıraselviler'de Onay kulüp olan yerde sanıyorum, bir reşimle şiir sergisi açmışlardı. Metin ressamdır, kendi şiirlerini resimlemişti, Ümit de şiirlerini kendince resimlemiş, eh fena da değil; Ümit'e resimleri nasıl yaptığını sormuştum, sergiyi gezerken Ümit. "Kaşıkla buluyor, parmakla bastırıyorum" demişti. Resimler non figüratif denen türdendi... Bir gün Cumhuriyet'in Genel Yayın Müdürü, rahmetli Ecvet Güresin, "Hadi bakalım sarılın kaleme, dostlarından Ümit Yaşar'a, hicivler bekliyorum," dedi.

Bunun üzerine, Ümit kime hicvetmişse hicvedilenlerin hicivli cevapları da Cumhuriyet'te yayımlanmaya başladı. Ben de Ümit Yaşar dostumun ressamlığını ele alarak şu dörtlüğü yazmıştım.

Ümit Yaşar'a

Orta yaşta büyük baş ağır mı geldi sana
Şimdi de resme girdin harika çocuk musun?
Kaşıkla bulamaca, parmakla bastırmaca
Ne bitmeyen dehadır, tükenmez folluk musun?

Ümit Yaşar dostumla, aramızdan vakitsiz ayrılan tüm dostları, rahmetle anıyorum...

Cemal Süreya ve Papirüs

Sevgili Cemal Süreya'nın tüm çabasına ve iyi niyetine karşın bir türlü istediği gibi yayımlayamadığı PAPİRÜS dergisinin 1979 serüvenine şimdi okuyacağınız mektupla ben de katılmıştım. Mektubunu aldığım günlerde, Cemal Süreya ile henüz tanışmamış, bir dostluk kuramamıştık. Fakat ne çıkar? Ben onu o güzelim şiirlerinden tanıyordum. Ben daha çok ortalıkta bir tiyatrocu olduğum için, o da beni tanıyor olmalıydı.

İşte bu tanışıklıkla oturup bana mektup yazmış.

Ah sevgili Cemal Süreya, şu PAPİRÜS tutsaydı da, yaşamını sürdürseydi de, sen de mutlu olsaydın.

İstanbul, 22 Haziran 1979

Sevgili Mücap Ofluoğlu

Merhaba! Nicesiniz? Böyle diyorum ya, tanışmış da değiliz sizinle. Ama sizi tanımayan bir kimse düşünülebilir mi? Bu da, bana bu mektubu yazmak için yetiyor.

Bakın ne var: Papirüs dergisini yeniden çıkarma girişimi içindeyim. Bugünkü koşullarda bunun ne zor şey olduğunu biliyorsunuz. Üstelik bir parasal dayanağım da yok. Ama deneyeceğim.

Dergi ancak baştan 1000 abone sağlarsa çıkabilecek. Bunun için önce eşe dosta yazıyorum. 100-150 kişiye. Onlar bana omuz verirlerse, bu kez ikinci aşamaya geçip, gazete ilanlarıyla okura sesleneceğim.

Belirtiler daha şimdiden çok olumlu. İşin kotarılabileceği belli oldu. Yine de yolun yarısını daha yeni aşmış sayılırız.

Papirüs, üç aylık ve büyük oylumlu bir dergi olacak; üç ayın sanat kültür düşünce panaromasını değerlendirerek,

bireştirecek, paçal ederek verecek; edebiyat ötesi alanları (sözgelimi cinsel sorunu) da yoklamaya çalışacak.

İlk sayı Kasımda.

Ne yazık ki ülkemizde bu tür yayın organları benim şu anda yaptığım gibi iğne ile kuyu kazarak gerçekleşebilmekte.

Şimdi, Sevgili Mücap Ofluoğlu, 15 temmuza dek aşağıdaki adresime yıllık abone bedeli olan 300 lirayı yollayabilir misiniz? Ayrıca çevrenizden bir kaç abone sağlayabilir misiniz? O da olmadı, oturup bana her şeyden söz açan ve dergi üstüne düşüncelerinizi belirten bir mektup yazabilir misiniz?

Saygılarımla.

Cemal Süreya
P.K.- 1349
Karaköy-İstanbul

Bu mektup beni nasıl duygulandırdı anlatmam güç.

Hemen bazı dostlara açtım bu konuyu; ama ne yaptılar bilemiyorum. Ben yıllık abone oldum.

Samim Kocagöz'ün Mektubu...

Samim Kocagöz'ü İzmir Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nda çalışmaya başladığım günlerde (1948-1949) şimdi yıkılmış olan Sarı Kışlanın karşısındaki Ankara Palas'ın pastanesinde tanımıştım. Yazarlar, gazeteciler, aktörler hep o pastanede toplanırlardı. Sanırım, Samim Avrupa'daki öğreniminden döneli çok olmamıştı. Naci Sadullah'ın, Avni Dilligil'in, Cevat Şakir'in (Halikarnas Balıkçısı) yakın dostu, sevilen sayılan bir kişiliğin insanıydı, hep de öyle kaldı, öyle yaşlandı... Samim İzmir'den İstanbul'a geldikçe, Hüsamettin Bozok, Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu, Fikret Adil gibi yakın dostlarla onu da aramıza alır hasret giderirdik. O genellikle İzmir'de olduğu için, elverdikçe mektuplaşır, haberler iletirdik birbirimize... Dost mektuplarını karıştırırken ilginç bir mektubu geçti elime; 17 Ocak 1986 tarihli mektubunu aynen buraya alıyorum.

Kardeşim Mücap,

Mektubunu aldım. Kitapların eline ulaştığına sevindim. Ben de sana yazacaktım. Araya Dünya Yazarlar Konferansı girdi. Leningrad'ta, Moskova'ya, Sovyet Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak gittim geldim. Dönünce de birikmiş işler vardı.

Asıl sana yazmak isteğim konu, nihayet Devlet Tiyatrosu'nun bir oyunumu bu yıl sahneye koyacağını haber vermek. Bilmem gazetelerde gördün mü? 'Kalpaklılar' romanımdan geçen kış bir bölümü oyunlaştırdım. Aman ne iş yapmışım ki, hemen benimle sözleşme imzaladılar. Bir türlü kurtuluş savaşı oyunu bulamıyorlardı, bunun farkındaydım. Ama hemen söyleyeyim, yazdığım, oyun olmaktan çok bir gösteridir. Romandan oyun çıkmaz. Oyun, oyundur, roman da roman. Ne var ki öteki, asıl oyunlarımı oynarlar,bunları oynamalarına vesile olur diye böylesine bir iş yaptım. Yaptım ya, böyle bir gösteri de çok gerekliydi. Her yerde Atatürk diye bağırışıyorlar, Ata'nın, asıl Mustafa Kemal Paşa'nın bugüne değin doğru dürüst bir filmini, bir oyunun ortaya koyamadılar. Ben de bunu tiyatro olarak yaptım diyemem, gösteri diyorum. Ama ömrüm yeterse, böylebir Kurtuluş Savaşı oyunu yazacağım. Bu gösteri, büyük sahneler, açık hava sahneleri için oldu. Bakalım sözlerinde durup oynayacaklar mı?

Birkaç yıl önce yazdığım yeni bir oyunum var; adı da 'Aramızda Biri Var!' Buradaki İzmir Devlet Tiyatrosu'ndaki yönetici, aktör arkadaşlar çok beğendiler, ille oynamak istediler, ama sansürden geçiremeyiz dediler. O sıralar Rutkay Aziz İzmir'deymiş, bana telefon ettiler; oynasa oynasa bunlar oynar, verelim mi? diye sordular. Aziz Bey almış gitmiş oyunumu, bunca zamandır, ne ses, ne de soluk.. bir haber yok. Senden ricam, bu Aziz arkadaşımızı görürsen, bir haber gönderebilirsen, bir soruver. Oyunu oynamayacaklarsa geri alıver. Sen de okursun. İstersen okumak için bir kopye sana yollarım Rutkay Beyi bulamazsan. Öte yandan Ergin Orbey, ille benden oyunlarımı istedi. Kendisine beş oyun gönderdim. Okudu mu, okumadı mı, hiçbir haber vermedi. Yahu siz ne biçim tiyatrocularsınız (!) Oyunlarım hep onunbunun elinde kalıyor. Geri göndermek nezaketini göstermiyorlar. Bu yakadan sizlere sevgi ve selamlar.

Samim Kocagöz

Not: Sana şikâyet ettim, ama senden şikâyetçi değilim. Sen oyunlarımı geri göndermiştin.

Hüsamettin Bozok'un Mektubu
(Yazar, Yeditepe Dergisi'nin kurucusu)

Sevgili Mücap,

Demek aradan kırk yıl geçmiş. Ben de geleneğe uyarak söze şimdi böyle başlıyorum. İzmir Şehir Tiyatrosu'ndan yeni dönmüştüm. Ateşli bir tiyatro aşığı, akacağı yatağı henüz bulamamış coşkun bir ırmak gibiydin. Beyoğlu'nda Çiçekçi Pasajı'nda yere yatırılmış bira fıçıları üzerinde ya da Kalamış'ta, Todori'nin meyhanesinde demir masalar çevresinde konuştuğumuz günleri anımsıyorum bu satırları yazarken. Konumuz hep tiyatro idi. Muhsin Ertuğrul, Küçük Sahne'deki büyük eylemine henüz başlamamıştı. Sen daha yolun başlarında idin. Bir yanda kara kalabalıklardan kolayca sağlanan alkışlar, coşkulu ıslıklar, "bis" sesleri.. Bir yanda da, sanatın büyük güçlükleri,büyük sabır, büyük emek.. Sen, bir bıçağın sırtı gibi keskin bir zemin üzerindeydin. Karşında, bugünkü Mücap'ı biçimlendirecek doğru yol vardı. Yanıltıcı alkışların sürüklemek istediği hafif vodvillere, müzikli güldürülere boş verdin. Şimdi bana bir an gibi kısa gelen kırkıncı yıla çetin savaşlar vererek geldiğini iyi biliyorum.

Zaten böyle olmasaydı, bu çaba, bu emek olmasaydı, **Hamlet**'in Polonius'u, **Cimri**'nin Harpagon'u, **Çayhane**'nin Sakini'si... nasıl doğardı? **KAKTÜS ÇİÇEĞİ**'nde de, **FİZİKCİLER**'de de, **SİNEKLER**'de de... Hep üstün bir düzey tutturdun, başarılı oldun. Ya **CYRANO,** ya **TARTUFFE?** Her türlü olanaksızlıklar içinde Oda Tiyatrosu'nda, Küçük Sahne'de, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda ve kendi adına kurduğun toplulukta seni hep bu duygular içinde izledim.

Hatırlar mısın, Fikret Adil (gazeteci, yazar, çevirmen) seni hep şair diye tanımlar, yabancı birisine senden söz ederken "Şair Mücap" derdi. Bunda, senin tiyatroculuğunu küçümsemekten çok, güzel sanatların en temelli dalında yaratıcılığını belirtmek isteği vardı. Sen, 1940'lı, 50'li yıllardan beri hep Sait Faik'li, Orhan Veli'li, Orhan Kemal'li bir sanatçı ortamıyla kaynaştın. Bizde nedense, yazarlar ve sanatçılar arasında süregiden bir kopukluk vardır. Romancı konsere gitmez, müzikçi şiir okumaz, tiyatrocu resim sergisine adım atmaz, ressam birçok güzel filmden

habersizdir.. Giderek, sinema sanatçısının bir tiyatro fuayesinde görüldüğü enderdir! Elbette herkesin işi gücü vardır, zamanları hesaplı ve kısıtlıdır. Ama mazeret kabul etmeyen bir tek şey vardır, o da güzel sanatlardır.

İstanbul Devlet Operası'nda bulunduğum yıllarda yazar arkadaşlara hep, temsillere gelerek güzel operaları, baleleri, konserleri izlemelerini rica eder, hatta yalvarırdım. Bunun için de onlara elden geldiğince olanaklar sağlardım. Ama çoğunlukla burun kıvrıldığını görmüşümdür. Öyle ki, gala geceleri için çıkarttığımız davetiyelerle, beklediğimiz yazarlar ve sanatçılar değil, onların yakınları çıkagelmişlerdir.

Sanatçılar arasındaki bu boşluk ister istemez yaratma eyleminde de etkili olur. Birbirinden habersiz sanatçı mı olur? Sanat mı olur? Bunları şimdi burada söylememin nedeni, senin **Fotoğraftaki Çocuk** adlı şiir kitabın yayınlandığı zaman aynen böyle düşünmüş olmamdır. Sen, bütün sanat dallarındaki sanatçılarla geniş ilişkiler kurmuş bir tiyatro adamısın. Seni sevenler de yalnız tiyatrocu dostların değil.

Sevgili Mücap, sanatta kırk yıl, sanatta kırkıncı yıl kolay bir şey değil. Seni, sekseninci yaş gününde de bütün dostların, seyircilerin ve okurların böyle yürekten kutlasınlar. Bütün dileğim bu.

1 Mart 1983

1976 yılında ağırlaşan romatizma rahatsızlığım nedeniyle istanbul Şehir Tiyatrosu'ndan bir süre ayrılmak zorunda kalmıştım. Rutubeti az Bodrum'da iyileşmeye çalışarak bir yandan da kitap yapmayı düşündüğüm anılarımı toparlamaya giriştim. İşte bu günlerde, Milliyet Gazetesi'nin spor sayfasının sorumlusu eski dostum, rahmetli Namık Sevik spor sayfasına yazı yazmamı önerdi. Sevgili Namık'ın önerisine uyarak Milliyet spor sayfasına yazmaya başladım.

Yürüyelim Arkadaşlar

Bugünlerde gene bütün uygar memleketler, sporların büyükanası ATLETİZM dalında birbirleriyle yarışıp duruyorlar. Yüzme havuzlarında fırtınalar koparan Doğu Almanya, bu kez de atletizm pistlerinde tozu dumana kattı. Avrupa'nın en büyük atletlerini çıkardı ortaya. Artık anlaşılıyor. Bu kapalı kutu sistemlerde, sporcu hangi dalı seçmişse, o dalda gece gündüz, en iyiyi bulmak, en başarılı olmak için çalışıyor.

Yaz kışı demeden, en ileri olanaklar içinde, bilgili ellerde inançla disiplinle çalışınca, uluslararası yarışmalarda birincilik kürsüleri de onların oluyor. Herkesin bildiği bu lafları ettikten sonra gelelim bize, oturalım diz dize, konuşalım gizlice. Efendim, suyumuz yok havuzumuz yok, elbette yüzemeyiz tatlı sularda. Fakat bakınız denizimiz var. Denizlerde bal gibi yüzebiliriz. Nitekim yüzüyoruz da. İşte Manş denizini geçen, nehirlerde başarılar kazanan havuz dışı kulaçlarımız var. Atletizmde de öyle. Yaz kış çalışabileceğimiz pist olanakları, kapalı salon tesisleri filan var mı? yok. Fakat pist dışında yabancılarla boy ölçüşen maratoncularımız var. Demek ki bizim yüzücülerimiz denizlerde, atletlerimiz sokaklarda, kırlarda kendi güçlerini gösterebiliyorlar. Atletizmde söz sahibi olmak için, pist dışında yapacağımız bir dal daha var. Yürüyüş dalı. Köylülerimiz köyden köye, hatta köylerden şehirlere yürür dururlar. Şehirlilerimiz de, son zamanlarda trafik dramından sıyrılıp gidecekleri yere yürüyerek gitmeyi daha uygun buluyorlar.

Demek yürümek tam bize göre bir spor. Şu halde yürüyelim arkadaşlar. Zaten güneş ufukta çoktan doğdu, biz yerimizde sayıp duruyoruz. Köylü vatandaş tarlasına gitmek için günde en azından üç beş kilometre yürür de, biz Karaköy'deki işimize, Taksim'den neden yürüyerek gitmeyiz? Hem trafiğe yardım, hem sağlığımıza, hem de kesemize dostluk etmiş oluruz. Bu işi üç beş yüz kişi değil, binler, yüzbinleryaparsak faydasını görürüz. Çünkü yürümeye alışmadan, koşmayı öğrenemeyiz. Bu günden tezi yok yürümeye başlayalım. Bize yatmak yaraşmaz, kalkıp yürüyelim arkadaşlar. Akaryakıta gerek yok, yedek parçaya gerek yok, dolmuşta dirsek yemeye gerek yok, otobüste itilip kakılmaya gerek yok, taksiye binip soyulmaya gerek yok, durmayalım düşeriz, yürüyelim bayanlar baylar.

Gündüzleri işyerlerinde masa başlarında uyuklamak istemiyorsanız, kan dolaşımına çok önem vermelisiniz. Her gün en azından üç kilometre yürürseniz, gündüz uyuklamalarından kurtulur, geceleri yatağınızda mışıl mışıl uyursunuz. Siz de benim gibi yapmayınız (ben pek yürümem) yürüyünüz. Fakat söz veriyorum siz yürürseniz ben de yürüyeceğim.

Hele gençlerimiz, sabah akşam yürümelidirler. Onların içinden kimbilir ne yürüme şampiyonları çıkabilir. Birimiz hepimizi, hepimiz birimizi mutlaka yürütmeliyiz. Yürümekle başlayan yürütmeler daima daha verimli olurlar. Yürütmelerdeki tıkanıklık, yürümeyi angaryakabul eden bireyler yüzünden baş gösterir çok kez. Tıkanıklığa meydan vermemek için yürümeliyiz. Hem de şarkılarımızla, türkülerimizle yürüyelim.

"Yürü yavrum yürü, yürüteyim seni, saz çalarak bir tanem, uyutayım seni."

Dağ başını trafik sarmış, araç seli durmaz akar
Güneş ufukta çoktan doğdu, yürüyelim arkadaşlar.

28.8.1988

Uzun bir süre spor sayfasındayarı şaka yarı ciddi yazılar yazdıktan sonra, Refik Erduran ve Orhan Boran işbirliği ile başlayan Milliyet Mizah Sayfası'na, acısını hâlâ unutamadığımız sevgili abdi İpekçi'nin de oluruyla, yazı yazmam istendi. İşte o yazılardan bir ikisini buraya alıyorum.

Bir Koltukseverden Koltuğuna: "Seni Çok Özledim..."

18.8.1977

Sevgili koltuğum;

Nasılsın? Yeni yerinden, yeni sahibinden memnun musun? Bittabi, memnun değilsindir. Sana ben yakışırım, seni ben sarar sarmalarım. Senin koltukluğunu ben anlarım, senin altına da, üstüne de ben sığarım, seni ben doldururum. Senin rengini soldurup, donduranlar koltukta oturma biçimini bozduranlardır... Canımın içi, bi tanem, nasıl boş bulundum da, seni çekip altımdan alanlara aldandın bir türlü anlayamıyorum!

Koltuğum benim, gücüm, zenginliğim, biricik dostum benim.

İyi bil ki, ne yapıp yapıp seni o ellerden kurtarıp, yeniden elde edeceğim. Sen de, seni anlamayan, değerini bilmeyenlere göster kendini. Durma, kıpırda oyna, şaha kalk, at sırtından, seni benden zorla kaçıranları. Ben sensiz nasıl yaşarım? Ben öyle her koltukta oturacak, iskemlelerde pinekleyecek adam mıyım? Koltuk dendi mi, iktidar yazmalıdır üzerinde. Çok iyi bilirsin ki, iktidar da bana yakışır değil mi ruhum? Olur olmaz kişiler, senin koynunda yapamazlar. İktidarının kuvvetini ben bilirim!.. Senin iktidarınla benim iktidarım elele vermeli ki, göz kamaştırıcı, çarpıcı, kapıcı, kapkaçtıcı, ağırlığı olan, iktidarlar doğsun. İktidarımız, senin 226 olan koltuk numaranla, benim sıfırnumara politikamın mahsulü olacaktır... Senle ben, ne mahsul veririz şaşar da kalır herkes... Ben sensiz nasıl yaparım? O ne, kim o? Koltuğumu mu getirmişler? Durun, durun diyorum size, verin koltuğumu, oooh!.. kimseler yokmuş. Koltuğumu çalanları biliyorum... O, evet o! gidip, beni tutanlara, beni sayanlara haber vereceğim!.. Gelsin benden olanlar, polisler, jandarmalar, yargıçlar, savcılar! koltuğumu çaldıtar, hırsızı, çalanları bulun, yakalayın, asın!..

Hey! baksanıza buraya; siz, koltuğumu gördünüz mü? Sakın, koltuğumu çalanlar aranızda olmasın? Hepsi de yüzüme bakıp, bakıp gülüyorlar. Görürsünüz siz, hepinizi kodese attıracağım... Hadi, beni sevenler, beni isteyenler meydanlarda toplansın... Koltuk gavgasıdır bu.

"Peki bayım, ya ekmek kavgası?"

"İşte, koltuğumu çalan budur, yakalayın!.."

Sayın Mister Finger!

17 Ekim 1978

– Kolay gelsin mektup mu yazıyorsun?

– Evet, Mister Finger'e içimi dökeceğim biraz?

– Mister Finger de kim?

– İ Me Fe nedir biliyorsun!.. İngilizcesi de ay em ef okunuyormuş, tamam mı? Şimdi ben, dünyanın para ayarını ayarlayan, fakir fukarayı azarlayan, paylayan, horlayan bu kurumun adını kendime göre değiştirdim... Baştaki İ harfiyle İllallah, diye başlayıp, Mister Finger enişte mi yorum!.. Nasıl anladın mı ince mizahı!.. Finger, İngilizce parmak demek, yaaa cancağızım!..

– Sen, bu Para Fonu Teşkilâtını, parmağa mı benzettin?

– Ya neye benzetecektim gülüm? Tabiatıyla parmağa benzettim. İşleri parmaklayıp duruyor. Onun bunun kesesine parmak atıp tadına bakacağına, elini cebine atıp azıcık para çıkarsa da iyi olmaz mı, ne dersin?

– Dayan Şevket Finger enişte mize! Cüzdanı çıkardı mı cepten, düzlüğe çıkarız hepten. Para aktı mı kasaya, son verdik demektir tasaya. Yavrum Şevket, işte o zaman kemerleri gevşet babam gevşet!..

– Bak şimdi yazacaklarıma sen de tanık ol!

İllallah, Mister Finger enişte miz!..

Sen teşkilâtı büyük, özü sözü yerinde, gözü toklardansın.

Paraların cinsini, ağırlığını, hastalığını, sağlığını şıpın işi çakanlardansın. Son aylarda bize ha babam gelip giden ve geldikçe yüreğimizi delen, gittikçe ne olacak diye aklımızı oynatan, topumuzu kara düşüncelere sokan Finger bey enişte miz!.. Ayarımızı neden beğenmiyorsun? Paramızı ucundan ucundan ayarladıkça, zafiyetimiz arttıkça arttı... Bizi kendimize getirecek, zafiyetimizi bitirecek vitaminin hammaddesi henüz sende de yok galiba!.. Galiba diyorum, zira sende yok yoktur bilirim enişteceğim. Fingerzadem, ümitlerim hep kırıldı, biraderin artık gülmeyecek mi dersin?

Yeter oynattığın parmaklar Fingerim. Üzme bizi gayri. Parmaklarından öperiz, kesenin ağzını aralamanı bekleriz. Ezikler adına.

Şevket Beter

Her Yiğidin Bir Şu Döküşü Vardır

İzmir'den Bodrum'a gidiyordum. Otobüse biniyordu, gözüm takıldı. Uzun boylu, kıvırcık kumral saçlı, yanık yüzlü, kırmızı yanaklı, yirmibeş yaşlarında bir delikanlıydı... En önde kapı ağzındaki koltuğun pencere yanına yerleşti. Ben de, ortalarda pencere yanında oturuyordum. Arada sırada, delikanlıyı ensesinden görüyorum. Saçları uzamış, ceketinin yakasına kadar iniyor. Başında siyah bir gemici kasketi.

Otobüste yabancı turist yok. Hep yerliyiz. Köylüler, kasabalılar, bir kaç şehirli, hiç boş yer yok... Henüz üç çeyrek olmuştu son duraktan kalkalı.

Delikanlı, o durakta binmişti. Birden ayağa kalktı, tüm yolcuların duyacağı bir sesle şoföre:

– **"Dur, sıkıştım su dökeceğim."** Şoför sanki delikanlının emrini bekliyordu. Hiç ses çıkarmadan, tıkabasa dolu otobüsü yolun kenarına aldı ve durdu.

Muavin açtı kapıyı. Bizimki atladı yere, üç dört adım yürüdü, yolun kenarındaki çimenlerin üstüne çıktı, açtı bacaklarını, su dökme hazırlığına geçti. Hepimizin gözü onda... Daha doğrusu, gencin açık bacaklarına bakıp, ne zaman su döecek diye bekliyoruz... Pantalonunun fermuarını mı bozuk, düğmeleri mi çözülmüyor? Ne haltsa, bir türlü su dökümüne geçemiyor... Toplumsal eğitimsizliğin, komik bir sahnesini izliyoruz... Komik olduğu ölçüde de çirkin. Çok canım sıkıldı, başımı çevirdim, yanımda oturan adamın, kocaman burnuna bakmaya başladım. Bir burun ki, evlere şenlik. Benimki, zeytin çekirdeği kalır yanında. Koca burunlu komşum dışarı bakıyordu, birden keyifli bir sesle:

"Oh, oh!.. şükür başladı, döküyor" dedi. Onun oturan beyaz saçlı:

"Yiğidin su döküşü de başka oluyor". Onun yanındaki bilgiç, bilgi.

"Ne sandın, sen bi kez eyi bak. Sene, bene benzeyo mu? Dolu dolu döküyor." Delikanlı suyunu koyuvermekle meşgul, döküyor da döküyor.

Arkamda oturan ihtiyar, burnunu pencereye dayamış:

"Emme de sıkışmış evlatçık, bitiremedi sucağızını."

Şoför dayanamadı, ayağa kalktı, elleri belinde:

"Ülen herife bak hele, arazüz mubarek, peh peh peh!" Sonra oturdu yerine, bir cıgara yaktı. Muavinin de sabrı tükenmişti:

"Yeter abe, kes artık, geç kalıyoruz." Delikanlı sert çıktı

muavine:

"Gebeş, yarıda kesilir mi su? Patlamadın ya azcık bekle."

Bu kez, yanımda oturan, burnuna hayran olduğum;

"Her yiğitin bir su döküşü vardır, desene!" diye gözlerimin içine bakıp sırıttı. Cevap alamayınca da, başını önüne eğdi, sustu...

Suyunu bitiren delikanlı, bu kez de pantalonunun bozuk fermuarını kapatamıyordu. Neyse muavin yardım etti de, mahrem yerlerinin ortaya çıkması önlendi..

Şoför:

– **"Başka su dökecek var mı?"** diye bağırdı. Arkadan biri, tüm yolcular adına:

– **"Yok hemşerim yok!"** dedi. Şoför de bastı gaza.

Otobüsün içi en azından kırkbeş derece sıcaklıkta. Şoförün çaldığı kasetlerdeki şarkıların sıcaklığı, yüz dereceden aşağı değil.

Abartmalı da olsa, gerçekmiş gibi, dinleyerek geliyoruz İstanbul'a yüz derecelik türküleri, şarkıları toplam yüzelli derecede yanarak.

"Gülemem ah, gülemem."

"Yaktın beni yıllardır hain."

"Ne olur anla biraz, yalvarırım üzme beni."

"Her gece yollara düşerim, neredesin derim?"

"Sensiz içiyorum, içtikçe inliyorum."

"Nuri'ye bak Nuri'ye! delirdin mi Huriye?"

"Böyle giderse çalmam kapını, çalma kapımı!"

"Nazlı yar, sen gelmeyince neylesin?"

"Al kalbimi, koy kalbine!"

"Ellerim yakasında, beyimiz cakasında."

"Yağ yokmuş, gaz yokmuş, gübre yokmuş, filtreli yokmuş, kuyruk varmış, umurumda mı dünya, sen varsın ya! Lap lap libidap, lap libidap, şap şap şibidap şibidap!"

"Oğlum muavin, al şu on lirayı, sesi biraz kıs başımızı dinleyelim." Alıyor onluğu, gidiyor sesi biraz kısıyor. Eh, diyorum böyle gidersek kafamız pek şişmez. Ne gezer, umudumuz kırılıyor, şoför "Aç bakiim sesi, dalgaya düşüp uyumayalım. Bu üçüncü uykusuz günümüz."

Bir süre sonra, yeniden çağırıyorum muavini:

"Bir onluk daha var, gene kısar mısın sesi?" Muavin az da olsa utanıyor.

"Aman efendim, zaman efendim, paraya ne hacet, ama kısamam efendim!"

"Hadi oğlum, al şunu da, kıs biraz sesi." Muavin kısıyor sesi. Şoför:

"Ülen, sana sesi kısma demedim mi? Aç şunu uykumuz dağılsın!"

Derken, bir şarkı başlıyor kasette. Yüz derecelik cinsinden ve de bir ses ki anlatılamaz. Anlatamayacağım korkunç ses, eski bir şarkıyı söylemeye çalışıyor. "Derdimi ummana döktüm, asumana inledim."

"Oğlum muavin, şu şarkıyı kapatırsan veya kısarsan, sana elli lira var!.." Muavin üzüntü içinde kıvranıyor.

"Yüz lira da verseniz beyim, bu şarkıyı ne kapatabilirim ne de kısabilirim. Bu kaseti, şoför abi kendi doldurdu. Kendi sesidir dinlediğiniz... Üstelik, otobüsün de sahibidir."

Onbeş saattir yoldayız. Sabah saatin altısı, Pendik'ten geçiyoruz. Abartmasız onbeş saatin ondört saatinde, şoför uykusunu dağıtmak için kaset çalmış, yolcular da, aygın baygın çarpılmışız... Son olarak kendi doldurduğu kaseti dinletirken, keyfine diyecek yok şoför patronun:

"Bakın beyler, ben bu şarkıyı dedemden öğrenmiştim, pek iyi söyleyemiyorum belki, ama tam günümüzün şarkısı di mi?

"Derdimi ummana döktüm, asumana inledim."

20 Temmuz 1978

Zühtü Müritoğlu Ve Bereket Tanrıçası

Milliyet gazetesinin spor sayfasında başlayıp, mizah sayfasında süren yazarlığım, 1979 yaz mevsimi içinde, hep sevgi ve övgüyle anacağımız Turhan Aytul'un buluşu **YAŞAM** sayfasında da sürecekti... Bodrum'dan **YAŞAM** sayfasına yazı gönderiyordum. Yazılar daha çok ünlülerle yapılan söyleşiler, Bodrum üzerine yapılan gözlemleri içeriyordu. Zühtü Müritoğlu'nun ilginç kişiliği, çalışmaları hep dikkatimi çekmiştir. Her yıl mayıs ayında Bodrum'a gelir, bir ay dinlenirdi.

Bodrum'dan...
Yarınımız 'Bereket Tanrıçası'na Kaldı

11 Temmuz 1979

Ünlü yontu ustası, kırk yıllık Güzel Sanatlar Akademisi öğretmeni, dostlarının sevgilisi Zühtü Müritoğlu, o gece gene bir keyifliydi ki sormayın!.. Beş altı öğrencisiyle bir masada oturmuş, kıkır kıkır, fıkır fıkır gülücükler, kahkahalar atarak, her telden söyleşiler içindeydi. Yanlarındaki masada oturuyordum. Bir ara bana bakıp, nasıl duyuyor musun konuştuklarımızı, öğrencilerimin sevgisini görüyor musun? der gibi gülümsedi. Konuştuklarını dinlemiyordum, ama sevgi çemberinin ortasında, coşkudan yerinde duramayan Müritoğlu'nu hayranlıkla izliyordum... Gençler, emekli öğretmenlerinden izin alıp, **"Hocam, biliyorsunuz yol yorgunluğu içindeyiz, bu gece erken yatalım"** diyerek, masadan ayrıldıktan sonra, hemen yanına sokuldum. **"Onlar, seni seven, sayan öğrencilerin. Ben de seni saygıyla seven bir dostunum. Doğrusu ya, kendine özgü çalışman ve dinlenmen imrenilecek cinsten."** Derin göz çukurlarında birden ışıklar yandı sanki, **"Mücap inan, ben zevkten öleceğim!.."** Şimdi bu söze, güler misiniz ağlar mısınız?

"Allah gecinden versin hocam!"

"Canım gecinden mecinden, öleceğimize göre, bari zevkten ölelim!. Örneğin,biraz önce gördüğün bu çocuklarla oturup konuşmak, gülmek, beni nasıl keyiflendiriyor bilemezsin!.. Hepsi yetenekli, sevimli çocuklar. Onlardan canlılık, yaşam gücü alıyorum. Emekli olduk, ama onlardan kopamıyorum. Vakit buldukça toplanıp söyleşiyoruz... Bilir misin, benim ilk çalışmalarım da, öğrencilerimle ilgilidir. Samsun Lisesi'nde, resim öğretmeni olduğum yıllardaydı. 1930'lar. Yirmi kadar çocuk başı yapmıştım. Alçıdan. Sonra bu çocuk başlarını (D) grubu sergilerinde koydum ortaya. Oldukça ilgi çekmişti. Şimdi Resim ve Yontu Müzesi'ndedir bu çocuk başları..."

Ay, güneydeki çıplak tepelerin ardından çıkarken, vakit gece yarısını buluyordu. Masaların çoğu boşalmıştı. Denizin içinde oturur gibiyiz. Söyleşimizi sürdürüyoruz.

"Sen en çok hangi eserinle tanınırsın hoca?"

"Eser demeyelim de, çalışma diyelim. Beşiktaş'taki Barbaros anıtı ile diyebilirim, 1942 yılına rastlar."

"Bu yöreyi sevmenin gerçeği nedir sence?"

"İnsanlarının yumuşaklığı, uygar davranışları. Ben çalışırken de eğlenmeyi severim. Ha bak bu konuda sana küçük bir öykü anlatayım... Renoir öğrenciliğinde, bir gün okulda resim yaparken, hocası: "Ne o, Renoir? Bu ne eğlence, işini alaya mı alıyorsun?" **diye sormuş. Bunun üzerine Renoir da,** "Evet öğretmenim, ben resim yaparken eğleniyorum" **diye cevap vermiş. İşte ben de öyleyim. Çalışırken coşar, eğlenirim."**

"Dış ülkelerde sergilere katıldığın oldu mu, Zühtü hoca?"

"Birkaç kez, Venedik Biennale'ine katıldım... Bilinmeyen Siyasal Mahkûm, adını verdiğim çalışmamı da, Saopolo Biennale'inde sergilemiştim."

"Bilinmeyen Siyasal Mahkûm! İlginç bir çalışma olmalı?"

"Bu yontumu, New York Modern Sanat Müzesi aldı. Soyut bir çalışmadır, eski mezar taşlarından esinlenerek yapmıştım."

"Aman, hocam burada duralım." Mezar taşından çıkmış, Bilinmeyen Siyasal Mahkûm için bir an suspus olduk!..

"Burada çalışmaların oluyor mu hocam?"

"On yıldan beri her yıl, bir ay geliyorum buraya, dinlenmeye tabii. Ama bazen havanın kapalı olduğu yağmurlu günlerde canım sıkılıyor. İşte o zaman elime ne geçerse, tahta olsun, alçı olsun, toprak olsun, bir şeyler yapıp eğleniyorum."

"Bu yörede, kesene göre bir yer almayı veya bir ev yaptırmayı düşünmüyor musun?"

"Düşünmek yeter mi? Benim kesedeki parasal güç buranın fiyatlarını karşılayacak gibi değil. Bu gidişle de, düşüncelerimiz

gerçekleşemeyecek sanırım. Bunun için de belki yardımcı olur umuduyla Bereket Tanrıçası Kibele'ye sarıldım. Tam doksan adet Kibele yaptım. Bu kış sergileyeceğim bir galeride."

"Yaşa hoca, belki sayende memlekete bereket yağar!"

"Bir de İzlenimler adını verdiğim, anlarım var. Kitap olarak yayımlanacak Milliyet Yayınları'nda."

"Sen de kaleme sarıldın demek?"

"Ben, anılarımı çizgiyle, resimle anlatıyorum, pek az yazı var."

Saat, gece yarısını geçmişti, ama Bodrum cıvıl cıvıldı henüz.

Ayrılırken, bereketli düşler, bereketli yarınlar diledik birbirimize.

Avni Arbaş Şimdi de Taş Üstüne Resim Yapıyor

18.6.1979

Bu röportajlardan birini de ünlü ressamımız Avni Arbaş'la yapmıştım. Avni o günlerde taş üstüne resimler çiziyordu.

Avni Arbaş yeni bir çalışma içinde. Kimi zaman, tuvali incitmeden, özür dileyerek bir yana itip taşlara sarılıyor, başımızı değil, ama fırçanızı taşlara vurabilirsiniz diyerek ve de taşlara fırçaları vurarak...

Uzun sözün kısası, Avni taşların üzerine resimler yapıyor.

"Bak şunlara" diyor. Bakıyorum ve seviyorum.

"Avni yaşa, taşları da konuşturdun, coşturdun" diyorum.

Başında Paris'ten alınmış, Breton gemici kasketi, sırtında Bodrum gömleği, ağzında piposu, beyaz, bembeyaz saçları; fakat gene de gözlüklerinin arkasından genç bakışları parlıyor. Ne desem, ne söylesem gibilerden İstanköy Adası'na doğru dalıp gidiyor.

"Ne o Avni, Yunan adalarını mı düşünüyorsun?"

"Yok canım, bakışlarım oradaysa da, yüreğim buradadır. Bodrum'un içinde, sevgili taşlarımdadır."

"Peki, nedir bu Bodrum tutkusu sencileyin?"

"Bodrum vazgeçilmez bir sevgilidir artık. Benim için insanca bir huzurun yaşandığı yerdir. Bodrum doğal güzelliklerinin yanı sıra insanlarının sıcaklığı, yumuşaklığıyla, seni de yumuşatan, dinlendiren bir küçücük ülkedir. Sekiz bin kişilik bir ülke. Türkiye'nin bir ilçesi. Seksen bin gezgin, örneğin temmuz, ağustos aylarında Bodrum'u dolduruyorsa da, o güzelim deniz var ya, açıyor mu kollarını sana, bana, ona buna. İşte Bodrum en kalabalık günlerinde bile sıkıcı gelmiyor insana."

Ben susuyorum, Avni Arbaş sürdürüyor konuşmasını, piposunu yeniden ateşleyerek.

Bodrum Kalesi veya Antib'de Bir Şato

"Ben Bodrum'u kalesiyle nereye benzetirim bilir misin?" diyor. Benden yanıt bekler gibi gözlerimin içine bakarak. Bende yanıt yok...

"Nereye benzetirsin, söyle?" diyorum.

"Antib'e"

Anlamamış gibi, "Antep'e mi?" diye sordum. Bu kez Avni bir öğretmen gibi, heceleyerek, "An-tîb, Fransa'nın güneyinde bir sayfiye kentidir" diyor.

"Nasıl yazılıyor Fransızca, şuraya yazar mısın?"

Not aldığımız kâğıdın üzerine yazıyor, Antibes: sonundaki (s), okunmaz diye de beni uyarıyor. Oysa benim Antib'le bir ilişiğim yok, olacağını da pek sanmuyorum. Bu arada Avni, çoktan Antib'e gitmiş, oradan Bodrum'a bakıp anlatıyordu.

"Antib'de deniz kıyısında bir şato vardır. Şimdi bu şato Picasso müzesidir. Dor de la Souchaire adında bir soylu, müzenin kurucusu ve müdürüydü. Bodrum yöresinde, mavi yolculuğu ünlendiren yayan, çevirmen, ozan, düşünür Sabahattin Eyuboğlu, bir yaz Antib'e gelmişti ben de oradaydım. Şatonun sahibi müze müdürünü görmeye gelmişti ben de oradaydım. Söyleşi arasında Sabahattin, şatosu ile övünen müze kurucusu soyluya Bodrum Kalesi'nin resmini göstermez mi! Adam resmi görünce, elini alnına götürüp **"Ben de şatomu gözümde ne kadar büyütmüşüm, bu kalenin yanında benim şatomun sözü mü olur?"** diye bozulmuştu, biz de işi hafife alıp, gülücükler içinde, müze kurmasının şato sahibi olmasından çok daha önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştık zavallıya. Ben Bodrum'u Halikarnas Balıkçısı'nın kitaplarından tanımıştım. Uzun yıllar dışardaydım, burada da olsam, o yıllarda Bodrum'a gelmek, gelebilmek pek kolay iş değildi. Bodrum'a ilk gelişimi unutamam. Yokuşbaşında, Bodrum'u görür görmez nasıl bir coşkunun, nasıl bir iç rahatlığının etkisinde kalmıştım anlatamam. Bodrum'u sevmek yetmez, Bodrum'u korumalıyız.

Bu gördüğünüz çanaklar, tabaklar, sikkeler, amforalar hep birer birer elden geçmiş, tedavi edilmiş, sonra sergilenmeye konulmuştur... Buyurunuz laboratuvara gidelim..."

Türkiye'nin ilk sualtı arkeologu, bir yıldır da, Bodrum Kalesi ve Müzesi'nin Müdürü Oğuz Alpözen, çevresine toplandığı meraklılara, kalenin ve müzenin özelliklerini sıralarken, biz de dinleyicilerin arasına katıldık.

Laboratuvara giriyoruz.

"Burası hastanemizdir. Hastalarımız, yani onarılmaya, bakılmaya, sağlığa kavuşturulmaya gereksinimi olan, kazılardan, sualtlarından çıkarılmış parçalar, yapıtlar, doktor arkeolog, arkadaşlarımızın eliyle tedavi görürler. Teknik olanaklarımız bugün için küçümsenemeyecek mükemmelliktedir."

Bir ara Oğuz Alpözen'le yalnız kaldık, sorularımızı yanıtlamaya başladı.

"Kalenin müze olması hangi tarihe rastlar?"

"Bu görkemli kale, 1961'de hocamız Haluk Elbe'nin buraya atanmasıyla başlayan geceli gündüzlü çalışmalar sonunda imrenilecek bir müze olarak ortaya çıkmıştır. Sualtı Arkeoloji Müzesi, Haluk Hoca, yardımcı mimar Cevat Sezer'le hem kaleyi onarmışlar, hem bahçeleri çiçeklerle donatmışlar, hem de eski yapıtları o günkü olanaklarla elden geçirip açmayı başardıkları üç ayrı salonda sergilenmeye sunmuştur.

"Siz, hem kalenin hem de müzenin müdürüsünüz, öyle mi?"

"Evet, hem kalenin hem de müzenin müdürüyüm. Ayrıca bir de kalenin tapusuna sahibim. Bakın, bu tapu öyküsünü anlatayım size... Kale 19 yıl boyunca, değişik müdürlerce müze olarak kullanıldığı halde, nedense 'Kullanma Hakkı' konusu unutulmuş. İşte ben, 13 Nisan 1979 günü kaleyi, müze olarak, Tapu Sicil Muhafızlığı'na kaydettirdim. On sekiz yıldır su altındayım. Arkeolog olarak, lisans tezim de Gelidonya Burnu Batığı. Geçen yıl haziranda buraya geldiğimde, Haluk Elbe hocamızın müzesinden pek bir şey kalmamıştı diyebilirim. Tüm ekip kolları sıvadık, çiçek dikme savaşımından yapıtları çoğaltma, değerlendirme savaşımına dek yeni bir çalışma programını sevgiyle, coşkuyla uygulamaya koyulduk. Müzemizi, yarının sanat ve kültür merkezlerinden biri yapmaya kararlıyız. İki yıl içinde üç sergi salonumuza, üç salon daha eklemeyi amaçlıyoruz. Tüm yapıtlar yeniden elden

geçiriliyor. Modern müzecilik anlayışının gereklerini yerine getirmek için arkadaşlar yarış içindeler."

Bizans yapıtlarının sergilendiği, Bizans Salonu'na giriyoruz. Bodrum, Karatoprak karşısındaki Yassıada kıyılarından çıkarılmış Bizans batığının maketinin karşısındayız. İki metrelik bir maket. Gemi yirmi metrelikmiş. Batığı ilk bulan, süngerci Kemal Arasmış. Batığın çıkarılmasında, Oğuz Alpözen de çalışmış, Teksas Üniversitesi arkeologlarından George Bass öncülük etmiş bu çalışmaya. Bu iki metrelik maket, 20.000 dolara çıkmış diyorlar. Parayı zengin Teksas'lılar vermiş!.. Bu bilgileri, "Henüz kırk yaşındayım, altmış yaşıma kadar batık peşinde dalacağım," diyen Alpözen'den öğreniyoruz.

"Yeni batıklar var mı, Sayın Alpözen?" diye sordum.

"Batıksız coşku olur mu, elbette var! Şimdilerde, Marmaris'teki Serçe limanında, İslam Batığı adı verilen batığın çalışmalarını sürdürüyoruz. Bu da, XI. yüzyıla ait modern gemi yapımcılığının ilk denemelerinden biri. Çıkardığımız parçalar eklenip gemi ortaya çıkarılacak ve sergilenecek..."

Yeniden, iki metrelik makete sözü getirerek devam ediyor:

"Şu gördüğünüz Bizans gemisinin maketi için, geçen hafta müzemizde bir şölen düzenledik. Konuk olarak gelen Teksaslı zenginlerle, ülkemize incelemeler yapmak için gelen ve aralarında Moskova'daki Kremlin Müzesi'nin Müdürü Mihail ile Sovyetler'in Müzeler Genel Müdürü İrina'nın da bulunduğu Rus arkeologlar bu şölende bulundular, kendi yakıştırmalarıyla, SALT-3 anlaşmasını gerçekleştirdiler."

26 Temmuz 1979

Kızak üzerinde koca bir tekne. Gulet cinsinden. Boyu on altı, genişliği beş - altı metre. Yapımı bir yıl sürmüş. Denizden bir motor, burnundan çekiyor tekneyi; arkasından da, sekiz on kişi itiyorlar... Kolay değil denize indirmek koca tekneyi... Küçük tersanenin sahibi Erol Ağan bağırıyor kıyıdan:

– Dayanın, hep beraber! Hooooop, hooooooop!...

Az buçuk kayıyor tekne, soluğu keşiliyor itenlerin... Erol'un deniz rengi gözleri kızıyor işçilerine. Koşuyor, sol omuzunu dayıyor kıçına teknenin ve yükleniyor. Tekne birden üç -dört metre kayıyor, neredeyse denize inecek. Durup soluk alıyorlar. Erol, yarıdan kesilmiş sağ kolunun yeniyle alnının terini siliyor, sonra da kendi kendine konuşur gibi;

– Ah, şu kolum tam olsaydı. Tutar atardım denize şu tekneyi, diyor.

– Sol eli, sol kolu, sol omuzu, belki beş insan gücündedir, diye anlatıyor yerlilerden biri. Akşam rüzgârı sıcağı dağıtırken, gıcır gıcır Gulet denize iniyor. Teknenin sahibi gelip Erol'un sol elini sıkıyor.

– Bu elin yeter sana, sağ ol, gücüne sağlık. Sen olmasan motor bile çekemeyecekti bizim tekneyi denize.

Bu Çocuklarda Can Yok

Erol terli terli bakıyor müşterisine:

– Bu çocuklarda can yok, ben omuz vermesem, olmuyor işte.

Merak edip gelmiştim tersaneye, Erol'u tanımak için. Tüm yerliler onun gücünden, çalışkanlığından, bilgisinden söz ederlerdi. Tırhandil mi, yaptıracaksın, yoksa Gulet mi? Hiç durma doğru Erol'a. Sözünde durur, tekneyi söylediği tarihte bitirir, atar denize... Karşımızda Karaada, karanlık karanlık, rüzgârlara sırtını vermiş, büyük dalgaları kırıp Bodrum'u koruyor açık denizden. Gökova koridorunda, Tırhandiller, Guletler kayıp gidiyor köpüklerin üzerinden... Erol da dalmış benim gibi denize, düşünüyor:

– Ne düşünüyorsun Erol?

– Şu deniz var ya! diyor. Şu deniz, benim aileden tam üç kişi yedi.

Dedem, amcam, babam.

– Nasıl oldu Erol, hep beraber miydiler?

Dalgalarda Kayboldular

– Dedem Giritli, sonradan İstanköy'e yerleşmişler. Babam, kardeşleri İstanköy'de dünyaya gelmişler. Dedem Derviş kaptan İstanköy'le öbür adalar arasında, taşımacılık yaparmış. İngiltere'ye kadar yük taşıdığını söylerlerdi. Bir seferde, büyük bir fırtınaya yakalanıyorlar. O seferde Rıfat amcam da yanındaymış. Birbirlerine sarılıp dalgalarda kaybolmuşlar.

Bir cigara yaktı:

– Kader ne yaparsın? Ben Bodrum'da doğdum. Babam da taşımacılık yapardı denizde. Mazlum'cuk babam da, gene bir seferde, zeytin küspesi götürürken, Kuşadası'ndan Bodrum'a, hava patlıyor; yelkenleri toplarken, seren vuruyor başına, denize düşüyor. Babamı bir iki gün sonra, Laryos adası kıyılarında buluyorlar, cebinde de denizden kazandığı paralar.

– Sen tekne yapmayı nerede öğrendin Erol?

– Ziya ustanın yanında. Ziya usta tüm bu yörenin ustasıdır. Bu kış öldü birdenbire, altmış iki yaşındaydı. Ziya ustanın yanındayken askere gittim. Yirmi yıl oluyor. Dönüşümde, bir süre Ziya ustanın yanında çalıştım. Sonra bu kol meselesi!

Koluna baktım, gömleğini sıvadı, dirseğinin hemen altından kesilmiş gibiydi.

– İşi kurmadan bir süre önceydi. Tüm gücümle çalışıyordum. Bir gün kasnağın kayışına kaptırdım sağ kolumu.

Başkasının başından geçmiş bir olayı anlatıyordu sanki. Koluna bakarak sürdürdü konuşmasını.

– Parçalanmış kolumu çektim kayışın arasından sardım, sarmaladım doğru buranın dispanserine, sonra da İzmir'e!

– Fenalık geçirip, bayılmışsındır!

– Yoo, bayılmadım, İzmir'de hastanede ameliyat yapmak için bayılttılar.

Doğruldu, kolunu çoktan unutmuştu. Bu gördüğün tersaneyi tek kolla kurdum. Toprak da benim. On dört buçuk dönüm toprağım, dört oğlum var. En küçüğü yeni doğdu.

Yerliye, yabancıya her yıl altı yedi tekne yapıyoruz. Bir de vinç alırsam, tekneleri indirmek, çekmek için, yüküm hafifleyecek. Ondan sonra dile benden ne dilersen?

Tırhandil mi, Gulet mi?

27 Haziran 1979

BEN BODRUM'DAYKEN...

Nereye baksan beyaz, / nereye dokunsan sıcak beyaz, / güneş beyaza boyanmış, / insanlar, evler, yollar, beyaz...

Gök derinliğine mavi. Deniz yeşilinden başlayıp maviye dönüşüyor. Sonra daha mavi daha mavi daha lacivert akıp gidiyor Ege'ye...

Bodrum'a dinlenmeye mi geldiniz bir ayağınız mutlaka denizde olmalıdır. Bodrum, deniz özlemini dindireceğiniz, aydınlık, sevimli, şirin bir Ege kıyısı...

Rodos şövalyelerinin 14 ve 15. yüzyıllar arasında kurdukları görkemli kalenin ikiye ayırdığı Bodrum, begonvil ağaçlarının kendine özgü renkleriyle süslenmiş beyaz bir gerdanlık gibi dolanıyor boynunuza...

Bodrum'da çocuklar belki çocuktur, ama beyaz gerdanlığı ilk kez görmeye gelen büyükler, nedense çocukları kıskanıp daha da çocuklaşıyorlar.

Bodrum'a gelip, beş on gün kalanlar, İstanbul'a, Ankara'ya döndüklerinde, Bodrum'u henüz görmemiş dostlarına, **"Ben Paris'teyken"**der gibi **"Ben Bodrum'dayken"** diye başlayıp, Bodrum günlerini, Bodrum gecelerinin, Gökova gezilerini, ballandıra ballandıra anlatmaya koyulacaklar.

Bodrum'a gelmek, Bodrum'u yakından tanımak vazgeçilmez bir moda oldu son yıllarda... **"Canım, Bodrum'da da ne var?"** demek ayıp adeta. Kimilerine göre, Bodrum'da ağaç yok, su yok, kıyılar yüzmek için elverişli değil, biraz da pahalı. Kimilerine göre Bodrum mavi yolculuğun iskelesi. Daha ileri gidip, cennetin kapısı diyenler de var. Örneğin gezip dolaşırken şöyle sözler duyabilirsiniz Bodrum günlerinizde.

"Kim kime dum duma, istediğin gibi giyin, istediğin gibi yat kalk."

"Kardeşim, şuraya geliyorum da içim açılıyor. Şu gençliğe bak, şu rahata bak, bu coşkuyu nerede bulabilirsin?" Tutucu sesler de gelir kulağınıza arada sırada!..

"İşte bu olmaz, böyle iki parça, avuç içi kadar küçücük mayoyla, çarşı pazar dolaşılmaz ayıptır."

"Kadına bak ayol, çocuğu kadar oğlanla, yanak yanağa, olur iş değil."

"Ne biliyorsun, belki de çocuğudur."

"Şunlara bak şunlara, el âlemin içinde nasıl da öpüşüyorlar."

"Arkadaşım, ben karımı getirmem buraya. Buraya yalnız geleceksin."

"Şişt bey, gözünü dikmiş ne bakıyorsun oraya; hiç çıplak kadın görmedin mi?"

Bu konuşmaları Bodrumlu da duyuyor, ama gülüp geçiyor.

Bodrum kendi başına sekiz bin kişi. Kalabalık bastırdı mı yetmiş bini buluyor. Tüm sorunlar da o zaman başlıyor işte. Elektrik kesilmeleri, suların akmaması, kanalizasyon eksikliğinin sokaklardaki sızıntıları, akmalar, pis kokular gırla.

Sabahın erken saatlerinde başlayıp, gece yarılarına dek süren motosiklet patırtıları, dar sokaklardaki trafik keşmekeşi de...

Ne derseniz deyin, Bodrum gene de dolup taşıyor...

"Orhan'da mı içelim, Güzen Abla'da mı?"

"Hey yavrum Hey'de buluşalım."

"Önce Handa bir tek atalım da, sonra belki Dolphin'e gideriz."

"Onay'ı dinlemeye gitmeyecek miyiz?"

Gece yarısından sonra disco'lar giriyor devreye sarhoş kafalar daha bir sarhoş, dön baba dönelim...

Her yaşta çiftler el ele, kol kola sarmaş dolaş...

Kimin umurunda elektrikler sönüyorsa, sular akmıyorsa...

"Ben Bodrum'dayken" diye, anlatılacak Bodrum günleri...

Milliyet, (Yaşam) 11.6.1979

Dertli Pınar filmi (1943) — (Soldan) Refik Kemal Arduman, Talât Artemel, M. Ofluoğlu. Hüseyin Kemal Gürmen, Necihe Becerikli, Suavi Tedü, Vedat Karaokçu.

Kutlama Yemeği — K.Sahne (1952-28 Şubat) M. Ertuğrul'un 60. yaş yılını kutlama yemeği. Oturanlar: Zeynep Sırmalı (Hün), Saim Giray, Mücap Ofluoğlu, Asuman Korad, Kâmran Yüce. Ayaktakiler: (Soldan) Sadri Alışık, Agâh Hün, Nevin Akkakaya, Refia Rez, Suat Taner, Heyecan Başaran, (Arkada gözlüklü) Cevat Tekbaş, Muhsin Ertuğrul, Uğur Başaran, Altan Karındaş, Vedat Nedim Tör, (Arkada) Ali Oraloğlu, Lâle Oraloğlu, Şahin Tek, Münir Özkul.

Kaldırım Çiçeği (1953) Soldan: Nuri Altınok, M. Ofluoglu, Heyecan Başaran. İpek Film

Son Baskın — (1954 Kobra Film) Soldan: 1- ? 2- Feridun Çölgeçen (otomobilde), 3- Mücap Ofluoğlu 4- Muzaffer Tema, 5- ?

Küçük Sahne — Arsenik Kurbanları (1956) Soldan: Mümtaz Ener, Mücap Ofluoğlu (oyunun yönetmeni) Kâmran Yüce. (Sırtı dönük) Nevın Seval.

İstanbul Oda Tiyatrosu (Öteki komedisi) 1958 (Soldan) Saime Bekbay, Pekcan Kosar, altan Karındas, Mucap Ofluoğlu (yönetmen).

Bir lokalde — Soldan: Doğan Nadi, Bilge Zobu ve bir arkadaşları.

Şehir Tiyatrosu 1962 -- Refik Erduran'ın "Aman Avcı" oyununda Mücap Ofluoğlu ve Mualla Kavur.

Mücap Ofluoğlu 1963'te Paris'te

Şehir Tiyatrosu 1964 – Çetın Altan'ın "Yedinci Köpek" oyununda Mücap Ofluoğlu ve Aytaç Yörükaslan

Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu Kaktüs Çiçeği (1966) – (Soldan) Nurhan Damcıoğlu, Mücap Ofluoğlu, Can Dirim, Yılmaz Gruda, Suzan Uztan, Zafer Önen.

Tartuffe - Molière – İstanbul Şehir Tiyatrosu (1975-76) Soldan: Fuat İşhan, Sibel Göksel, Mücap Ofluoğlu (yönetmen).

Cyrano de Bergerac, 1971

İstanbul Şehir Tiyatrosu — (1975) M. Ofluoğlu oturan takkeli, Kırtasüddin efendi rolünde. Müsâhipzâde Celâl'in (pazartesi-perşembe komedisi) (soldan) Rauf Altıntak ve Necdet Mahfi.

40. Sanat Yılı Töreni – (21 Mart 1983) Soldan: Elif Naci, Recep Bilginer, M. Ofluoğlu, Ümit Yaşar Oğuzcan, Haldun Taner

Batanay'da Yemek – (1968-Ekim) Soldan: Dündar Elburuz, Filiz Ofluoğlu, Melda Kaptana, Mücap Ofluoğlu, Leylâ Elburuz.

10.000 [illegible] (KDV İÇİNDE)

91.34.Y.0074 007